

ডিক্রগড় কলেজ আলোচনী

[বিশেষ সংখ্যা]

Reference Book
D.H.S.K. College
Library

সম্পাদিকা— শ্রীইবা দত্ত

সূচী-পত্ৰ ।

	...		পৃষ্ঠা
১। কবিতা (কবিতা)	...	শ্ৰীতীৰ্থনাথ লাহন ।	১
২। শিল্পীকোন প্ৰৱন্ধ)	...	শ্ৰীধ্যানদা চৰণ শৰ্মা ।	২
৩। কুৰি শতিকাৰ দান (কবিতা)	...	শ্ৰীশৰৎ বৰুৱা ।	৭
৪। জীৱনৰ খলাবমা গল্প)	...	শ্ৰীবেবা দত্ত ।	৮
৫। মৰণৰ বিভৌষিকা (কবিতা,	... অধ্যাপক	শ্ৰীবেলুধৰ বাজখোৱা ।	১০
৬। সাহিত্যৰ উদ্দেশ্য (প্ৰৱন্ধ)	...	শ্ৰীইবা দত্ত ।	১১
৭। অচিন পথত (গল্প)	...	শ্ৰীৰিতা দাস ।	১৯
৮। মোৰ কবিতা (কবিতা)	...	শ্ৰীদ্বিজেন বৰুৱা ।	২৬
৯। বৰ্ত্তমান শিক্ষা (প্ৰৱন্ধ	...	শ্ৰীকেশৱ চন্দ্ৰ শৰ্মা ।	২৭
১০। ভুলৰ পূজা (গল্প)	...	শ্ৰীসত্য দাস ।	৩০
১১। শঙ্কৰৰ ধৰ্ম্ম (প্ৰৱন্ধ)	... অধ্যাপক—	শ্ৰীসৰ্বেশ্বৰ গোস্বামী ।	৩২
১২। ডিব্ৰুগড় কলেজ ইউনিয়নৰ সদস্য সকল আৰু আমাৰ কবলগীয়া ।			৩৬
১৩। ৩শ্ৰীসৰস্বতী পূজা উপলক্ষে হোৱা ১৯৪৬ চনৰ স্কুমাৰ কলা প্ৰতিযোগীতাৰ ফলা ফল ।			৩৮

English Section

4. A history of Dibrugarh College	Prof. L. P. Dutta M. A., B. L.	39
5. Student Life in Ancient India	Principal J. R. Barsu M. A. (Tripb)	40
6. Her Megesty Civilisation Gives a bit, of her mind		Sree Prabhat Chandra Dutta (1st yer)	48
7. Greek conception of State and Government		Prof. L. P. Dutta M. A., B. L.	51
8. To my Student friends	Prof. N. C. Basu M. A., B. L. ..	53
9. Radar the Magic eye	A Science Student (Ex)	55
10. A short history of the Dibrugarh College.		Prof. —L. P. Dutta, M. A. B. L.,	57

A Bouquet at the Altar of Knowledge

— 0 —

‘सत्यं ज्ञानम् अनन्तं ब्रह्म ।’

Brahman (supreme Godhead) is Truth Knowledge and Infinity
—Srutī—

‘न हि ज्ञानेन शदृशं पवित्रमिह विद्यते’

There is nothing purer than Knowledge on this earth.
—Gita—

The ink of the scholar is holier than the blood of the martyr’
—Koran—

‘Know Thyself’

—Socrates—

Knowledge is the immortal treasure of mortals’
—Lord Buddha—

‘Ignorance is the curse of God and Knowledge is the wing where-
with we fly to heaven’
—Shakespear—

‘श्रद्धावान् लभते ज्ञानम्’

—Gita—

‘Let Knowledge grow from more to more But more of reverence
in us dwell’

—Tennyson—

‘ज्ञानं परतमं न हि ।’

There is nothing higher than knowledge

—Bhagavat—

‘विद्याया अमृतम् अश्नुते’

Through Learning one attains immortality

—Upanishad—

‘Seek knowledge from the cradle to the grave’

—Koran—

‘ Knowledge is Power ’

—Bacon—

The desire for knowledge, like the thirst for riches, increases
ever with the acquisition of it’

—Sterne—

“ज्ञानात् मुक्तिः”

Knowledge leads to salvation

—Samkhya—

‘জ্ঞানেন তিষ্ঠন্ ন বিভেতি মৃত্যোঃ’

One armed with knowledge is not afraid of death

—Mahabharata—

‘জ্ঞানং লব্ধ্বা পবাং শান্তিমচিরেणाधिगच्छति’

Acquisition of knowledge, par excellence, leads to the final bliss
in no time

—Gita—

‘জ্ঞানবিহীনস্য সৰ্ব্বমেনে ন মুক্তির্ন ভবতি জন্মশতেন’

One devoid of knowledge can never attain salvation even through
hundred births.

—Sree Sankaracharyya—

‘It is the glorious prerogative of the empire of knowledge that
what it gains it never loses’

—Daniel Webster—

‘জ্ঞানেন হীনাঃ পশুভিঃ সমানাঃ’

—Hitopadesa—

‘Real knowledge leads to the love of God’

—Milton—

‘প্রিয়ো হি জ্ঞানিনঃ অত্যর্থম্ অহং, স চ মম প্রিয়ঃ’

Declares the Lord, ‘I am the most beloved of the learned man
and he also is My favourite.’

—Gita—

'An investment in knowledge always pays the best interest'

—Franklin—

'Learning is wealth to the poor, honour to the rich, an aid to the young, and a support and comfort to the aged.'

—Lavater—

'Knowledge lighteth the way to heaven ; it is our companion when. 'Friendless ; it gives us happiness, sustains us in misery ; it is an ornament among friends and armour against enemies.'

—Koran—

'Knowledge is the fairest thing that the best of men can ever have.'

—Plato—

'সৰ্বদ্রব্যেষু বিদ্যৈব জব্যমাত্ৰ মূত্তমম্ ।

অহাৰ্য্যত্বাৎ অনর্ঘত্বাৎ অক্ষয়ত্বাচ্চ সৰ্ব্বদা ॥'

'Of all treasures knowledge is the most precious for it can neither stol nor purchased nor consumed.'

—Hitopadesa—

'Learning is the greatest of alms.'

—Fuller—

'The greatest concern of my life is learning.'

—Petrarch—

'আদিত্যবৎ জ্ঞানং প্রকাশয়তি তৎপৰম্'

Shining in its pristine glory like the sun. Knowledge dispels nescience and reveals the Supreme Godhead.

—Gita—

'তমসো মা জ্যোতির্গময়'

O Lord ! lead me from darkness to light,

—Sruti—

— তিব্বতপাড় কলেজ আন্দোলনী —

প্ৰথম বছৰ

জেঠ ১৮৬৯ * জুন ১৯৪৭

বিশেষ সংখ্যা

কবিতা

শ্ৰীতীৰ্থ নাথ লাহন,

১ম বাৰ্ষিক (কলা)

কবিতাৰ নহব পতন

কবিতাৰ হবনে পতন ?

তলসৰা শেৰালীয়ে

জয় পৰা মালতীয়ে

কবিতাৰ কবিৰ স্ৰজন

কবিতাৰ নহব পতন

কবিতাৰ হবনে পতন ?

বুকুত ডাৱৰ লই

কিয় বাক উঠিছিল

মধু ভৰা শৰতৰ

পূৰ্ণিমাৰ জোন

ইও এক কবিতা স্ৰজন

কবিতাৰ নহব পতন

কবিতাৰ হবনে পতন ?

লুইতৰ বুকুভৰি

এনেয়েতো ফুলা নাই

শাওণৰ বেষ্মীয়া

কঁহুৱাৰ ফুল

ইও এক কবিতা কুশুম

কবিতাৰ নহব পতন

কবিতাৰ হবনে পতন ?

দ্বিতীয়াৰ নংজোন

মিছাই উঠিছে জানো !

বুকুত ইয়াৰো আছে

গোপন নিহিত

ইও এক কবিতা সম্ভাৰ

কবিতাৰ নহব পতন

কবিতাৰ হবনে পতন ?

অচিন শৰালী এটি

বুকুত কবিতা লই

উৰি যায় আবেলি পৰত

কবিতাৰ ইও এটি

হিয়া জুৰা বুল

কবিতাৰ নহব পতন

কবিতাৰ হবনে পতন ?

ঢলে ভৰা বাউলী লুইত

হৰষতে পৰশ মিলাই

কাষৰৰ খাগৰি বনত

এনেয়ে নেষাব মিলি

সৌ নিলীমাত

কবিতাতে ইয়াৰো মিলন

কবিতাৰ নহব পতন ।

* * * * *

কবিতাক লাগে হিয়া

কবিতাই দিয়ে হিয়া

কবিতা হিয়াৰে গঢ়া

হিয়াতেই লয়

মাথো ই হিয়াৰ মিলন

কবিতাৰ নহব পতন

কবিতাৰ হবনে পতন ?

শিল্পী কোন ?

শ্ৰীধ্যানদা শৰ্মা

মৰমৰ মীনা,

দ্বিতীয় বাৰ্ষিক (কলা)

তোমাৰ চিঠি খনি ঠিক সময়তেই পালে, পিছে, যথা সময়ত উত্তৰ নোপোৱাত তোমাৰ চাৰ্গে বৰ খং উঠিছে নহয় নে? কবিবা কি— কলেজীয়া জীৱনৰ ফুৰ্তিব দিনবোৰৰ মাজত চিঠি লিখিবলৈ সময় উলিওৱা তেনেই সহজ নহয়; তাতে তোমাৰ চিঠিৰ উত্তৰ দিবলৈ যাওঁতে নানা বিষয়ত প্ৰস্তুত হৈ লব লাগিব। তুমি আগতেই কৈছিলি, আৰু এতিয়াও দাদা-ৰক অনুবোধ কৰিছা এজন 'শিল্পী' হবলৈ 'আৰ্টিষ্ট' হবলৈ—। কিন্তু মীনা, এজন ভাল শিল্পী হোৱা যে সিমান সহজ নহয়! তথাপি, তুমিয়ে দাদাৰক 'শিল্পী' কৰি গঢ়ি তুলিবৰ আকাঙ্ক্ষা কৰিছা তাৰ বাবে মোৰ আন্তৰিক ধন্যবাদ জনাওঁ, আৰু তোমাৰ উচ্চ আদৰ্শৰ শলাগ লওঁ।

'শিল্পী' হবলৈ গলে—'কলাৰ' বিষয়ে ব্যুৎপত্তি লাভ কৰিবলৈ হ'লে—নানান কথাৰ বিষয়ে যথেষ্ট জ্ঞান থাকিব লাগিব। 'বিজ্ঞান চৰ্চা পূৰ্ণ নহলে কলাও পূৰ্ণাঙ্গ হব নোৱাৰে।' এই খিনিতে তোমাৰ বুজাত অলপ কঠিন হব পাৰে বিজ্ঞান এই শব্দটিৰ পৰা। কিন্তু ইয়াত বিজ্ঞান শব্দটো সাধাৰণ অৰ্থতহে প্ৰয়োগ কৰা হৈছে। কিয়নো সকলো বিষয়ৰে কিছুমান নিৰ্দিষ্ট ধাৰাবাহিক নিয়ম আছে আৰু এই নিয়ম বিলাকৰ অধীন হৈছে একোটা বিষয়ত অগ্ৰসৰ হব পাৰি, সেই সকলো বীতি-

নীতিকে একে শব্দতে কবলৈ গলে বিজ্ঞান বুলিব পাৰি। কলা আৰু বিজ্ঞানৰ অবিচ্ছেদ্য সম্বন্ধ। বিজ্ঞান নহলে কলা সৃষ্টি সহজ নহয়। গতিকে শিল্পকলাত ব্যুৎপত্তি লাভকৰি 'শিল্পী' নাম লবলৈ হলে শিল্প বিজ্ঞানৰ যথেষ্ট জ্ঞান লাগে। কোনো বিষয়ৰ বিজ্ঞান নেজানিলে তাত কলা সৃষ্টি কৰিব নোৱাৰি। 'কলা' এই শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰাত তোমাৰ বুজাত অলপ কঠিন হবও পাৰে—কিয়নো তোমালোকে আজি কালি 'আৰ্ট' বুলিলেহে বুজিবলৈ সহজ পাবা বোধহয়! বাক 'আৰ্টিষ্ট' বুলিলেই তুমি হয়তো সহজে বুজিবা। তাৰ মানে তুমি আশা কৰিছা 'আৰ্টিষ্ট' দাদা এটাক গঢ়ি তুলিবলৈ নহয় নে? সেই বাবেই আজি তোমাক এটা কথা সহজকৈ বুজাবৰ চেষ্টা কৰিব লগা হ'ল যে কলা নো কি? আৰু শিল্পীনো কোন?

শিল্প-কলা পাৰ্থিব বস্তু হলেও ই স্বৰ্গীয়। আনন্দৰ পৰাই ইয়াৰ জন্ম। গতিকে সেই শিল্প-কলা আমাৰ আনন্দই যোগান ধৰে। এই শিল্পচৰ্চাৰ কামটো যদি 'শিল্পী' নামে এটা বিশেষ সম্প্ৰদায়ৰ মাজতেই আৱদ্ধ থাকে তেনেহলে শিল্পৰ কেতিয়াও সামাজিক ভাৱে উন্নতি নহয়। মাহুহ মাত্ৰেই শিল্পী—শিল্প-কলা সকলোৰে সাধনাৰ বিষয়। সেই কাৰণেই জীৱনক সুন্দৰ কৰিবলৈ হলে—শিল্প-কলাৰ বিশেষ প্ৰয়োজন।

মানুহে সভ্যতাৰ জখলাত আগবঢ়াৰ লগে লগে, তেওঁলোকে সৃষ্টি-বিজ্ঞানৰ পথতো বহুত আগ বাঢ়িছে। আৰু প্ৰকৃতিৰ সহায়ত তাৰ মাজৰ লাগতিয়াল বস্তুবোৰ উদ্ঘাটন কৰি বেলেগ বেলেগ সময়ত ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ লৈছে। চিৰসুন্দৰৰ সৃষ্টিৰ এটি অনুপৰমানৰ পৰা বৃহত্তম বস্তুৰ লগত মানৱ জীৱনৰ সমন্ধ। সৃষ্টি তত্ত্ব বিশ্লেষণ কৰি তাৰ লাগতিয়াল অংশ গ্ৰহণ কৰি তাক আমাৰ জীৱনৰ লগত খাপ-খুৱাই সুন্দৰকৈ গঢ়ি তুলিব পাৰিলেই তাত কলা বা আৰ্টৰ সৃষ্টি হয়।

এই কথাবোৰনো কি দৰে প্ৰকাশ পায় আৰু সুন্দৰ অংশনো কি ধৰণেৰে আহৰণ কৰিব পাৰি সেই বিষয়ে হয়তো তুমি অলপ ভাবিব লগাত পৰিছা। ধৰিলোৱা তুমি আজি কবিতা লিখিবলৈ যত্ন কৰিছা—কিন্তু তুমি সাহিত্য বিজ্ঞানৰ একো কথাই নেজানা। কোন শব্দৰ লগত কোন শব্দ দিলে কি হয়—কবিতাৰ ছন্দ কাৰ লগত কোনটো মিলে—কেনে ধৰণৰ ভাবৰ লগত কেনে ছন্দ খাতে—ঠিক এনেবোৰ কথা যদি তোমাৰ জনা নেথাকে তুমি এটি ভাল কবিতা লিখাত কৃতকাৰ্য হব নোৱাৰিবা তাৰ দ্বাৰা তুমি আনৰ প্ৰসংগা বা আদৰ পাব নোৱাৰিবা। কাৰণ তাত কোনো কলাৰ সৃষ্টি নহব। ঠিক তেনেদৰে কি সঙ্গীত, কি চিত্ৰাঙ্কন কি সাহিত্য চৰ্চা সকলোতেই তুমি দেখিবা যে আগেয়ে সেই বিষয়ৰ বিজ্ঞান চৰ্চা নহলে তাত কলা বা ‘আৰ্ট’ সৃষ্টি কৰা সহজ নহয়। আকৌ চোৱাঁ—তুমি যে গান-গোৱাঁ কেনেকৈ? গান ৰচিলে যেনে তেনে

প্ৰকাৰে গাই গলেই সি শ্ৰুতি মধুৰ হবনে? তাত কোনো মাধুৰ্য নেথাকিব। আৰু সেই বাবেই তাত কোনো কলাৰো সৃষ্টি নহয়। তোমাৰ বাক মনত নপৰেনে—যেতিয়া তুমি প্ৰথমেই গান গাবলৈ শিকিছিলি তেতিয়া প্ৰথমতে তুমি সা. ৰে, গা, মা, হে আবৃত্ত কৰিছিলি। কিন্তু এতিয়ানো কেনেকৈ জনা হ'ল যে কোনটো গানৰ কি সুৰ দিলে শুনিবলৈ মধুৰ হব! তোমাৰ সেই—“লুইতৰ পাৰবে কছঁৱা বননি .. ” গানটোত তুমি কেনেকৈ সুৰ দিছিলি? সেইবোৰ কথা অলপ বহলাই ভাবি চোৱাচোন—তুমি কেনেকৈ সুৰ, তাল, লয়, ৰাগ ৰাগিনী এইবোৰ চিনি পালা, আৰু তোমাৰ সেই গানটিত ঠিক সেই সুৰটোকে দিলা কিয়? আন সুৰো তো দিব পাৰিলা হেতেন, পিচে আন সুৰ নিদিয়াবো তো এটা কাৰণ আছে। আজি তুমি বুজিব পৰা হৈছা যে সুৰৰ মধুৰতা ক'ত! তাৰ বাবেই তোমাৰ গানটিত কলাৰ (আৰ্টৰ) সৃষ্টি হৈছে। বিজ্ঞানৰ সমন্ধটো দেখুৱাবলৈকে তোমাক এই কথা কেইটা আঙুলিয়ালোঁ। কিন্তু কলা সৃষ্টিৰ বিষয়ে আমি অতি সহজ কথাৰ পৰাও এই বিষয়ে জ্ঞান পাব পাৰোঁ। সেইবাবে তোমাক কিছুমান ঘৰুৱা কথাৰ দ্বাৰা দেখুৱাব খোজো যে মানুহে কলাৰ সৃষ্টি কেনেকৈ কৰে আৰু সৌন্দৰ্য কি?

আকৌ চোৱাঁ, তুমি আজি তাঁত ববলৈ শিকিছা, চিলাই কৰিবলৈ শিকিছা, এইবোৰ কামনো তুমি কেনেকৈ শিকিলা? সৰুতে তোমালোকক স্কুলৰ বাইদেউসকলে শিকোৱা

নাছিল নে? কেনেকৈ বেজি ধৰিব লাগে, কি ধৰণেৰে চিলালে কেনে ধৰণৰ চিলাই হয়. ‘হেনিকম্ব’ মোৰ কেনেকৈ হয়, উলৰ কাপোৰ কেনেকৈ গুঠিব লাগে ইত্যাদি। ঠিক সেই দৰেই তোমাৰ স্কুল বন্ধ থকা দিনত যে “মা”ই তোমাক জোৰকৈ তাঁতৰ শালত বহুৱাই দিছিল কিয়? মাৰ ইচ্ছা আছিল তোমাক তাঁতৰ বোৱা-কটা শিকি ই সেই বিষয়ত তোমাৰ উন্নতি চাবলৈ। অৰ্থাৎ তুমি ফুলবচা কাপোৰখন দেখি তেখেতে বৰ বং পায়। তাতো অৰ্থ আছে বুজিছা, কিয়নো— তোমাৰ নিচিনা বহুত ছোৱালীয়েই তো তাঁত বয় অথচ মাৰনো কিয় ইমান হেপাই তোমাৰ কাপোৰ খনিলে? কাৰণ সেই কাপোৰত তুমি যি কাক-কাৰ্য্য খটাইছা, তুমি যি আৰ্ট সৃষ্টি কৰিছা সি আনৰ লগত অমিল। সেই বুলি তুমি আকৌ গপ নকৰিবা যে তোমাৰ কাপোৰেই সকলোতকৈ ভাল হৈছে। তোমাতকৈও বহুতে বহুত ভাল কাপোৰ ব’ব জানে, কিন্তু তোমাৰ কাপোৰত তুমি যি ক’লা বা ‘আৰ্ট’ সৃষ্টি কৰিছা আনৰ ‘আৰ্ট’ তাৰ লগত নিমিলিবও পাৰে। ইবিলাক কামত তুমি অলপ যত্ন কৰিলেহে তাৰ কলা সৃষ্টি কৰিব পাৰিবা কিন্তু আমাৰ দৈনন্দিন জীৱনত দেখা পাবা যে কিছুমান কামত আমি অজানিতেই সৌন্দৰ্য্যৰ চৰ্চ্চা কৰোঁ। তুমি প্ৰথমেই তোমাৰ নিজৰ দৈনন্দিন জীৱনতেই দেখা পাবা। যেনেকৈ— তোমাৰ শ্ৰেণীৰ সহপাঠীবোৰৰ বহুতেই নিতৌ একোটা নতুন পোচাকত আছে; কোনোৱে হয়তো কাপোৰ-কানি পিন্ধাৰ ধৰণবোৰেই

বদলাই আছে, কোনো কোনোৰ আকৌ মূৰ-ফণীওৱা নিয়মটোৱে অলপ বেলেগ, কোনোৰ আকৌ কপালৰ ফোঁটটিতে আগদিনাতকৈ পিচদিনা সাল-সলনি দেখা পাবা। বাৰু তুমি নিজৰ গাতেই ধৰিলোৱাচোন— যেতিয়া তোমাৰ স্কুললৈ যাবৰ সময় হয়, তুমি সেই ডাঙৰ আৰ্চিখনৰ ওচৰ পাই কেনেকৈ নিজৰ পোচাক বোৰেবে নিজক সজাই কিমান আনন্দ পোৱা। মুখত গুণ-গুণ কৈ গান গাই গাই নতুন উপায়েৰে, নতুন ধৰণেৰে কাপোৰ পিন্ধোতে পিন্ধোতে মাই ভাত বাঢ়ি তোমাক মাতি থাকিব লগা হয়, কিয়? তুমি তো এনেয়ে নেথাকা, তথাপি মাতি থকাত কেতিয়াবা খংউঠি মুখ ওন্দোলাই পেলোৱা কিয়? তেতিয়া তোমাৰ বেয়া লাগে নহয় নে, কপালৰ ফোঁটটো ভালকৈ লবলৈ নোপাওঁতেই ভাত খাবলৈ যাব লগা হয়। আকৌ স্কুললৈ গৈও প্ৰথমতে তোমালোকে কি কথাত ব্যস্ত হোৱা— সেই পোচাক আদিৰ কথাতেই নহয় জানো? অৱশ্যে সদায় নহয় দেই। এই কথাকেইবাৰ উলুকিয়াই দেখুৱাত মীনা, তোমাৰ চাৰ্গে আজি বৰ খং উঠিছে? পিচে ভুল নুবুজিবা— কাৰণ বাহ্যিক দৃষ্টিৰে চালেহে এইবোৰক বিলাসিতা বুলিব পাৰি। কিন্তু এই কামবোৰ কোনো বেয়া কাম নহয়। সৌন্দৰ্য্য সাধনা একো লাজ কৰিব লগা কাম নহয়। তাৰ পৰা মানুহৰ মন বহল হে হয়। কিন্তু এটা কথা সদায় মন কৰিবা যে কাল্পনিক বা কৃত্ৰিম সৌন্দৰ্য্যতকৈ স্বাভাৱিকতাৰহে মূল্য বেচি আৰু স্বাভাৱিকতাৰ পৰাই কলাৰ (আৰ্ট) সৃষ্টি

হয়। কলা সাধনাৰ বিষয়ত তোমালোক, ছোৱালীবোৰ পুৰুষ জাতিতকৈ বেচি আগবঢ়া। স্ত্ৰীজাতিয়ে আজি কলাৰ পূজা কৰিয়েই নিজৰ সংসাৰ সুখৰ কৰিছে। ‘চিৰসুন্দৰৰ’ সৌন্দৰ্য্যৰ পূজাৰী তোমালোক হে। অৱশ্যে পুৰুষে যে নহয় এই ভুল ধাৰণা নলবাবোৱেই। তুমি কিছুমান সাধাৰণ কথাতই দেখা পাবা যে কিছুমান মানুহৰ ঘৰলৈ গ’লে, তোমাৰ সোমাই যাওঁতেই মনটো বৰ ভাল লাগি আহে নহয়নে? আকৌ কিছুমানৰ ঘৰত তেনে নেলাগে। অথচ তেওঁলোক হয়তো আন ঘৰতকৈ বহুত ধনী—। ইয়াৰ কাৰণটো তুমি বোধহয় নিজেই বুজিছা, যে—কিছুমানে ঘৰৰ সকলো বস্তু সুন্দৰকৈ সজাই, চিজিল লগাই ৰাখে, আৰু আন বিলাকে তাকেই নকৰি য’তে-ত’তে বস্তুবোৰ পেলাই ৰাখে। সিবিলাকৰ ঘৰত বাক তোমাৰ সোমাই ভাল লাগেনে? চিজিলনোহোৱা মানুহবোৰেও সৌন্দৰ্য্য ভাল পাব পাৰে কিন্তু তেওঁলোকৰ কাৰ্য্যত সৌন্দৰ্য্য প্ৰিয়তা প্ৰকাশ নেপায়। আনজনে আকৌ সামান্য এটি আহিলাৰেই নিজৰ ঘৰ-বাৰী সজাই ৰাখি মন প্ৰফুল্ল ৰাখে। তেওঁলোক হে আচল সৌন্দৰ্য্য প্ৰিয়। এওঁ লোক কিবা শিল্পীনহয়নে? সেইদৰেই তুমি দেখা পাবা ডেকা সকলৰ মাজতো প্ৰায় সকলোৱেই সৌন্দৰ্য্যৰ সাধনা কৰে যি সকলক আগি সততে শিল্পীবুলি গমেই নেপাওঁ। কিন্তু মুকলি দৃষ্টিৰে চালে দেখিবা তেওঁলোকও একোজন শিল্পী। তেওঁলোকে অজানিত ভাবেই বহুত ক্ষেত্ৰত কলাৰ সাধনা কৰে।

আৰু বহল দৃষ্টিৰে চালে দেখিবা যে পৃথিবীত এনে এজন মানুহ নাই যি এটা নহয় এটা প্ৰকাৰে শিল্পৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিবই লাগিছে। ধনী হওঁক, দুখীয়া হওঁক, সভ্য হওঁক অসভ্য হওঁক সকলোৱেই শিল্পী। সকলোৱেই নিজৰ শিল্প প্ৰতিভাৰ চিনাকি দিবলৈ গৈ কলাৰ সৃষ্টি কৰে।

বৈজ্ঞানিকেই বোলা দাৰ্শনিকেই বোলা সকলোৱেই কলাৰ সৃষ্টি কৰে। কিন্তু তেওঁ হয়তো নেজানিব পাৰে যে তেওঁ কেনে ধৰণৰ কলা সৃষ্টি কৰিব পাৰিব বা কৰিছে। বৈজ্ঞানিক জ্ঞান যাৰ যিমান বেচি তেৱেই সিমান উচ্চ ধৰণৰ কলাৰ সৃষ্টি কৰিব পাৰে। ববীন্দ্ৰ নাথৰ সাহিত্য বিজ্ঞান যথেষ্ট জনা থকা কাৰণেহে তেওঁ সুন্দৰ উচ্চ কলাৰ সৃষ্টি কৰিব পাৰিছে। অৱশ্যে তুমি প্ৰশ্ন কৰিব পাৰা যে ববীন্দ্ৰ নাথতকৈ হয়তো ঈশ্বৰ চন্দ্ৰৰ সাহিত্য সম্বন্ধে জ্ঞান বেচিহে আছিল। তাতেই তোমাৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ পাবা যে শিল্পী ববীন্দ্ৰ নাথ, ঈশ্বৰচন্দ্ৰতকৈ কিয় বেচি প্ৰখ্যাত। তাতেই এটি প্ৰাৰ্থক্য আছে যে প্ৰকাশৰ ক্ষমতা অনুযায়ী এজন আন জনতকৈ অগ্ৰসৰ হব পাৰে। তেনেধৰণৰ বহুত প্ৰমাণ পাবা যে জ্ঞানত সমান হলেও এজন আনজনতকৈ প্ৰতিভাশালী হয়। তাতেই লুকাই থাকে শিল্পীৰ কলা বা আৰ্ট। শিল্পীৰ কাম সদায় সুন্দৰ আৰু নতুনক বিচৰা। যি নিজৰ ক্ষমতাৰ বলত এই গুণ আহৰণ কৰিব পাৰে তেওঁৰেই প্ৰকৃত শিল্পী হব পাৰে আৰু তেওঁৰেই কলা সাধনা সফল হয়।

তুমি অরশ্যে মোক কেনেধবণৰ শিল্পী হবলৈ অনুবোধ কৰিছা মই বুজিছোঁ। তথাপি তাতো বহুত জ্ঞানৰ প্ৰয়োজন। দৈনন্দিন জীৱনত চলিথকা শিল্পৰ বাহিৰেও আৰু এবিধ কলা আছে সি হৈছে “সুকুমাৰ কলা”। এই কলা চৰ্চাও তেনেই সহজ নহয়। কিন্তু এই ললিত কলাৰ চৰ্চাই মানুহৰ জীৱনত স্বৰ্গীয় আনন্দ যোগায়, মন সদায় উচ্চ ভাবাপন্ন কৰে। সংসাৰত তেওঁলোক ছুখীয়া হলেও সুখী মন সদায় আনন্দময়।

এই শিল্পী বা ‘আৰ্টিষ্ট’ বিলাকে জগতৰ আগত একোটি মহৎ আদৰ্শ ডাঙ্গি ধৰে শিল্প-কলাৰ অনুভূতি থকা বাবে তেওঁলোকে জড়ক সতেজ কৰিব পাৰে, বিষাদক আনন্দ দিব পাৰে। শিল্পীৰ কলাৰ পৰা জগতত বহুতো কাম হৈছে—যি পৰাধীনতাৰ বন্ধনকো ছেদ কৰিব পাৰে, বিদ্ৰোহী কবিৰ ৰচনাই সাধাৰণৰ মনত বিদ্ৰোহৰ অগনি জলায়। ককণ গায়িকাৰ গীতে শিলযেন অন্তৰকো গলাই দিয়ে, চিত্ৰকৰে চিত্ৰৰ দ্বাৰা বোবাকো জ্ঞান দিব পাৰে। মুঠতে কবলৈ গ’লে ব্যৱহাৰ অনুযায়ী ই বেলেগ বেলেগ সময়ত মানুহৰ মনত অমূল্য সুখ দিয়ে।

সঙ্গীত, চিত্ৰাঙ্কন, সাহিত্যচৰ্চা আদি অতি উচ্চ ধৰণৰ শিল্প। এনেবোৰ শিল্পত পাৰ্গত হবলৈ সাধনাৰ অতি আৱশ্যক। তথাপি সকলোৱেই যে শিল্পী হব পাৰে এনে নহয়।

কিন্তু সাধাৰণ দৃষ্টিৰে চালে মানুহ মাত্ৰেই শিল্পী। ‘তুমিও শিল্পী’ তোমাৰ লগৰ ছোৱালীবোৰো শিল্পী আৰু আমাৰ আই ও এগৰাকী শিল্পী। এই চিঠিৰ দ্বাৰা তোমাক ইয়াকেহে কবখোজেঁ। যে তোমালোকে শিল্প চৰ্চাৰ কামটো ‘শিল্পী’ নামে এটা বিশেষ সম্প্ৰদায়ৰ হাততেই এৰিদিয়াতো মই ভৰাত ভুল। তোমালোকে দৈনন্দিন জীৱনত যি শিল্প চৰ্চা কৰা তাতোই নতুন কলা (আৰ্ট) সৃষ্টি কৰাৰ যত্ন কৰিবা।

কাৰণ— নিজে কলা বা আৰ্ট সৃষ্টি কৰি যি সুখ বা আনন্দ পোৱা যায়, আনৰ পৰা সেই সুখ পাব নোৱাৰি। মানব জীৱনৰ শ্ৰেষ্ঠ সাধনা কলা-চৰ্চাই, আৰু কলা বা ‘আৰ্ট’ সাধনাই ‘চিৰ সুন্দৰৰ’ আৰাধনা;

এয়ে।

ইতি—

তোমাৰ

—দাদাৰ—

কুৰি শতিকাৰ দান

শ্ৰীশৰৎ বৰুৱা

প্ৰথম বাৰ্ষিক—(কলা)

কান্দি উঠে প্ৰাণ
শুনি যত অনাহাৰী,
বুভুক্ষিত পৰাণৰ
দানবীৰ গান,
নিপীড়িত শত জীৱনৰ
অৱসান।
হব জানো প্ৰতিকাৰ—
হব জানো অৱসান—
নহয় - নহয়—,
তেন্তে—,
আহিব জানো
বসন্তৰ মুকুলিত পুষ্পৰ
সুগন্ধৰ স্ৰাণ ?
মলয়াত উদ্বেলিত কৰা
সুকোমল মঞ্জৰীৰ
আনন্দৰ আহ্বান।
মেঘ ভৰা শবতৰ
গন্ধৰ যামিনী—
আহিব জানো—
স্মৃতিৰ লগত ভাহি
অতীতৰ গান।
নিনাৰ্দি উঠে কুৰি শতিকাৰ
নাহে—নাহে—,
নাহে তোৰ দুৰ্ভগীয়া
আনন্দৰ আহ্বান,
সীমাহীন দুখৰ তোৰ
নাই অৱসান।
জীৱনৰ বোজা বৰি

আৰু তই—
অত্যাচাৰ, অবিচাৰ
বিভীষিকা লই
অবিৰাম কঠিন নিৰ্ম্মম,
যাতনাত নিষ্পেষিত হৈ
বিনিদ্ৰ বজনী যাপি
সপোনত চিঞৰি উঠিবি
“মৰণ, মৰণ” !
আটুহাস্তে শতিকাৰ কব,—
দুৰ্ভগীয়া,
নাভাবিবি
আলাসতে মৰণে তোৰ
নকৰে জীৱন অৱসান
শতিকাৰ নিদিয়ে তোক
সুখৰ মৰণ।
জানি থবি,
হব তোৰ,
ক্ষুধাৰ যাতনা—
অপমান—
লাঞ্ছনা—
উৎকৰ্ণা—
বজনীৰ—
উৎকট বিভীষিকাৰ সপোন—
এয়ে হেৰ দুৰ্ভগীয়া
কালৰ মদিৰা ভৰা
তোৰ বঙচুৱা জীৱনত
শতিকাৰ দান।

জীৱনৰ খলাবমা

—বেবা দত্ত

[গল্প]

দ্বিতীয় বাৰ্ষিক (কলা)

নীৰৱ সন্ধিয়াটি, কলা ডাৱৰবোৰে পূৰ্ণিমাৰ স্নিগ্ধ কিৰণ ধাৰাক লুকোৱাৰ আপ্ৰাণ চেষ্টা কৰিছে কিন্তু ব্যৰ্থ, প্ৰয়াস, তথাপিও লুকা-ভাকো খেলি আহি চঞ্চল কিৰণ ধাৰাই পৃথিবীখন আৰু এবাৰ মধুৰ কৰি তুলিছেহি। চাৰিওপিনে নিস্তব্ধতা। মাজে মাজে মাথো দুই এটা বৰষুণৰ টোপাল; হয়তো সেই টোপালবোৰেই গভীৰ নিস্তব্ধতা ভঙ্গ কৰিবৰ চেষ্টা কৰিছিল।

স্নিগ্ধা বহি পৰিছিল তাইৰ চেতাৰখন লৈ, তাই বজাইছিল একমনে চেতাৰখন, নিখুত মুখখনিত কেকোবা কেকুৰি চুলি দুই এডাল পৰি বেচ ধুনীয়া দেখাইছিল আৰু ~~কঁপি~~ লগে লগে বিজুলী বাঁতিৰ পোহৰে তাইক যেন অলপ উজ্জ্বল কৰি তুলিছিল, স্নিগ্ধাৰ চুলি কেইডাল মাজে মাজে কঁপি উঠিছি—লমনত হৈছিল যেন তাইৰ চেতাৰৰ বান্ধাৰৰ লগত তাল দিছিল।

স্নিগ্ধাই বজাইছিল কৰুণ সুহীনি সুৰটো ! অতিকৈয়ে কৰুণ—যেন সৃষ্টিৰ সূচনাৰে পৰা ওপৰিও ফুৰা এটা কৰুণ ক্ষুধাৰ সুৰ। বান্ধাৰৰ প্ৰতি তালতে যেন ফুটি উঠিছিল স্নিগ্ধাৰ জীৱনৰ বিজ্ঞতাৰ ছন্দ, স্নিগ্ধা আৰু তাইৰ অভিশপ্ত জীৱন—অৰ্থহীন জীৱন।

স্নিগ্ধাৰ দেউতাকে হয়তো শুনিছিল সুৰটো সেই সুৰটো—তাইৰ জীৱনৰ ব্যথাভৰা সুৰটো,

তাইৰ দুঃখৰ বিননি সেই চেতাৰৰ মাতটো। হয়তো তেওঁৰ অন্তৰতো জাগিছিল ব্যথাৰ বিননি। স্নিগ্ধা আৰু তাইৰ দুঃখৰ জীৱন; তেওঁৰ কল্পনাত নিশ্চয় ভাহিছিল তাইৰ খোড়া ভৰিটো, এহাতে মাতৃহীনা পঙ্গু স্নিগ্ধা আন হাতে অজস্ৰ সম্পত্তি, হয়তো সেই ভাবে তেওঁক নিজীৱ কৰি তুলিছিল। অলসভাবে তেওঁ বহি পৰিছিল—সেই আৰামী চকীখনত; বহুমূলীয়া আৰামী চকীখন। এপিনে সুখ স্বচ্ছন্দৰ এটি আভিজাত জীৱন আৰু আনপিনে ব্যথাপূৰ্ণ এখন ভগ্ন হৃদয়। এই বিশাল বিশ্বৰ সামঞ্জস্যহীন তুলনাবোৰে নীৰৱ সন্ধিয়াত হয়তো তেওঁৰ অন্তৰ—ওপচাই পেলাইছিল।

ক্ৰমে ক্ৰমে স্নিগ্ধাৰ চেতাৰৰ মাতো কমি আহিছিল। ভাগৰত ক্লান্ত হৈ তাই বিচনাত বাগৰ দিয়ে। বাহিৰত ঝিৰ ঝিৰ শব্দত বৰষুণ যেন এটি নিস্তব্ধতাৰ বাগিনী গাইছে। এই বাগিনীয়ে যেন তাইক মনত পেলায়—অতিতৰ সুমধুৰ দিনবোৰৰ কথা,—ত্যাগৰ আদৰ্শ—কাজালৰ সেরক বিজন, এই দৰিদ্ৰ বিজনেই আছিল দেউতাকৰ মৰমৰ পাত্ৰ আৰু স্নিগ্ধাৰ ভাবিসঙ্গী, দেউতাকৰ এটি প্ৰৱল আকাঙ্ক্ষা,—হুজনক সাজুৰি দিয়াৰ,—তাই আৰু বিজন, খদ্বেবে দেহ গোৰবান্বিত কৰা বিজন আৰু তাৰ আদৰ্শ—তাৰ অসংলগ্ন

ভাৱ প্ৰবন কথাবোৰ, কেতিয়াবা সি কৈ উঠিছিল “আমাৰ জীৱনৰ সুন্দৰ আদৰ্শবোৰ আৰু আমি বাস্তবৰ মানুহবোৰ * কিমান তফাৎ নহয় নে? “সকলোৰে আদৰ্শ যদি বাস্তৱ হ'লহেতেন ... তেন্তে হয়তো ... কেতিয়াবাই স্বাধীন হ'লহেতেন” হয়তো তাই শেষ কৰি দিছিল। সি যেন ভাবিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল স্নিগ্ধাৰ প্ৰতিটো শব্দৰ মানে, প্ৰতিটো শব্দৰ গুঢ় অৰ্থ সি স্নিগ্ধাৰ কথা বুজি যেনে কৈ পেলাইছিল “তেন্তে তুমি অকল নাৰীৰ আদৰ্শ আৰু স্বাধীনতাৰ কথাহে কলা। আমিহে নাৰীক বান্ধি ৰখা নাই— শিকলি লগাই থোৱা নাই।” তাই কৈছিল “লোহাৰ শিকলি নেথাকিলেও সমাজ শিকলি,” নিজৰ কথাত তাই নিজে হাঁহি পেলাইছিল। ইত্যাদি তাৰ পিছত সি হয়তো গুচি যায়গৈ, স্নিগ্ধাই তেতিয়াও শুই শুই ভাবি থাকে অতীতৰ দিনবোৰৰ কথা আৰু এটা বিশেষ দিনৰ কথা। নানান ভাৱ প্ৰৱণ কথাৰে, সিহঁতৰ সময় অতিবাহিত হৈছিল।

ভাৰত বিয়পি বিদ্ৰোহৰ অগনি; আৰু

প্ৰাগজ্যোতিষৰ—তাতে জ্বলিছিল বিদ্ৰোহ— বিদ্ৰোহীৰ দল, শোভাযাত্ৰাৰ দল আগবাঢ়িছিল, প্ৰাগজ্যোতিষৰ যুৱক যুৱতীয়ে, কপাই তুলিছিল জয়ধ্বনিৰে প্ৰাগজ্যোতিষৰ অন্তৰ,—কিন্তু স্নিগ্ধা, তাইতো আছিল আৱদ্ধ হৈ চাৰিখন বেৰৰ মাজত—এটি অভিশপ্ত জীৱন লৈ, তাইৰ খোড়া ভৰিটো লৈ, তাইৰ অন্তৰ বিদ্ৰোহী হৈ উঠিছিল— ভগৱানৰ বিৰুদ্ধে—সৃষ্টিৰ বিৰুদ্ধে, কিন্তু পিচ মূহূৰ্ত্ততে তাই নিজেই নিজকে চম্ভালি লৈছিল। সেই শোভাযাত্ৰাত যোগ দিয়াৰ প্ৰবল ইচ্ছা তাই দমাই পেলাইছিল, এনেতে হঠাৎ পৰিছিল তাইৰ হাতত টেলিগ্ৰামটো, গুলীৰ আঘাতত বিজনৰ মৃত্যু হোৱা বাতৰিটো আৰু তাৰ পাচত অতিবাহিত হৈ যোৱা দিনবোৰ অভিনয়ৰ চলচিত্ৰৰ দৰে তাইৰ মানস পটত ভাহি উঠে তাইৰ জীৱনৰ বিকৃততাৰ ছবিবোৰ অৰ্থহীন জীৱনৰ খলাবমা। স্নিগ্ধাই আৰু ভাবিব নোৱাৰা হয়,—কাতৰ আৰ্ত্তনাদ কৰি ঘূৰি শোৱে, তেতিয়া হয়তো বাহিৰত ধাৰাঘাৰে বৰষুণ।

“মৰণৰ বিভীষিকা !”

অধ্যাপক বেনুধৰ ৰাজখোৱা

(বি, এ)

(১)

সিপুৰিত কেনে আহা, পূৰ্ণিমা জোনাক ;
বিৰাজে কতনো কৃতী পুৰুষ-প্ৰবৰ।
আছে গুণ-অভিৰাম শান্ত সৌম্য মূৰ্ত্তি —
দেখিলে বঙতে মোৰ নাচিব অন্তৰ।

(২)

হেম বৰুৱাৰ দেৱ-ঋষি-কল্প মূৰ্ত্তি ;
দেখিলে হৃদয় মোৰ হব বিমোহিত।
চাহব খেতিত প্ৰোক্ত বি-এ জগন্নাথ ;
আক আছে তাতে হেম প্ৰত্নতত্ত্ববিদ।

(৩)

নিশ্চল নিৰ্ভীক ভাৱে বীৰ পশুৰাম ;
লগে লগে ফনিধৰ স্বাবীন-চিঠীয়া।
দেখিম গৈ পদ্মনাথ কবি সবস্বতী ;
আক তাতে চিবী-নাথ সববৰহীয়া।

(৪)

অসমৰ পুণ্য শ্লোক মানিক বৰুৱা ;
আনন্দ বৰুৱা আৰু আনন্দ ফুকন ,
কৰ্মপটু দণ্ডধৰ প্ৰমুখ্যে বিৰাজে ;
আক নো কতনো আছে মহান সৃজন।

(৫)

ভোলানাথ আছে তাতে সাউদ প্ৰধান ;
আৰু বিষ্ণুৰাম আছে বীৰ ধনুৰ্দ্ধৰ।
গুৰু প্ৰসাদকো পাম দক্ষ কৰ্মচাৰী ;
ঘনশ্যাম দীৰ্ঘকায় পুৰুষ প্ৰবৰ।

(৬)

বিৰাজে মোহন বীৰ আবহুশ্যা নিপুণ ;
ফাইজ উদ্দিনে উজলায় স্বৰ্গ থান।

আব্দুল মছিদ ৰঞ্জে স্বয়ম্ভু-কবমী ;
শৰত গোস্বামী অসমৰ আত্মপ্ৰাণ।

(৭)

লক্ষ্যোদৰ দত্ত অতি নিৰ্ভীক সাৰথি ;
লক্ষ্যোদৰ বড়াইদেৱ দেশব্ৰত ধাৰী।
শোভিছে ভূৱনবাম অতি কায় বীৰ ;
নৱীন তৰুণ ছয়ো অসম কাণ্ডাৰী।

(৮)

শোভিছে বৰুৱা বেজ গৌৱিন্দ সাহসী ,
শিৱপ্ৰসাদকো পাম মোহন গম্ভীৰ।
আক আছে লক্ষ্মীনাথ সাহিত্য-সম্ৰাট ;
কনক বৰুৱা তাতে প্ৰশান্ত সুস্থিৰ।

(৯)

দেখা পাম ইসকল পুৰুষ প্ৰধান—
কেনে সুখ-দিন, আহা, হব সমোদিত !
স্বতৃষ্ণ নয়নে আছোঁ তালৈ বাট চায় ;
মহা শান্তি পাব মোৰ পৰাণ তৃষিত।

(১০)

মৰণ-খোটালাী পিনে চাওঁ ঘনে ঘন ;
হয় হয় বুলি সেই ছুৱাৰ মুকলি।
শুনিলে ঘটং শব্দ কৰোঁ নিৰীক্ষণ ;
কল্পনা চিত্ৰিত কৰে বিজুলী উজলি।

(১০)

ইয়ালৈকে ভয় নেকি জন-সমাজত ?
কন্দা-কটা আৰু কত বিৰাট বিমোৰ ?
ইয়ালৈকে কৰেনেকি হিয়া ছাটি-ফুট ?
এয়েনেকি “মৰণৰ বিভীষিকা” যোৰ ?

সাহিত্যৰ উদ্দেশ্য ।

ইবাদত্ত

১ম বাৰ্ষিক (কলা)

সৃষ্টিৰ সূচনাৰ লগে লগে মানৱে জীৱনৰ সুখ দুঃখ, অভাৱ অভিযোগ আদি নানান ভাববাসিক ব্যক্ত কৰিবলৈ শিকিলে ভাষাৰ মাজেদি—কিন্তু কালৰ কোবাল সোঁতত ভাষা যেতিয়া মাথোন মৌখিক আদান প্ৰদানতে আৱদ্ধ নাথাকি সভ্যতাৰ সংস্পৰ্গত লিপিবদ্ধ হৈ পৰিল তেতিয়াই নাম পালে সাহিত্যৰূপে, আৰু তেতিয়াৰে পৰা ভাষাৰ ধাৰা হল দুই—লিখিত ভাষা আৰু কথিত ভাষা। সাধাৰণ মানুহে কথিত ভাষাৰ দ্বাৰা অনুৰণ ভাববাসি এটি সীমাবদ্ধ গণ্ডীতেহে প্ৰকাশ কৰিবলৈ সমৰ্থ হয়—কিন্তু দুই এক প্ৰতিভা-শালীয়ে তেওঁলোকৰ ভাৱ বাসি 'লিখিত ভাষাৰ দ্বাৰা' ব্যক্ত কৰি এৰি যায় যুগ যুগান্তৰলৈ 'অমৰ লিখনি' ৰূপে আৰু সেই সত্যৰ সমবেত ৰচনাৱলীয়ে শতাব্দীৰ পাচত শতাব্দ ধৰি মানৱ সমাজত অধিপত্য লাভ কৰে।

যি কোনো লিখনিয়েই সাহিত্য নহয়— য'ত সত্যৰ সমাবেশ সাৰ্বজনীন ভাৱৰ আগমন — য'ত ভাষা পৌঢ়, সুন্দৰ, পৰি-মাৰ্জিত, হৃদয়গ্ৰাহী সিয়েই হৈ সাহিত্য। যেতিয়া বাস্তৱ জীৱনৰ সত্যৰ ৰূপ আৰু অনুভূতিবোৰ লিখনিৰ মাজেদি প্ৰকাশিত হয় তেতিয়াহে সেই লিখনি সাহিত্যৰূপে পৰিগণিত হয়। এসময়ত ভূতপ্ৰেতৰ ৰূপ কথা—পৌৰাণিক

উপাখ্যান—যুৱক-যুৱতীৰ মিলন বিচ্ছেদৰ কাহিনীৰ দ্বাৰা মানৱ সমাজ যথেষ্ট ৰূপে প্ৰভা-
ৱান্বিত হৈ পৰিছিল, কিন্তু বৰ্তমান যুগৰ পৰিবৰ্তনৰ লগে লগে সভ্যতাৰ উন্নতিৰ তালে তালে আজি সেই প্ৰভাৱো কমি আহিছে। আনহাতে এইটোও সঁচা যে অতীতৰ দুই এক মানৱ প্ৰকৃতিৰ মৰ্মতাতে সাহিত্যকে বাজ-
কুমাৰৰ প্ৰেম কাহিনী—পৌৰাণিক উপাখ্যান—
আদিৰ মাজেদিয়ে বাস্তৱ জীৱনৰ সত্যৰ সৌন্দৰ্য্য ফুটাই তুলিছিল। তেওঁলোকেও হয়তো উপলব্ধি কৰিছিল সত্যৰ প্ৰতি-
ছবিয়ে সাহিত্য। যুগৰ পৰিবৰ্তনত বৰ্তমানে সাহিত্যৰ পৰি ভাষা বহুতো সৃষ্টি হৈ গৈছে, কিন্তু তাৰ ভিতৰত সৰ্বোত্তম হ'ল জীৱনৰ আলোচনা। যি কোনো ৰূপে যেনে : - গল্প প্ৰৱন্ধ অথবা কাব্য ৰূপেই হওঁক, সাহিত্যই আমাৰ জীৱনৰ আলোচনা আৰু ব্যাখ্যা।

আমি বৰ্তমানে যি যুগৰ বুকুৰে আগবাঢ়ি আহিলো তাত বাস্তৱ জীৱনৰ লগত সাহিত্যৰ সন্মুখ দেখা নগৈছিল, তেতিয়াৰ সাহিত্যকে কল্পনাৰে অলিক ৰূপ কথাৰ সৃষ্টি কৰিছিল, আৰু সেই সাহিত্যৰ উদ্দেশ্য আছিল অতিৰিক্ত ৰস প্ৰেমৰ দ্বাৰা মানৱৰ অন্তৰ জয় কৰা, 'সাহিত্য—জীৱনৰ সন্মুখ তেওঁ-
লোকৰ বাবে আছিল কল্পনাভীত। গল্প—

গল্পই আৰু জীৱন জীৱনেই—তেওঁলোকৰ মানত ছয়োটাই আছিল পৰস্পৰ বিৰোধী। কবিসকলৰ ব্যক্তিবাদ সাহিত্যৰ লগত ওতঃপ্ৰোত ভাবে বিজড়ীত আছিল। প্ৰেমৰ আদৰ্শ আছিল বাসনাৰ তৃপ্তি আৰু সৌন্দৰ্য্যৰ উপভোগ। এই প্ৰেমৰস ফুটাই তুলিছিল অতিবঞ্জিত কল্পনাৰ দ্বাৰা, তেওঁলোকৰ লিখনি যিমানেই বাস্তৱ সমাজৰ পৰা আতৰি নাযাওঁক তথাপি তেওঁলোকৰ প্ৰতিভা প্ৰস্ফুটিত হৈছিল নতুন শব্দালঙ্কাৰ, নতুন উপমা, নতুন কল্পনা আদিৰ মাজেদি হে, এনেধৰণৰ সাহিত্য আজিকোপতি সভ্য সমাজত বহুতৰ ওচৰতেই প্ৰিয়।

নিঃসন্দেহে কাব্য আৰু সাহিত্যৰ উদ্দেশ্য মানৱৰ অনুভূতিৰ তীব্ৰতা জগাই তোলা, কিন্তু কেৱল—যুৱক যুৱতীৰ প্ৰেমভাৱেই মানৱ অনুভূতিৰ প্ৰধান অংশ নহয়। যি সাহিত্য কেৱল প্ৰেমেৰেই পৰিপূৰ্ণ—যুৱক-যুৱতীৰ মিলন বিবহৰ প্ৰতিচ্ছবি—সেই সাহিত্য—সেই যুগ আৰু সেই জাতি গোৱৰৰ বস্তু হব নোৱাৰে। ই জীৱনৰ অনুভূতিৰ মাত্ৰ এটি অঙ্গ।

কিন্তু সেই সাহিত্যৰ বাবে সমসাময়িক সাহিত্যিক দোষী নহয় কাৰণ সাহিত্য মাথোন কালৰ প্ৰতিবিন্দু, যুগৰ যি ভাব আৰু বিবেচনাই মানৱৰ হৃদয় স্পন্দিত কৰে সিয়েই সেই যুগৰ সাহিত্যত প্ৰতিফলিত হয়, কিন্তু সেই সাহিত্যত যদি সংসাৰৰ নশ্বৰতা প্ৰকাশ পায়—তাত যদি প্ৰেম ভাৱৰ সমাবেশ হে মাথোন দেখা যায় আৰু সাহিত্যৰ প্ৰতিটি

শব্দ সময়ৰ প্ৰতিকূল ক্ৰন্দনৰ প্ৰতিধ্বনি মাথোন হয়—তেতিয়া সেই সাহিত্যই জাতিক ক্ষয় আৰু জড়তাৰ মাজেদি নি উদ্ভোগহীন আৰু আদৰ্শহীন কৰি তোলে, তাৰ ফল স্বৰূপে জাতিৰ জগতৰ প্ৰতি পৰ্য্যবেক্ষণ শক্তি বিলুপ্ত হৈ আহে। কিন্তু আমাৰ সাহিত্যৰ কচি বৰ্ত্তমানে প্ৰথৰ গতিত পৰিবৰ্ত্তিত হৈ আহিছে, আজিৰ সাহিত্যৰ উদ্দেশ্য কেৱল আনন্দ দানেই নহয় কিন্তু, সমাজৰ সেৱা—সত্যৰ অনুসন্ধান। মাত্ৰ যুৱক-যুৱতীৰ প্ৰেম কাহিনীকে গোৱা নাই কিন্তু বৰ্ত্তমানৰ সাহিত্যই মানৱৰ আগত ডাঙ্গি ধৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছে—জীৱনৰ সমস্যাবোৰ, অলিক কল্পনা আৰু অনুপ্ৰাসৰ অন্বেষণ সাহিত্যৰ পৰা আতৰি পৰিছে। বাস্তৱ জগতৰ মানৱ-সমাজ অথবা ব্যক্তিগত জীৱন যি ভাবৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱান্বিত সেই সমস্যা সমাধান কৰাই সাহিত্যৰ বৰ্ত্তমান উদ্দেশ্য, এই বিচাৰৰ গতি বৰ্ত্তমানে নিৰ্ণিত হৈছে ভাৱৰ প্ৰকৃত অনুভূতিৰ তীব্ৰতাৰ দ্বাৰা, তাৰ বাবেই আজিৰ সাহিত্যৰ পৰিবৰ্ত্তন।

এক কথাৰে কবলৈ গলে সাহিত্য শাস্ত্ৰ আৰু নীতি শাস্ত্ৰৰ লক্ষ্য একেই—মাথোন তাৰ ব্যৱধান উপদেশবিধিত। নীতি শাস্ত্ৰই তৰ্ক আৰু উপদেশৰ দ্বাৰা মানৱৰ বুদ্ধিৰ ওপৰত আধিপত্য লভে আনহাতে সাহিত্যই মানৱৰ মানসিক অৱস্থা আৰু ভাৱৰাজ্য দখল কৰে। বাস্তৱ জীৱনত আমি যি দেখো যি অনুভৱ কৰো সিয়েই কল্পনাৰ গণ্ডীত প্ৰবেশ কৰি সাহিত্যৰ সৃষ্টি কৰে। কবি বা সাহিত্যিকৰ

অনু ভূতি শক্তি ক্ৰমে যিমানৈহী তীব্ৰতৰ হৈ পৰে—সেই লিখকৰ লিখনিও যিমানৈহী হৃদয় গ্ৰাহী হৈ উঠ খাপৰ সাহিত্যত পৰিণত হয়। যি লিখনিৰ দ্বাৰা আমাৰ স্মৃতি, সৌন্দৰ্য্যপ্ৰেম জাগ্ৰত নহয়—মানৱৰ শক্তি আৰু গতি নিকপিত নহয়, আধ্যাত্মিক আৰু মানসিক ভাবে সম্ভৃষ্টি লাভ কৰিব নোৱাৰে আনহাতে সঙ্কল্পৰ দৃঢ় ভেটীৰ ওপৰত প্ৰতিস্থিত নহয়—তেনে লিখনিয়ে কেতিয়াও সাহিত্যৰ আখ্যা লাভ কৰিব নোৱাৰে।

অতীতত সমাজৰ গুৰি বঠা আছিল ধৰ্ম্মৰ হাতত। ধৰ্ম্মই মানৱৰ আধ্যাত্মিক আৰু নৈতিক ভাব ধাৰাৰ ওপৰত আধিপত্য লভি ভয় আৰু প্ৰলোভনৰ দ্বাৰা সমাজৰ কাৰ্য্য সিদ্ধি কৰিছিল, কিন্তু সেই ভাব ধাৰা আজি পৰিবৰ্তিত হৈ পৰিছে। বৰ্ত্তমানে সমাজৰ ভাৰ সাহিত্যৰ হাতত।

সাহিত্যৰ উদ্দেশ্য সৌন্দৰ্য্য সাধনা, কিন্তু অতীতত তাৰ উদ্দেশ্যই বিকৃত অৱস্থা লাভ কৰিছিল। সাহিত্যিক সকলৰ—প্ৰকৃতিৰ নিবীক্ষন আৰু সৌন্দৰ্য্যবোধ ইমান তীব্ৰ হৈ পৰিছিল যে বাস্তৱ জগতৰ অসুন্দৰ আৰু অভদ্ৰ সকলো তেওঁলোকৰ বাবে অসহ্য হৈ পৰিছিল। তেওঁলোকে এই ভাব বাৰ্শিক আঘাত কৰিবলৈ আপ্ৰান চেষ্টা কৰিছিল।

কিন্তু আজিৰ সাহিত্যিকে বিচাৰে বাৰ্শিত, পদদলিত, লাঞ্চিতৰ চৰিত্ৰ ফুটাই তুলিবলৈ। ন্যায়বৃত্তি আৰু সৌন্দৰ্য্যবৃত্তিক জাগ্ৰত কৰাই সাহিত্যৰ মূখ্য উদ্দেশ্য।

কিন্তু উকীলে মকেলৰ প্ৰতি কৰা প্ৰশ্নৰ আলোচনাৰ দৰে—অনাৱশ্যক সৌন্দৰ্য্যৰ অতিবঞ্জিত ভাবে আলোচনা কৰা সাহিত্যৰ উদ্দেশ্য নহয়। আধুনিক সাহিত্যত বস্তু স্থিতিৰ চিত্ৰ ইমান প্ৰখৰভাবে বৃদ্ধি হৈ গৈছে যে—কাব্য-গল্পাদিয়ে প্ৰায়ে প্ৰত্যক্ষ অনুভৱৰ সীমা অতিক্ৰম নকৰে। মনোবিজ্ঞানৰ দৃষ্টিত—লিখনিৰ নায়ক নায়িকাৰ চৰিত্ৰ—মানৱ চৰিত্ৰৰ লগত কিছু সামঞ্জস্য আছে ইয়াকে ভাবি আমি সম্ভৃষ্টি হব নোৱাৰো—কিন্তু সিহঁতৰ চৰিত্ৰও প্ৰকৃততে মানৱৰ চৰিত্ৰহে আৰু তাকেহে মাথো লিখকে ফুটাই তুলিবলৈ যত্নবান হৈছে—ইয়াকেহে বিচাৰো। কাৰণ কল্পনাৰে গঢ়া মানৱ চৰিত্ৰৰ ওপৰত আমি বিশ্বাস স্থাপন কৰিব নোৱাৰো—অথবা নকৰো—কাৰণ তেওঁলোকৰ কাৰ্য্য আৰু বিবেচনাৰ দ্বাৰা আমি প্ৰভাৱান্বিত নহওঁ। প্ৰত্যেক অনুভৱ ধাৰাৰ ওপৰত প্ৰতিস্থিত সাহিত্যই হে মাথো প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিবলৈ সমৰ্থ হয়। এইবাবেই কোনো কোনো সমালোচকে “সাহিত্যৰ লিখকৰ মনোবৈজ্ঞানিক জীৱন চৰিত” বুলিয়েই আখ্যা দি আহিছে।

একে ঘটনাৰ পৰাই সকলো মানুহ সমান-ৰূপে প্ৰভাৱান্বিত নহয়। প্ৰত্যেক মানৱৰে মনোবৃত্তি আৰু দৃষ্টি কোন পৃথক। সেই বাবে যি কোনো সাহিত্যত পাঠকযেতিয়া লিখকৰ সৈতে এক মত হয় তেতিয়াহে—তেতিয়াহে তাত ফুটি উঠে সাহিত্যিকৰ প্ৰতিভা আৰু বচনা কৌশল। সাধাৰণতঃ আমি সাহিত্যিকৰ পৰা আশা কৰো—যে সাহিত্যকে তেওঁৰ

জ্ঞান আৰু বিবেচনাৰ বিস্তৃতিৰ দ্বাৰা আমাৰ
সুস্থ অনুভূতি জগাই তোলে—আমাৰ দৃষ্টি
কোন আৰু মানসিক পৰিধি বিস্তৃত কৰে।

সংস্কাৰৰ যি অৱস্থাত মানৱ বৰ্তমান
তাতকৈ উন্নততৰ অৱস্থালৈ আগুৱাবলৈ চেষ্টা
কৰাটো মানুহ মাত্ৰেই আকাজক্ষা। যেতিয়া
মানৱৰ অন্তৰ নিহিত দুৰ্বলতাই অধঃপতনৰ
মুখলৈ টানি নিয়ে তেতিয়া সেই আকাজক্ষা
তীব্ৰতৰ হৈ পৰে—আৰু সেই সময়ত বিচাৰে
সজ্জনৰ সঙ্গ লবলৈ, অধ্যয়ন কৰিবলৈ।
যেতিয়া প্রকৃত সৌন্দৰ্য্য প্ৰেমৰ সমাবেশ হয়—
সত্যই থিত্তি লয়হি তেতিয়া সেই দুৰ্বলতা
আঁঠি যায়গৈ। আৰু তাৰ বাবেই প্ৰয়োজন
কলাবিদৰ। সেই কলাবিদে আমাৰ মাজত
সৌন্দৰ্য্য অনুভূতি জগাই তোলে আৰু প্ৰেমৰ
উষ্ণতা বৃদ্ধি কৰে—সাহিত্যৰ একোটি শব্দ—
একোটি সংস্কেত একোটি বাক্যই আমাৰ অন্তঃ
স্থলিত এনে ভাবে প্ৰবেশ কৰেগৈ যে
অজানিতে আমাৰ হৃদয়ৰ ভাববাণী প্ৰকাশ
হৈ যায়। কিন্তু যেতিয়ালৈকে কলাবিদ
সৌন্দৰ্য্য প্ৰেমত আপোন পাহৰা নহয়
যেতিয়ালৈকে তেওঁৰ অন্তৰৰ অনুভূতি সেই
ভাৱত জ্যোতিস্মান নহয় তেতিয়ালৈকে
তেওঁৰ লিখনৰ হৃদয় গ্ৰাহী নহয়।

আমাৰ মাজতে প্ৰশ্ন উঠে সৌন্দৰ্য্য কি ?
সম্ভৱতঃ এই প্ৰশ্ন নিৰৰ্থক বুলিয়েই বিবেচিত
হয় কাৰণ সৌন্দৰ্য্যৰ প্ৰতি কোনো সন্দেহ
নাই। আমি সূৰ্য্যৰ উদয় আৰু অস্ত দেখো—
উষা—সন্ধ্যাৰ ললিমা দেখো,—সুন্দৰ সুগন্ধি
ফুলৰ মধুৰতা উপলব্ধি কৰিব পাৰো—কলকল

নিনাদিনী জুৰীটি আৰু সুমধুৰ সুৰ তনা
চৰাইবোৰ—সকলোৱে একোটি সৌন্দৰ্য্যৰ
প্ৰতীক। এই বাস্তৱ জগতৰ সৌন্দৰ্য্যই
আমাৰ হৃদয় আলোড়িত কৰি তোলে—কাৰণ
তাত দেখা পাওঁ বহন আৰু ধ্বনিৰ
সামঞ্জস্য।

আমাৰ বচনাৱলী তত্ত্বৰ সমানুপাত সং-
যোগৰ দ্বাৰা উৎপন্ন—এই বাবেই আমাৰ
মন সাম্য—সামঞ্জস্যৰ ধ্যানত মগ্ন হৈ
থাকে। সাহিত্য কলাবিদৰ আধ্যাত্মিক
আৰু সামঞ্জস্যৰ ব্যক্ত ৰূপ মাথো। ই
আমাৰ প্ৰাণত, সত্য, সহানুভূতি, ন্যায়
প্ৰিয়তা আৰু সাম্যভাৱৰ সৃষ্টি কৰে। যত
এই ভাবৰ সমাবেশ তাতেই দৃঢ়তাৰ সৃষ্টি—
জীৱনৰ পুষ্টি,—যতেই ইয়াৰ তিৰোবোভাৱ
তাতেই মতানৈক্য—বিৰোধ, স্বার্থপৰতা, দ্বেষ
মৃত্যু আদিৰ আগমন। এই পৃথকতা প্ৰকৃত
বিৰোধ জীৱনৰ লক্ষ্য—। কিন্তু যত
প্ৰকৃতিৰ প্ৰতি অনুকূলতা আৰু সাম্যভাৱৰ
সমাবেশ তাত সংকীৰ্ণতা আৰু স্বার্থপৰতাৰ
অস্তিত্ব ধ্বংস হৈ যায়।

প্ৰকৃতিৰ পৰা নিজক আঁতৰাই আনি
ব্যক্তিগত জীৱন গঢ়ি তুলিবলৈ গলেই
মানসিক ৰোগৰ আৰ্হিভাৱ। কিন্তু সাহিত্যই
আমাৰ জীৱনক স্বাধীন আৰু স্বাভাৱিক
কৰি তোলে আন কথাৰে কবলৈ গলে—
সাহিত্যৰ প্ৰভাৱ মানৱৰ মন সংস্কাৰত,
ইয়েই সাহিত্যৰ মুখ্য উদ্দেশ্য।

সাহিত্যিক অথবা কলাবিদ স্বাভাৱিক-
তেই প্ৰগতিশীল হোৱা উচিত। যদি

সিয়েই নহয় তেন্তে প্ৰকৃত সাহিত্যিক অথবা কলাবিদৰ স্থান অধিকাৰ কৰিব নোৱাৰে। তাৰ ফল হিচাবে অন্তঃস্থলিত আৰু বহিঃ ভাগত এটি অভাৱে দেখা দিয়ে। আৰু এই অভাৱ পূৰণ কৰিবলৈকেই ব্যক্তিৰ মন অস্থিৰ হৈ পৰে। কল্পনাত সেই ব্যক্তিয়ে সমাজৰ সুখ স্বচ্ছন্দ স্বাভাৱিক ৰূপত দেখা নাপাই আৰু সেই বাবেই তেওঁলোকৰ মন অস্বাভাৱিক ৰূপে চঞ্চল হৈ পৰে। এই অপ্ৰিয় অৱস্থাৰ স্বৰ্গশৰ বাবে তেওঁলোকে বিচাৰে সংসাৰ খন জীৱন মৰণৰ লীলা ভূমিত কৈ উন্নততৰ অৱস্থালৈ আগুৱাই নিবলৈ।

আজিৰ সাহিত্যিকৰ বেদনাপূৰ্ণ হৃদয়ে বিচাৰে মানৱ সমাজত সাম্যতাৰ সমাবেশ। মাত্ৰ একশ্ৰেণীৰ মানৱৰে নিপীড়িত, কুণীত, লাঞ্চিত, অৱস্থাই তেওঁলোকক বিদ্ৰোহী কৰি তোলে—সমাজৰ সভ্যতাৰ বিৰুদ্ধে আৰু যেতিয়াই এই ভাৱ আন্তৰিকতাৰে গ্ৰহণ কৰে তেতিয়াই সেই লিখনি যিমানৈই হৃদয় গ্ৰাহী হৈ পৰে তাত সিমান বেচি সৌন্দৰ্য্য আৰু মধুৰতা প্ৰস্ফুটিত হয়।

নিজৰ অনুভূতিক তেওঁ যি ক্ৰমানুপাতে ব্যক্ত কৰে সিয়েই তেওঁৰ কলা কুশলতাৰ বহস্য—কিন্তু প্ৰকৃততে এই বিশেষত্ব ওপৰত জোৰ দিয়াৰ অৰ্থ—প্ৰগতিৰ অৰ্থ প্ৰত্যেক লিখকে একেভাৱেৰে গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰে। যি অৱস্থাক এদলে সমুদায় উন্নতিৰ কাৰণ বুলি গ্ৰহণ কৰে আন দলে তাকেই অৱনতিৰ মুখ্য কাৰণ বুলি ধৰি লয়—এই বাবেই বৰ্তমানৰ সাহিত্যিকে কলাক

কোনো উদ্দেশ্যৰ অধীন কৰিবলৈ নিবিচাৰে। তেওঁলোকৰ বিবেচনাত কলা কেৱল মনো-ভাৱৰ ব্যক্তি কৰনৰ নাম—যি ব্যক্তিৰ ওপৰত যেনেকুৱাই প্ৰভাৱ বিস্তাৰ নকৰক।

উন্নতিৰ তাৎপৰ্য্য সেই স্থিতিতেই পোৱা যায়—যত দৃঢ়তা আৰু কৰ্মশক্তিৰ উৎপন্ন—। যিহৰ দ্বাৰা আমাৰ নিৰ্জীৱতা আৰু অধঃপতনৰ হেতু উপলদ্ধি কৰিব পাৰো।

জনসাধাৰণৰ বাবে তেনে ভাবৰ কবিতা নিৰ্বৰ্ধক—যাৰ দ্বাৰা সংসাৰিক নশ্বৰতাৰ আধিপত্য হৃদয়ত দৃঢ়ৰূপে প্ৰতিস্থিত হয় যৰ পৰা মনত নৈবাশ্যভাৱৰ সৃষ্টি হয়। সেই প্ৰেম কাহিনীও অৰ্থহীন—যি বৰ্তমানৰ আলোচনীৰ পৃষ্ঠা জুৰি জুৰি থাকে। নব যুৱক যুৱতীৰ প্ৰেম কাহিনীয়ে যদি মানৱৰ গতি নিকপন কৰিব নোৱাৰে—বৰঞ্চ তেওঁলোকৰ বিবহ ব্যথাত হে পাঠক সকলে চকুলো টুকিব লগা হয় তেন্তে—সেই লিখনিয়ে প্ৰকৃত সৌন্দৰ্য্য প্ৰেমৰ সৃষ্টি কৰিব নোৱাৰে। অতীতৰ এসময়ত হয়তো এনে সাহিত্যই মানৱৰ অন্তৰ অধিকাৰ কৰি ভাৱাবেশ কৰি তুলিছিল—কিন্তু সেই সাহিত্য ব্যৰ্থ আৰু পৰিবৰ্তিত—কাৰণ আজি তেনে কলা প্ৰয়োজন হীন। আজিৰ যুগত এনে কলাৰ আৱশ্যক যিহৰ দ্বাৰা কৰ্মপন্থা আৰু মানসিক গতি নিকপিত হয়। এই সুৰতে মিলাই—হজৰত ইকবালে গাই গৈছিল।

“বমেজ হয়াত জোই জুজদৰ তপিশ নয়াবী,
দৰকুলজুম আৰমীদন নংগস্ত আবে জুৰা।

ৰ আশিষী। ন নশীনম জে লজ্জতে পবৰাজ,
গহে রশাখে গুলম গহে ববলবে জুম।”

আমাৰ মাজত ব্যক্তিগত দৃষ্টি কোনক
আৰু মদগৰ্বী ভাৱক প্ৰাধান্য দিয়াৰ অৰ্থ
হৈছে জড়তা, পতন ইত্যাদি। এনে ধৰনৰ
কলা, সামাজিক অথবা কলা কোনো ৰূপতেই
উপযোগী নহয়।

কলাৰ উদ্দেশ্য সৌন্দৰ্য্যৰ পুষ্টি সাধন।
আৰু ইয়েই আমাৰ আধ্যাত্মিক আনন্দৰ হেতু।
উপযোগীতাহীন কোনো কচিগত অথবা
আধ্যাত্মিক আনন্দ থাকিব নোৱাৰে কাৰণ
আনন্দ নিজেই এটি উপযোগী বস্তু—উপ-
যোগীতাৰ দৃষ্টিত একেটা বস্তুকে আমি সুখ
আৰু দুঃখৰ দুয়ো ৰূপতে দেখা পাওঁ। নিলীম
আকাশৰ লালিমায়ে আমাক অতুলনীয় আনন্দ
প্ৰদান কৰিব পাৰে—কিন্তু আহাৰ মাহৰ
সৌন্দৰ্য্যহীন আকাশ আমাৰ বিকপৰ বস্তু হৈ
পৰে। আহাৰৰ কলা মেঘবোৰহে আকৰ্ষণৰ বস্তু
হৈ পৰে। প্ৰকৃতিৰ লগত জীৱনৰ সুৰ মিলাই
যি আধ্যাত্মিক আনন্দলাভ কৰা যায় তাৰ দ্বাৰা
পৰিস্ফুট আৰু বিকশিত হৈ উঠে। প্ৰকৃতিৰ
বিধান বুদ্ধি আৰু বিকাশ। আৰু এই বুদ্ধিয়েই
আমাৰ জীৱন যাত্ৰাত সহায় স্বৰূপ হৈ পৰে।
কলাবিদে কলাক সহায়, সৌন্দৰ্য্যৰ সৃষ্টি কৰি
পৰিস্থিতিক বিকাশৰ উপযোগী কৰি তোলে।

কিন্তু, সৌন্দৰ্য্য ও পদাৰ্থৰ দৰে স্বৰূপস্থ
আৰু নিৰপেক্ষ নহয় তাৰ স্থিতিও সাপেক্ষ।
এজন ঐশ্বৰ্য্যশালীৰ বাবে যি উপকৰণ ভোগৰ
সামগ্ৰী আৰু সুখ স্বচ্ছন্দৰ কাৰণ সিয়েই আন
এজনৰ বাবে দুঃখ দৰিদ্ৰতাৰ প্ৰধান হেতু হব

পাৰে। এজন ঐশ্বৰ্য্যশালীয়ে নিজৰ সুৰভিত
সুৰম্য উদ্যান সু উচ্চ ৰাজপ্ৰসাদ আদি বিলা-
সৰ উপকৰণবিলাক সাদৰে সামৰি লব পাৰে
কিন্তু এজন সুজ্ঞান ব্যক্তিৰ বাবে এই বৈভৱ,
সামগ্ৰী ঘৃণাৰ বস্তুৰূপে পৰিগণিত হয়।

বন্ধুত্ব, সমতা, সভ্যতা—জীৱনৰ আৰম্ভৰে
পৰা আদৰ্শ বাদীৰ বাবে সোণৰ সপোন।
ধৰ্ম্ম প্ৰৱৰ্ত্তকে নৈতিক, আধ্যাত্মিক আদি বন্ধনৰ
দ্বাৰা এই স্বপ্নক সত্যত পৰিণত কৰিবলৈ
নিষ্ফল যত্ন কৰে। মাহাত্মা বুদ্ধ, যিশুখ্ৰীষ্ট,
হজৰত মহম্মদ আদি মহাপুৰুষে নৈতিক
আধাৰে সমতাৰ প্ৰাচীৰ তুলিবলৈ যত্ন
কৰিছিল।

কিন্তু কোনেও সম্পূৰ্ণৰূপে সফলতা লাভ
কৰিব পৰা নাই। বৰ্ত্তমান ক্ষেত্ৰত উচ্চ-নীচৰ
ভিতৰত যি অভেদ্য প্ৰাচীৰে থিয় দিছে তাত
কোনো প্ৰকাৰে সম্ভৱপৰ নহয়।

“আজ মায়েকো আজমানা মুৰ্খতা হৈ”,
এই নীতিকেই যদি সাৰোগত কৰি ধৰ্ম্ম আৰু
নীতিৰ আদৰ্শ লৈ সমতাৰ উচ্চ লক্ষ্যত উপ-
স্থিত হবলৈ যত্ন কৰো তেতিয়া মাত্ৰ বিফ-
লতাৰ হে সম্মুখীন হম। তেন্তে আমি
এই স্বপ্নক উত্তেজিত মস্তিষ্কৰ সৃষ্টি বুলি
দলিয়াই পেলাম নে কি? তেনেহলে তো
মানৱৰ উন্নতি আৰু পূৰ্ণতাৰ বাবে কোনো
আদৰ্শই বাকী নাথাকিব। তাতকৈ মানৱ
সৃষ্টি ধ্বংস হৈ যোৱাই শ্ৰেয়। যি আদৰ্শক
আমি সভ্যতাৰ আৰম্ভৰে পৰা পালন কৰি
আহিছো সি নিশ্চয় ভবিষ্যত যুগত বাস্তৱত
পৰিণত হব লাগিব! যি আদৰ্শৰ পৰিণতি

স্বৰূপ আজি ধৰ্ম্মৰ আবিৰ্ভাৱ—মানৱ সমাজৰ ইতিহাস যি আদৰ্শ প্ৰাপ্তিৰ ইতিহাস—তাক এক সৰ্ব্ব প্ৰধান সত্য বুলি মানিলৈ উন্নতিৰ পৰিসীমাত খোজ পেলাব লাগিব। বৰ্ত্তমানে আমি এনে এটা নতুন সৰ্ব্বাঙ্গ পূৰ্ণ সংগঠন গঢ়ি তুলিব লাগিব—যত সমতাই নৈতিক বন্ধনতে কেৱল আবদ্ধ নাথাকি অধিক ৰূপ লাভ কৰে। এই আদৰ্শকে আধুনিক সাহিত্যত ফুটাই তুলিব লাগিব।

বৰ্ত্তমানে আমি সৌন্দৰ্য্যৰ ৰূপ বদলাব লাগিব। আজিকোপতি তাৰ ৰূপ ঐশ্বৰ্য্য আৰু বিলাসৰ মাজতে আৱদ্ধ আছিল। আমাৰ কলাবিদ সকলে তেওঁলোকৰ সাহিত্যত ঐশ্বৰ্য্যশালীৰ ঐশ্বৰ্য্যৰ বৰ্ণনাৰে কলাৰ অঙ্গ পূৰণ কৰিছিল। অভিজাত শ্ৰেণীৰ বাবেই সাহিত্যিকৰ অস্তিত্ব বন্ধা পৰিছিল। তেওঁলোকৰ সুখ-দুখ আশা—নিৰাশা, প্ৰতিযোগিতা প্ৰতিদ্বন্দিতাৰ ব্যাখাই কেৱল কলাৰ উদ্দেশ্য আছিল। তাৰ দৃষ্টি মাত্ৰ অন্তেষ্পপুৰ আৰু ৰাজ আট্টালিকাৰ ওপৰত হে পৰিলক্ষিত হৈছিল। জুপুৰীঘৰ—উৰুলা পজাৰ—উল্লেখ হৈছিল মাথো উপহাসৰ উপমা স্বৰূপে। এনে ধৰণৰ চৰ্চা মনুষ্যত্বৰ পৰিধিৰ বাহিৰত বুলিয়েই সাহিত্যিক সকলৰ ওচৰত বিৰেচিত হৈছিল। গ্ৰাম্যবাসী গ্ৰাম্য বৈশ ভূষা তেওঁলোকৰ ব্যঙ্গ বিদ্ৰূপৰ সামগ্ৰী। সিহঁতো মানৱ—সিহঁতৰো হৃদয় বৰ্ত্তমান—ই কলাৰ কল্পনাৰীতি আছিল। কলা—নামটী অতীততো আছিল বৰ্ত্তমানতো আছে—সঙ্কোচিত ৰূপ পূজা, শব্দ যোজন আৰু ভাৱ নিৰ্বন্ধ। সেই কলাত

জীৱনৰ কোনো আদৰ্শ প্ৰস্ফুটিত নহৈছিল। ভক্তি, বৈবাগ্য, আধ্যাত্মই চৰম কল্পনা আছিল। আমাৰ কলাবিদে বিবেচনা কৰিছিল যে জীৱন সংগ্ৰামত সৌন্দৰ্য্যৰ পৰম উৎকৰ্ষ দেখে। নগ্নতা আৰু উপহাসৰ সৌন্দৰ্য্য তেওঁলোকে কদাচিতো স্বীকাৰ নকৰিছিল। তেওঁলোকৰ বাবে সৌন্দৰ্য্য সুন্দৰী যুৱতীত হে প্ৰস্ফুটিত হয় সন্তানযুক্তা দৰিদ্ৰা ৰূপ হীনা নাৰীৰ মাজত সৌন্দৰ্য্য উপলব্ধি কৰাতো বাতুলৰ কাম। তেওঁলোকৰ কল্পনা আছিল বহন সনা ওঁঠ আৰু বৈ পৰা ভূকতেই সৌন্দৰ্য্যৰ আবাশ। সিঁচৰিত চুলি, শুকান ওঁঠ—সোতোৰা সোতোৰি গাল আদি সকলো সৌন্দৰ্য্য হীন পদাৰ্থ ৰাশি মাথো।

ই মাত্ৰ সংকীৰ্ণ দৃষ্টিৰ দোষ। যদি সাহিত্যিকৰ সৌন্দৰ্য্য আহৰণ-দৃষ্টি বোলোৱা ওঁঠ আৰু গালৰ আঁৰত লুকাই থকা ৰূপ গৰ্ব্বৰ প্ৰতি পৰিলক্ষিত হয় তেন্তে সেই—সোতোৰা সুতুৰি গাল—চকুপানীৰ—ত্যাগ; শ্ৰদ্ধা কষ্ট সহিষ্ণুতা—আদিও পৰিলক্ষিত হব লাগিব।

আমাৰ কলা যৌৱন প্ৰেমত পাগল—সেই বুলি আমি যৌৱন অকল প্ৰণয় কাহিনীৰ ক্ষুদ্ৰ গণ্ডিৰে ধৰি ৰাখিব নোৱাৰো। আদৰ্শবাদ—সাহস, কষ্ট সহিষ্ণুতা আৰু আত্মত্যাগৰ নাম হে যৌৱন। ইকবালৰ কথাত কবলৈ গলে

“অজ দস্তে জুহুনে জিব্ৰীল সৈদে,

যজ্জঁদা বকমন্দ আবৰ এ হিন্মতে মৰদানা”।

অথবা

“তুঁ মোজ্জ মাজে বজ্জুম জে সৈল বেপৰবাস্ত
গুমা মবৰ কি ডৰীং বহব সাহিলে জোয়েম”—

(অৰ্থাৎ তবন্ধৰ দৰে মোৰ জীৱনৰ তৰি প্ৰবাহৰ কাৰণে চিহ্নাহীন। তুমি নেভাবিবা যে জীৱন সমুদ্ৰত মই পাৰ বিচাৰি ফুৰিছো।)

কিন্তু সৌন্দৰ্য্য প্ৰেম যেতিয়া বিস্তৃত হৈ পৰিব, তেতিয়াহে আমি সেই অৱস্থাত উপনীত হম, ই বিশেষ শ্ৰেণীতে সীমাবদ্ধ হৈ নৰব, এখন সুৰম্য উদ্যানতে নহয়, কিন্তু বিশ্ব জগতত যেতিয়া তাৰ ছাঁ পৰিবগৈ।

তেতিয়া আমাৰ পৰা কুকচি আঁতৰি পৰিব। হাজাৰ হাজাৰ ক্ষুধিত মানৱে কেইজনমান ঐশ্বৰ্য্যশালী অত্যাচাৰীৰ হাতৰ পৰা বক্ষা পৰিব। আৰু তেনেস্থলত কলা কাগজ কলমতে আৱদ্ধ নাথাকি জীৱনৰ বাস্তৱ ৰূপত পৰিণত হব। সৌন্দৰ্য্য, সন্মান, আত্মত্যাগ, স্ক্ৰুচিৰ প্ৰতীক হব কলা।

সাহিত্যিকৰ আদৰ্শ কেৱল সভাশুৱনি অথবা আনন্দ প্ৰদানেই নহয়— অথবা ৰাজনীতি আদিৰ পিচ লোৱাও নহয়, কিন্তু দেশৰ আগভাগ লৈ কলাক জীৱনৰ বাস্তৱ ৰূপ দিয়া।

আমি সাধাৰণতেই শুনিবলৈ পাওঁ সাহিত্যিকৰ স্থান সমাজত নাই—বিশেষকৈ ভাৰতীয় সাহিত্যিক সকলৰ, কিন্তু উন্নত দেশত একোজন সাহিত্যিকৰ দৰ্শনলভিয়েই মানুহে নিজক ধন্য মানে, কিন্তু ভাৰতবৰ্ষ আজিও মধ্য যুগত। যদি সাহিত্যিকে ঐশ্বৰ্য্যশালীৰ ঐশ্বৰ্য্যৰ বৰ্ণনা দি এখন মনোগঢ়া সংসাৰৰ মাজতেই আবদ্ধ হৈ থাকে তেনেস্থলত সমাজত স্থান নোহোৱাটো স্বাভাৱিক, আনহাতে ৰাজনীতি সমাজনীতি আৰু মনোবিজ্ঞানৰ

দ্বাৰা অপৰিচিত সকলো আজি সাহিত্যিক আৰু এই বাবেই ভাৰতবৰ্ষত মধ্য যুগৰ অৱসান ঘটা নাই।

আজিৰ সাহিত্যৰ কাৰণে যি আদৰ্শ ডাঙি ধৰা হৈছে, সেই অনুসাৰে এই সকলো বিষয়ৰ জ্ঞানেই অতি আৱশ্যকীয় অঙ্গ হৈ পৰিছে, ব্যক্তিবাদতে সীমাবদ্ধই নাথাকি আজিৰ সাহিত্য—মনো-বৈজ্ঞানিক আৰু সামাজিক হৈ পৰিব লাগিব। আজিৰ ব্যক্তি সমাজৰ প্ৰধান অঙ্গ অৰ্থাৎ আজি ব্যক্তিবাদ চূৰ্ণ কৰি—য়েই ব্যক্তি লৈ সমাজ গঢ়িব লাগিব।

যি যিমান পৰিমাণে উচ্চশিক্ষা আৰু উচ্চতম মানসিক শক্তি লাভ কৰিব পাৰিছে তেওঁৰ সমাজৰ প্ৰতি দায়িত্বজ্ঞান সিমানেই বাঢ়ি গৈছে। কিন্তু ছুই এজনে অবাটে গৈ সমাজৰ পৰা ব্যক্তিগত লাভৰ চেষ্টাত আছে আৰু এই ধৰণৰ দুৰ্নীতি আঁতৰ কৰাই হব সাহিত্যৰ উদ্দেশ্য।

বৰ্তমানে আমি আমাৰ প্ৰবৃত্তি আৰু কচিৰ অনুকূল বিষয় বাছি লৈ সেই বিষয়ত পূৰ্ণ অধিকাৰ লাভ কৰিব লাগিব। অৱশ্যে আৰ্থিক অৱস্থাৰ বাবে এই কাম খুব সহজ নহয়—কিন্তু আমি আদৰ্শৰ পৰা বিচ্যুত হব নোৱাৰো। প্ৰেমৰ জ্যোতিত যদি আমাৰ হৃদয় জ্যোতিমান হয়—সেৱা, ত্যাগৰ মহত্ব যদি উপলব্ধি কৰিব পাৰো আৰু সেই সকলোৱেই আমাৰ আদৰ্শৰ ৰূপ লয়—তেন্তে অসম্ভৱো সম্ভৱ হব পাৰে। ঐশ্বৰ্য্য, বিভূতি যাৰ প্ৰিয় তেওঁৰ বাবে সাহিত্যৰ মন্দিৰত স্থান নাই। সেৱাক যি জীৱনৰ আদৰ্শ বুলি

লব পাবে—যাৰ হৃদয় নিপীড়িতৰ বেদনাত কান্দি উঠে—যি প্ৰেমৰ ৰূপেৰে সমস্ত জগত জ্যোতিষ্মান দেখে, তেনে উপাসকৰেই আজি আমাৰ সাহিত্য ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োজন। এনে মহান ত্যাগৰ প্ৰতিদান হয়তো সাহিত্যিকে পাব মাত্ৰ প্ৰশংসাবে ধন ঐশ্বৰ্য্যে নহয়—কিন্তু ত্যাগৰ যি পুৰস্কাৰ সাহিত্যত জীৱন উৎসৰ্গা কৰাৰ যি আনন্দ তাৰ তুলনাত ঐশ্বৰ্য্য বিভূতি খেলাৰ সামগ্ৰী। যি প্ৰকৃত কলাবিদ তেওঁ নিবিচাৰে—স্বাৰ্থময় জীৱনৰ প্ৰেমিক হবলৈ।

(অনুবাদ)

তেওঁৰ আকাঙ্ক্ষা এটি সবল—মধুময় জীৱন—এটি উচ্চ আদৰ্শ—আক সিয়েই তেওঁৰ মনৰ সন্তুষ্টি ইকবালৰ স্মৰতে স্মৰ মিলাই তেওঁ হয়তো গাব।

“মধুম আজাদম আঙ্গুনা বায়ুম কি মৰা”,
মীতবাং কুস্তব যেক ভুলোলে ডীগবাং।

আক তেতিয়াই সাহিত্যিক আক সাহিত্যৰ উদ্দেশ্য হৈ পৰিব—উচ্চ চিন্তা, স্বাধীন ভাব ধাৰা, সৌন্দৰ্য্যৰ উপকৰণ, সাৰ্বজনীন আক বাস্তৱৰ সত্যক প্ৰস্ফুটিত কৰা।

অচিন পথত।

বিভা দাস।

১ম। বাৰ্ষিক (কলা)।

নীলা খাম এটা—সাহ নহয় খুলিবলৈ। নোখোলাকৈয়ে স্মুৱাই থলো “ট্ৰাউজাৰ” টোৰ জেপত কলিকতাৰ এখন টিকেট কাটি উঠি পৰো গাড়ীত। সৰু ‘কম্পাৰ্টমেণ্ট’ এটা। শান্ত মনটোক শান্ত কৰিবলৈ—আনৰ অধিকাৰৰ পৰা ‘কম্পাৰ্টমেণ্ট’ টো সম্পূৰ্ণ মুক্ত কৰি লওঁ। লৰালৰি কৈ বিচনাখন পাৰি—শাল’ট ব্ৰোনটিৰ ‘জেন সায়াৰ’ খন মেলিলৈ বহি পৰিলো। বাহিৰত অবিশ্ৰান্ত গতিত বিম্ব বিম্বকৈ বৰষুণ পৰিছে। মাজে মাজে দুই এটা ডাঙৰ টোপাল—কোনোমতেই চঞ্চল মনটোক স্থিৰ ভাবে ৰাখিব পৰা নাই। অৱশেষত নিকপায় হৈ অলস ভাবেৰে চাই বও বাহিৰলৈ—টোপালবোৰ ক্ৰমান্বয়ে ডাঙৰ

হৈ আহিছে আক তাৰ লগে লগে শব্দবোৰ বেচি স্পষ্ট হৈ পৰে—এনেতে হঠাৎ ছুৱাৰ খন মুকলি হৈ যায়—লগে লগে ‘ব্ৰাউন বঙৰ’ অ’ভাৰ কোট পিন্ধা ছোৱালী এগৰাকী সোমাই পৰে। মনতে ভাবিলো ভালেই হল অকলৈ ইমান দূৰ বাট যোৱাতকৈ এজন সঙ্গী পাইছো। এবাৰ ছোৱালী জনীৰ ফাললৈ চাওঁ—তাৰ লগে লগে মোৰ কোঁতুহল জাগি উঠে। এনে ছুৰ্দ্দিনত যুৱতী অকলৈ যায় ক’লৈ? ‘লাগেজবোৰ’ দেখি মনত হয় বেচ দূৰবু যাত্ৰী। বস্ত্ৰবোৰ ঠিকথাক কৰি তেওঁ বহি পৰিল। গাড়ী চলিবলৈ ধৰিলে—মই কিতাপত মন বহুৱাবলৈ যত্ন কৰিলো কিন্তু সফলতা লাভ কৰিব নোৱাৰিলো। মোৰ

কৌতুহলপ্ৰিয় চকুজোৰ আকৌ এবাৰ যাত্ৰী গৰাকীৰ ওপৰত পৰিল। বেচ গম্ভীৰ যেন লাগে। আলাপৰ ইচ্ছা থাকিলেও—যুৱতীৰ পৰা কোনো আগ্ৰহৰ ভাব নেদেখি মনে মনে থাকিবলৈ বাধ্য হলোঁ।

বোধকৰো মোৰ টোপনি আহিছিল— অকস্মাৎ কাৰোবাৰ মাত শুনি মূৰ ডাঙ্গি উঠোঁ.....যুৱতীয়ে মোক উদ্দেশ্য কৰিয়েই সোধে “কিমান দূৰলৈ যাব আপুনি ?

“বৰ্তমান কলিকতালৈ” উত্তৰ দিওঁ আৰু তাৰ লগে লগে সুধি পেলাওঁ—“আপুনি কিমান দূৰলৈ.....?”

“ময়ো কলিকতালৈকে। ভবানীপুৰত আমাৰ ঘৰ আছে’.....লাহে লাহে নানান কথাৰে আমাৰ মাজত আলাপ জমি উঠে। কথা বতৰাবোৰ বেচ লাগে মোৰ। গম্ভীৰ অথচ নম্ৰ—বেচ মাজ্জিত ধৰণৰ। যথেষ্ট আধুনিক বুলিয়েই মনে ধৰে। কল্লেখকৰ নিস্তন্ধতাৰ পাচত তেওঁ হঠাৎ সুধি পেলায় “আপোনাৰ নিশ্চয় টোপনি ধৰিছে—মই আপোনাক দিগ্‌দাৰি দিছো, শুই পৰক’।

লজ্জিত ভাবেৰে স্বীকাৰ কৰিবলৈ বাধ্য হওঁ। কাৰণ মোৰ ব্যৱহাৰত টোপনিৰ বাবে ব্যস্ত হোৱাৰ আভাষ পোৱা গৈছিল। কাপোৰ খন টানি শুই পৰো। বাহিৰত অধিৰাম গতিত বৰযুগ পৰি থাকে। বেচ আৰামত টোপনি আহি যায়।

কিমান সময় শুইছিলোঁ কব নোৱাৰো হঠাৎ গাড়ীৰ ভিতৰত কথা বতৰা শুনি উঠি পৰো—দেখো গাড়ীত কেইজনমান

বিদেশী সৈন্য উঠিছে। ষ্টেশনত গাড়ী বোৱা সময়তে এই যাত্ৰী কিজনৰ আগমন। কামৰাটোত মাত্ৰ দুখন বেঞ্চ আছিল। এখনত মই আৰু আন খনত যুৱতী গৰাকী। এখন বেঞ্চ এৰি দি তেওঁলোকক পাচৰ ষ্টেশনত নামিবলৈ অনুৰোধ কৰিলো আৰু লগতে কলো যে কম্পাৰ্টমেণ্টটো আমাৰ “বিজাৰ্ড্‌”। বিচনাখন এৰি দি বাহুৰ ওপৰতে শুবলৈ স্থিৰ কৰিলো কিন্তু পাচ মূল্ৰ্ততে বিৰত হৈ ভাবিলো বিদেশী যাত্ৰী কিছুমানৰ লগত এগৰাকী মহিলাক এৰি থৈ শুবলৈ যোৱাতো মুৰ্বৰ কাম। মোৰ শোৱা নহল। বহিয়েই সময় কটাবলৈ মনস্থ কৰিলো। ট্ৰেইনখনো দ্ৰুত গতিত আগবাঢ়িবলৈ ধৰিলে।

কলিকতা.....।

শিয়ালদহ ষ্টেশনত ছয়ো নামি পৰো। দুখন টেক্সী ভাৰা কৰি ‘লাগেজ’ বোৰ তুলি দিও। যোৱাৰ আগতে যুৱতী গৰাকীয়ে মোৰ ঠিকনা লৈ—নিজৰ ঠিকনা দি যায় আৰু ভবানীপুৰৰ ঘৰত এবাৰ দেখাদিবলৈ বাৰে বাৰে কৈ যায়।

মোৰ টেক্সী খন লাহে লাহে পৰিচিত হোটেল বডৱেত ৰয়ছি। লাগেজবোৰ লৈ নামি পৰো। হোটেলত নাম লিখাই—নিৰ্দেশিত “কমট” সোমাই পৰো। ভাত খাবৰ সময় পাৰ হৈ গৈছিল—চাহ একাপকে খাই শুই পৰো। টোপনি নাহে—ট্ৰেইনৰ কথা মনত পৰে। “লীনা চলিহা”—বেচ নামটো—নামৰ লগত মানুহৰ সাদৃশ্য আছে, ওভেল শ্বেপৰ মুখৰ ‘কাট্’—গৌৰবৰ্ণ ‘শ্লিম্‌ফিগাৰো’ নহয় খুব শকটো নহয় মাজে মুখে এক বকমৰ।

পাচ দিনা ছুপবীয়া, মনটো উদাস হৈ আছে ডিব্ৰুগড়ৰ কথা ভাবি, বীণাৰ আজি বিয়া, কি আচৰিত। অতদিনৰ পৰিচিত বীণা আজি আনৰ হৈ যাব। বুকৰ ভিতৰত যেন কোনোবাই চোকা অস্ত্ৰেৰে আঘাত কৰিলে,— বীণাৰ শেষ অনুৰোধ মই বক্ষা কৰিলো তাইৰ বিয়াত অনুপস্থিত থাকি, তাই কৈছিল “নীৰেণ দা, মোৰ শেষ অনুৰোধ তোমাৰ ওচৰত, তুমি আজিয়েই ইয়াৰ পৰা যোৱা—মোৰ বিয়া হৈ নোযোৱালৈকে”, তাইৰ কথা মই ৰাখিলো— মই ডিব্ৰুগড়ৰ পৰা গুচি আহিলো, তাইৰ কথাবোৰ এটা এটা কৈ মনত পৰে। এদিন ধেমালীৰ চলেৰে তাই কৈছিল “নীৰেণ দা, তুমি মোৰ ওচৰৰ পৰা আতৰি গলে পাহৰি যাবা নহয়? “তায়ৈই আকৌ কৈ পেলাইছিল “পাহৰাটোতো একো আচৰিত কথা নহয়।” সিদিনা তাইৰ কথাৰ উত্তৰ মই দিব পৰা নাছিলোঁ,—কিয় কব নোৱাৰো। তাইয়ো সেইদিনাৰ পৰা এই বিষয়ে একো কোৱা নাছিল। মই এনে দৰে ভাবি থাকোতেই ‘বয়’ টোৱে আহি কাষৰ টিপয়খনত চাহ থৈ যায়, আধা চেতনাৰ মাজত চাহৰ মিঠা সোৱাদ টো বেচ লাগে। চাহ ঠাণ্ডা হৈ যায়, তথাপি মন আৰু শৰীৰ ইমান অৱশ্য হৈ পৰিছিল যে চাহ কাপ খাবলৈকে শক্তি নোহোৱা হৈছিল।

মনত অসংলগ্ন কথাবোৰে খেলি-মেলি লগায় নিজকেই প্ৰশ্নকৰে “ভালপোৱা কি অপৰাধ?” এদিন এজনে কৈছিল “ঠাই বুজি ভাল পাবা,” মানুহে কি ঠাই বুজি ভাল পাব

পাৰে নে ভালপোৱাই স্থান কাল বিচাৰে? হয়তো ভালপোৱা অপৰাধেই নহলে তাৰ ফল কিয় বিপৰীত হব। সন্দেহ হয়—বীণাই জানো তাইৰ স্বামীক ভালপোৱা অৰ্পণ কৰিব পাৰিব? বেচেৰাক হয়তো ময়েই এই অধিকাৰৰ পৰা বঞ্চিত কৰিম, বীণাই এদিন কৈছিল “পাহৰিয়েই যাবা নীৰেণ দা, তাত তোমাৰ লাভ হব।” আচৰিত লাগে— মানুহে কি সকলো সময়তে লাভ লোকচান লৈয়েই থাকে নেকি?

Cafe—de—Monied—

চকী এখনত বহি পৰো, যুৱক-যুৱতীৰ দল, সিহঁতৰ আনন্দ—কোলাহলে—বেস্তোৰাটো মুখৰিত কৰি তোলে, ম’ই হে কেৱল নিৰ্জীৱৰ দৰে বহি পৰিছো, নিজকেই অপৰাধী যেন লাগে’ লগে লগে মনটো অশান্তিৰে ভৰি উঠে, উঠি আহেঁ তাৰ পৰা, ওলায়েই বালীগঞ্জৰ ট্ৰামখন দেখি উঠি পৰো। কন্ডাক্টৰে চিঞৰি উঠে ভবানীপুৰ—কিবা এটা ভাবি নামি পৰো। লীনাৰ নিমন্ত্ৰণৰ কথা মনত পৰে। সেই ঠিকনা মতেই ওলাওঁগৈ, ফুল, লতা বগাই যোৱা ধুনীয়া পোৰ্টিক থকা এটা সৰু ঘৰ। বাহিৰৰ সাজ-সজ্জা দেখি মালিকৰ কচিৰ পৰিচয় পোৱা যায়, চাকৰ এটাক কাগজ এটুকুৰাত নামটো লিখি দি ভিতৰত খবৰ দিবলৈ কওঁ।

সি ঘূৰি আহি মোক ড্ৰয়িংৰুমলৈ লৈ যায়। আদহীয়া ভদ্ৰলোক এজন ওলাই আহে। নমস্কাৰ জনাও; তেখেতক চিনি পাওঁ পাওঁ যেন লাগে তেখেতে মোক নাম ধৰি বহিবলৈ কৈ কাৰোবাক মাতি আনে।—

সু-সজ্জিত ড্ৰিংকমটো, একাষে এটি কটেজ পিয়ান' আৰু আন কাষে এটি বেডিঙ' গ্ৰাম, দেৱালত আঁৰি থোৱা বিদেশী শিল্পীৰ মনোমুগ্ধকৰ 'পেইনটিংবোৰ'—। ভাল লাগে দেখি, ড্ৰিংকম সজাওঁতা জনক মনে মনে প্ৰশংসা নকৰি নোৱাৰো, এনেতে কোনোবাই পাচ ফালৰ পৰা পিঠিত হাত দিয়ে—ফিৰি চাই দেখো শচীন;—মোৰ কলেজৰ বন্ধু। হাঁহি হাঁহি শচীনে সোধে “বেচতো আচৰিত হৈ চাইছ ?” আচৰিত হৈয়ে সোধো—“তইয়ে ইয়াত ?” “আচৰিত হবৰ কি আছে ? মই ঘৰত নাথাকি ক'ত থাকিম এতিয়া যে আহিছিল সেইয়া মোৰ দেউতা আৰু মোৰ ভনী—“তাৰ কথাৰ মাজতে কৈ উঠো তোৰ ভনী। অ' মোৰ ধাৰণা অইন বকমৰহে আছিল। থাক বাকু মই জনাত তইতে আছিলি “মানিকতোলাত”। তাৰ পৰা আহিলি কেতিয়া ?

“চাৰি বছৰ হল। মানে মা' ঢুকোৱাৰ পাচতে ইয়ালৈ আহিলো।

“খুড়ী ঢুকাল ?— কি হৈছিল !” অলপ অস্বাভাৱিক ভাবে সুধি পেলাও।

“মাৰ প্লুবেচী হৈছিল।”

অপ্ৰিয় কথাৰ আলোচনা বন্ধ কৰিবৰ কাৰণে সোধো—লীনা ক'লৈ গল ?

‘ফুৰিবলৈ গৈছে, আহিব বোধহয় এতিয়া।’

পূণ্য চলিহা, শচীনৰ দেউতাক। বহুত দিনৰ আগতে এজন মাৰোৱাৰীৰ লগত ইয়ালৈ আহে। তেতিয়াৰে পৰা ইয়াতে থাকি ব্যৱসায় আৰম্ভ কৰি দিয়ে, প্ৰেছ—আৰু

অন্যান্য কাৰবাবলৈ যথেষ্ট টকাৰ মালিক হৈ পৰে। শচীনহঁত প্ৰথমে ডিবুকতেই আছিল—স্কুলীয়া অৱস্থাত শচীনৰ লগত মোৰ সিমান ঘনিষ্ঠতা নাছিল—কেৱল কদাচিত হে সিহঁতৰ তালৈ গৈছিলো কিন্তু কলেজীয়া জীৱনত আমাৰ ঘনিষ্ঠতা বাঢ়ি যায়।

হঠাৎ কওঁ “লীনাৰ সাহটো কম নহয়, এনে দিনতো অকলে ফুৰে,”—তইতো জানই সৰুতে তাই কিমান দুৰ্দান্ত আছিল।

মোৰ মনত পৰি যায় ছুভৰুৰ আগৰ ঘটনা এটা, দেওবাৰ এটাত শচীন আৰু লীনা ফুৰিবলৈ গৈছিল—আমি কেজনমান তাহাঁতৰ পাচত আছিলো ঠিক সেই সময়তে এটা মানুহে ছয়োখন হাত এৰি “কায়দাকৈ” চাইকেল চলাই যাওঁতে হঠাৎ লীনাক খুন্দা মাৰি দিয়ে। মানুহটো চাইকেলৰ পৰা বাগৰি পৰে আৰু তায়ো অলপ ছুংখ পায়, কিন্তু তাই মানুহটোক এনে এটা চৰ মাৰি দিছিল যে আমি অবাৰ হৈ পৰিছিলো। তেতিয়া লীনা আছিল মাত্ৰ এঘাৰ বছৰীয়া ছোৱালী।

মই সোধো “লীনা ডিব্ৰুগড়ৰ কাৰ ঘৰৰ পৰা আহিছে ?”

শচীনে উত্তৰ দিয়ে মোমাইদেউৰ তাৰ পৰা।

বিদায় লওঁ সিহঁতৰ পৰা নানা কথা হোৱাৰ পাচত। সেইদিনা লীনাক মই লগ নাপালো, শচীনৰ বাপেকে বৰকৈ অলুৰোধ কৰিছিল—অন্ততঃ যি কেইদিন কলিকতাত থাকো যেম সেই কেইদিন হোটেলৰ ভাত নাখাই তেওঁলোকৰ তাতে থাকো।

কৰিবলৈ একোকে নাছিল। গতিকে বিচ-
নাতে বাগৰি আছিলো বহি থকা টান কিন্তু
শুই সময় কটাবলৈ ভাল, কাৰণ অলক্ষিতেই
সময়বোৰ পাৰ হৈ যায়। 'নীৰেণ দা!
কাৰোবাৰ মাতত চকুখাই উঠো। লীনা
স্বয়ং ;—কলে "নীৰেণ দা বলক আপোনাৰ
হোটেলৰ বাসস্থান উঠাই দি অলপ মক্ষিলত
পৰিলো যদিও পূণ্য চলিহাক থাকিম বুলি
প্ৰতিশ্ৰুতি দি আহিছিলো।—তথাপি আজি-
য়েই গৈ তেওঁলোকৰ তাত উঠিম বুলি ঠিক
কৰা নাছিলো। তত্পৰি কিমানদিন থাকো
তাৰো একো থিকনা নাই। দোধোৰ মোধো-
বত পৰিলো। মই কলো "আজি নহয় অইন
এদিন যাম লীনা?" কিন্তু মোৰ কথালৈ যে
কান দিলে তাৰ কোনো লক্ষণ দেখা নগল,
বৰঞ্চ হাত মুখ ধুবলৈহে আদেশ কৰিলে।
বাথকমৰ পৰা আহি দেখো মোৰ বস্ত্ৰ-বাহানী
একদম তৈয়াৰ। বস্ত্ৰবোৰ এটা এটা কৈ
তললৈ পঠালে, ছুৰাবত লিষ্ট মেন হাজিৰ,
মইকলো "বেচ ছোৱালী যি হ'ক মোক নিহে
এৰিবা।" উপায়হীন হৈ হোটেলৰ প্ৰাপ্য
মিটাই লীনাৰ গাড়ীত বহো। লীনাই
নিজেই "ড্ৰাইভ" কৰিছিল। চৌবাঙ্গী পাও,
লাহে লাহে 'মেট্ৰো,' 'ফাৰপো' পাৰহৈ
গাড়ী জোৰেৰে যাবলৈ ধৰিলে।

ভবানীপুৰ,—

বাৰান্দাত হাঁহি মুখেৰে পূণ্য চলিহা আক
শচীন। পূণ্য চলিহাই কয় উপযুক্ত মানুহ
পঠাইছিলো নহয়নে নীৰেণ ?

লীনাই ব্যস্ত ভাবে বস্ত্ৰবোৰ ভিতৰলৈ
নিয়াৰ ধৰিছে কাৰো কথালৈ কান দিয়া নাই,
হাঁহি পূণ্য চলিহাই মোক ভিতৰলৈ মাতে।

দিনবোৰ বেয়া ভাবে কটা নাই, অলস
আক নীৰস দিনবোৰ লীনাই সবস কৰি
তুলিছে। তাইৰ সান্নিধ্যত আৰামেৰে দিন-
বোৰ এটাৰ পাচত আনটো অতিবাহিত হৈ
যায়। কি চঞ্চল এই লীনা জনী, বিৰাজহীন
ভাৱে সকলোকে স্তুতি দান কৰে, খং নাই,
ভাগৰ নাই অদ্ভুত যেন লাগে তাইৰ কাণ্ড
কাৰখানা, কিতাপ লৈ বহিলে কিতাপ কাঢ়ি
লয়। চুলিবোৰ আউল বাউল কৰি খিল
খিলাই কেচুৱা লৰা ছোৱালীৰ দৰে হাঁহে,
তাইৰ আগত মোৰ গাম্ভীৰ্য্য নিটিকে বেচি
পৰ।

"নীৰেণ দা, ভিক্টোৰীয়া মেমোৰিয়েল
চাওঁগৈ বলক।"

ভিক্টোৰীয়া মেমোৰিয়েল চাবলৈ কোন
যায় ? কেইটামান দীঘলিয়া দীঘলিয়া খুটী,
মানুহে ভিক্টোৰীয়া মেমোৰিয়েল চাবলৈ গলে
মোৰ হাঁহি উঠে, বুজিছা লীনা !

"আচ্ছা ! হল, হল আক। মোৰ লগত
তৰ্ক কৰিবৰ মতলব, তেনেহলে চিনেমা চাওঁগৈ
বলক।"

"চিনেমাও ভাল মানুহে চায়নে?"

"হয় চিনেমা ভাল মানুহে চায়নে—যত
চব বদমাচেহে চায়।"

"আটাইতকৈ ভাল হৈছে ব'লা ডায়মণ্ড
হাৰাৰালৈ যাও জাহাজ চাওঁগৈ। মোৰ ডাক্তৰ
ডাক্তৰ জাহাজ চাই বৰ ভাল লাগে।"

বহুত তৰ্কাতৰ্কিব পাচত বালীগঞ্জৰ লোকৰ পাৰলৈ যাওঁ। গোখুলি হৈ আছে, ঘাঁহনি এডৰাত বহি থাকো হঠাৎ লীনাই সোধে “নীৰেণ দা, মান্নুহে মান্নুহক ভাল নোপোৱাকৈ থাকিব নোৱাৰে নে?”

বুজিব নোৱাৰি লীনাৰ মুখলৈ চাও, হঠাৎ তাই কয় এনে এটা প্ৰশ্ন কৰিলে, ছয়ো বহুত পৰ মনে মনে থাকো—শেষত মই কও “লীনা, বাতি ভালেমান হল, ব’লা যাও।” অজানিতে কিমানদিন পাৰহৈ গল কব নোৱাৰো, মনে ধৰে—বেচি জড়িত হৈ পৰিছো লীনাহঁতৰ লগত, ইমান বেচি বোধ কৰো ভাল হোৱা নাই। কিবা এটা কৰিবলৈ গৈ কিবা এটা কৰিছো যেন পাইছো। ভাল নালাগে এইবিলাক।

শচীন আৰু পূণ্য চলিহা নাই। চন্দন নগৰলৈ গৈছে আজি নাহে। বাতি ন’মান বাজিছে। শুবলৈ বুলি বিচনাত পৰি আকাশ পাতাল ভাবিছো। লীনা সোমাই আছে। মূৰ—শিতানত বহে আৰু লাহে লাহে মোৰ চুলিবোৰৰ মাজত আঙুলি স্তম্ভ দিলে। নিমাত হৈ থাকি আঙুলীবোৰ কেৱল চালনা কৰি থাকে—চুলিবোৰৰ মাজত। আৰামত চকু মুদ খাই আছে।

“নীৰেণ দা মান্নুহক এবাৰ ভাল পাই পাহৰি যোৱা কি টান’? উচপ্ খাই উঠো কি কব খুজিছে লীনাই। “নীৰেণ দা বীনাক পাহৰা কি খুব টান তোমাৰ পক্ষে”? উত্তৰ দিবলৈ ভাবি নেপাওঁ। মনে মনে থাকো।

“লোকৰ বিবাহিতা স্ত্ৰী বীণা,—তাইৰ কথা যে পাহৰি পেলোৱাই মঙ্গল নীৰেণ দা—

“লোকৰ বিবাহিতা স্ত্ৰী বীণা—হয়তো লীনাই ঠিকেই কৈছে। তেহে কয় মই বীণাৰ কথা ভাবো। পাহৰি পেলোৱাই টো উচিত।—কিন্তু পাহৰা কি ইমান সহজ। যাক সকৰে পৰা ভাল পাই আহিছো তাক আজি এক কথাত পাহৰো কেনেকৈ? বীণায়ে বা মোক পাহৰিব কেনেকৈ? তাইকি সুখী হব কোনোদিনা!—মানি লব সমাজৰ এই নিষ্ঠুৰ বন্ধনক। নজনা নুশুনা এজন অচিন যুৱকক বীণাই কি এক কথাত ভাল পাব পাৰিব? মনটো বিদ্রোহী হৈ উঠে আমাৰ সমাজৰ এই অন্যায় নিয়মবোৰ দেখি মাক বাপেকে কয় জানি শুনি এজনী ছোৱালীৰ জীৱন ধ্বংস কৰে, যাৰ লগত গোটেই জীৱন কটাব লাগিব তেনেকুৱা কাৰ্য্যত কয় অভিভাৱকে ছোৱালীৰ মত নলয়? কয় এনে অন্যায় এটা আজিৰ এই বিংশ শতাব্দীতো আমাৰ মাজত চলি থাকিব.....কোনে দিব ইয়াৰ উত্তৰ ...।”

“নিমাত কয় নীৰেণ দা”?

পাছ মূৰ্ত্ততে মনটো কোচ খাই যায়। কওঁ “লীনা! তোমাৰ কথা হয়তো থিক। কিন্তু—

“কিন্তু কি নীৰেণ দা”?

“কিন্তু লীনা! বীনাৰ দেউতাকে বীনাক জানি শুনি কয় এনেকুৱা কৰিলে”?

“সেইটো কপালৰ লিখন”।

“মিছা কথা। কোনেও কাৰো কপালত

একো লিখি নিদিয়। মান্নুহে একোটা অন্যায় কৰি কয় এইটো কপালৰ লিখন। মান্নুহৰ

কপালৰ নিয়ন্ত্ৰিতা মানুহ নিজে—তাত
অকনো কাৰো হাত নাই।”

“আপুনি কি ঈশ্বৰ নামানে?”

“নামানো! আজি কালি ঈশ্বৰ নাই।”

“তেনেকৈ নেপায় কৰ নীৰেণ দা”।

কিয় নেপায়; সত্য কথা খুব কব পায়।
সত্যক মিছাৰ দোহাই দি লুকাবহে নেপায়”।

মনে মনে থাকো বহুত পব ছয়ো।
আকৌ লীনাই মাতে।—

“নীৰেণ দা!”

কি?

বীনাক পাহৰা জানো খুব টান?

লীনা! হয়তো টান। যাক এবাৰ
ভালপোৱা যায় তাক পাহৰা টান। লীনাৰ
ফালে দৃষ্টি ঘূৰাই চাওঁ। তাইৰ মুখখন
শেঁতা পৰি গৈছে। কিন্তু তাই নিজক
ততালিকে চম্ভালি “কয় আনে কি সেই ঠাই
পুৰাব নোৱাৰে নীৰেণ দা!” হঠাতে কৈ
পেলাওঁ—‘নোৱাৰে……যাক নিজৰ——’
হঠাতে অসমাপ্ত ভাবে বৈ যাওঁ—ইকি লীনায়
কান্দিছে।—কিয়? হঠাৎ মনলৈ আহে
লীনায় কিবা কব খুজিছে? কাষলৈ গৈ কোমল
ভাবে মাতে “লীনা!” অসহ্য কান্দোনত
তাই ভাঙ্গি পৰে কয় “নীৰেণ দা তোমাৰ
দৰে -’ কান্দোনত তাইৰ শৰীৰ ফুলি
উঠে কব নোৱাৰি আধা কণ্ঠেই বৈ যায়—
ক্ষন্তেকৰ নিমিত্তে—সাঁৰটি ধৰো লীনাক,
তাইৰ অজস্ৰ চকুৰ পানীয়ে মোৰ বুকু
তিয়াই দিয়ে। শান্ত্বনা দিবলৈ ভাৰা বিচাৰি
নেপাওঁ। লাহে লাহে লীনাক মুক্ত কৰি

দিওঁ। কোনো কথা নোকোৱাকৈ তাই গুচি
যায়গৈ মোৰ কাষৰ পৰা।

অস্থিৰ ভাবে বিছনাত দীঘল দি পৰো।
কি কৰিলো ভাবি নেপাওঁ। টোপনি নাহে।
সাৰ পাওঁ যথেষ্ট দেৰিকৈ। লীনাৰ খবৰ
কৰো তাই ওলাই গৈছে। কৈ গৈছে
কলেজৰ পাচত হে ফিৰি আহিব।

নিজৰ কমলৈ আহোঁ। নিজকে থিক
কৰিলো—মনতে ভাবো ই কেতিয়াও
হব নোৱাৰে। টকাৰ বেগটো লৈ ওলাই
পৰো। ঘৰত কলো মই গৈছো বুলি লীনাক
কবলৈ। লীনায় মোক নিশ্চয় কাপুৰুষ বুলি
ভাবিব এইদৰে পলাই গলে—ভাৱক। মোৰ
তাত কোনো আপত্তি নাই। কিন্তু মোৰ হঠাৎ
ইয়াৰ পৰা যোৱা পূণ্য চলিহা আৰু শচীনে
কি বুলি ভাবিব। লীনাই তেওঁ লোকক
কি কব? কিন্তু লীনা বুদ্ধি মতী—তাই নিশ্চয়
তেওঁলোকৰ আগত কাৰণ দৰ্শাব পাৰিব।

ৰাস্তাত নামি টেক্সী এখনত উঠি পৰো—
কণ্ঠ হাওবা ষ্টেশ্বন—। কলৈ যাম—দূৰলৈ
……। বহুত দূৰলৈ—লীনাই য’ত মোক
বিচাৰি নেপাব। তাই মোক পাহৰি যাওঁক।
তাইক হয়তো মই শান্তি দিব নোৱাৰিম।
দিল্লী……থিক দিল্লীলৈকে যাম। টিকট
কাট লও কিন্তু গাড়ীৰ যথেষ্ট দেৰী আছে।
উস! সময়বোৰ যেন পাব নহয়……
কিমান দেৰী আছে—আহ! এতিয়াওঁ
দেড় ঘণ্টা……

প্ৰথম বেল পৰিল। গাড়ীত উঠি পৰো।
হঠাৎ শুনো নীৰেণদা! নীৰেণদা! ……

লুকাবৰ বুখা চেপ্টা কৰো। “ইকি বোধহয়, বিদায়।

কবিলে নীবেণদা?” লীনা মোৰ কাষ “নীবেণদা!”

পায়হি।

নীবেণদা নাযাব আপুনি।

দ্বিতীয় বাৰ বেল বাজিল। গাড়ী উলিয়াই লীনাক শেষ বাবলৈ চাই ললো।

চলিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। লীনাই আকৌ লাহে লাহে গাড়ীখনো আগ বাঢ়িল এটা

মাতিলে “নীবেণদা! নীবেণদা!” “ক্ষমা অচিন পথেদি হয়তো মোৰ জীৱনৰ এটা

কৰা লীনা। বিদায় আৰু দেখা নহব অচিন পথেদি।

মোৰ কবিতা।

শ্ৰীদিজেন বৰুৱা।

মোৰ কবিতাই আজি বিচাৰি নেপায়,

লক্ষ্যযুগৰে পৰা কবিয়ে যি গায়

আকাশৰ নীলিম পাবত

তৰাৰ তৰালি,

স্বপ্নভৰা মোহময় বাতিৰ দীপালী,

তিমিৰৰ মাজত বিজুলী,

বনানিৰ মদিৰা ৰূপালী।

ৰঙা মেঘ আকাশৰ,

নয়নৰ পাহি কামিনীৰ,

প্ৰকৃতিৰ ফল পুষ্পহাৰ,

স্বপ্ন যত

সাতোৰঙে বঙীন পুৰৰ

বদালিত খেলা কৰা

পৰীৰ সি সাগৰ তলৰ ;

অৰ্থহীন।

কবিতা নহয় মোৰ বাতুলৰ

অসাৰ প্ৰেলাপ।

বাস্তৱৰ কঠোৰ সংঘাত,

আৰু

মানুহৰ

বেদনাৰ,

বিকৃত্যৰ,

নিশ্ৰম বিফলতাৰ

মাথোন ই জ্বালাময়

চৰম সংলাপ।

বঞ্চিত মানুহ!

মানুহৰ অধিকাৰ লৈ

সিহঁতেনো কত কৰে

অবিৰাম, অবিচল কত চেপ্টা!

কিন্তু অক্ষম নিষ্ফল।

পায় মাথো তীক্ষ্ণ উপহাস,

লাঞ্ছনা, অপমান,

অবজ্ঞাৰ বোজা ছুৰ্ভিবহ!

সিহঁতৰ তথাপিও নাই অভিমান;

সিহঁত যে সৰ্ব্বহাৰা - ।
 তথাপিও অচল অগ্নান,
 যদিও বৰণ কৰে তীক্ষ্ণ উপহাস ।
 সিহঁতৰে ক্লান্ত ইতিহাস !
 মোৰ কবিতাই গাব,
 সিহঁতৰে আত্ম বলিদান,
 সিহঁতৰে অন্তৰৰ বিদ্রোহৰ
 বহি দীপ্তিমান আহি পোহৰ কৰিব
 মোৰ কবিতাৰ প্ৰাণ ।
 সিহঁতৰ তপত তেজতে
 কৰি শতবাৰ বক্তৃমান,
 সিহঁতৰে গাব গান,

চিৰ আবহমান ।
 মানুহৰে কবিমই,
 —মাথোঁ মানুহৰ ।
 কঢ় পৃথিবীৰ এই কঠিন পথত
 চিনচাব শেষ হৈ যোৱা,
 পথভ্ৰষ্ট হৈ যোৱা
 সৰ্ব্বহাৰা মানুহৰে
 বচিম কবিতা বহিমান
 কবিতাৰ জয়টীকা আঁকি দিম কপালত
 বিজিতৰ গ্লানি মছি দিম
 সিহঁতৰে গাম জয় গান ।

বৰ্ত্তমান শিক্ষা

শ্ৰীকেশৱ চন্দ্ৰ শৰ্ম্মা ।

বৰ্ত্তমান শিক্ষা প্ৰণালীৰ প্ৰতি দৃষ্টিপাত কৰিলে তাৰ ক্ৰটিবিলাক স্পষ্টৰূপে আমাৰ চকুৰ আগত ভাহি উঠে । ইষ্ট্ৰ্ ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে এই শিক্ষা ভাৰতবাসীৰ মাজত প্ৰথমে প্ৰবৰ্ত্তন কৰি যায় । তেওঁলোকৰ শাসন কাৰ্য্যত সহায়তাৰ বাবে যি কেবাণী-সকলৰ আৱশ্যকতা অনুভৱ কৰিছিল তাৰ বাবে এই শিক্ষা প্ৰদানেৰে সেই কৰ্ম্মচাৰী গঢ়ি তোলাত তেওঁলোকে সফলতা লাভ কৰিছিল । ইষ্ট্ৰ্ ইণ্ডিয়া কোম্পানী যদিওবা এই কাৰ্য্যত সাফল্য মণ্ডিত হব পাৰিছিল—যদিওবা দুই চাৰিজন উকীল, আদি গঢ়ি তোলাত সমৰ্থ হৈছিল—তথাপিও আজিৰ ভাৰতীয় জনতাই সেই শিক্ষাৰ ওপৰত আস্থা

হেৰুৱাই পেলাইছে । এই শিক্ষাই ভাৰতীয় সকলক জনসাধাৰণৰ জীৱনৰপৰা সম্পৰ্কচ্যুত কৰি তুলিছে—এই শিক্ষাৰপৰা বঞ্চিত হোৱা দেশীয় ভাইসকলৰ পৰা শিক্ষিত সমাজক আতৰাই আনিছে আৰু এই শিক্ষাৰ দ্বাৰাই আজিৰ ভাৰতবাসী ভাৰতীয় সমাজৰ পৰা আতৰি গৈ ভাৰতীয় সংস্কৃতৰ লগত সম্বন্ধহীন হৈ পৰিছে । ভাৰতীয় সভ্যতা আৰু ভাৰত-বাসীৰ মাজত দিছে—এটি অভেদ্য প্ৰাচীৰ ।

আজি যদি কছ দেশীয় ৪৫ বছৰীয়া অজান শিশুক বুৰঞ্জী, গণিত, বিজ্ঞান সংস্কৃতি আদিৰ শিক্ষা নিজ মাতৃ ভাষাৰ যোগেদি নিদি ইংৰাজী ভাষাৰ জৰীয়েতে প্ৰদান কৰা হ'লহেতেন তেন্তে সেই ক্ষেত্ৰত কেনে কৰণ

দৃশ্যৰ সৃষ্টি হ'লহেতেন। বৰ্তমানে ভাৰত-বাসীৰ ক্ষেত্ৰত আজি সেই কাৰুণ্য ফুটি উঠিছে। ভাৰতবাসীয়ে আজি শিক্ষা লাভ কৰিছে ইংৰাজীৰ জৰীয়েতে। গণিত, বিজ্ঞান, ইতিহাস আদি কবি সকলোৱেই ইংৰাজীৰ জৰীয়েতে—তাৰ ফল স্বৰূপে হয়তো ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে জীৱনত অকৃতকাৰ্য্য হৈছে—আৰু ইয়াৰ কাৰণ বিচাৰিবলৈ গলে হয়তো বুজিম ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ ইংৰাজী ভাষাত যথেষ্ট জ্ঞান নাই। কিন্তু আন হাতে ইংৰাজী ভাষাত অলপ অগ্ৰগণীয় ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়েই সফলতা লাভ কৰিব পাৰিছে। এনে স্থলত এই পৰীক্ষা, জ্ঞানৰ পৰীক্ষা নহৈ ইংৰাজী ভাষাৰ পৰিষ্কাৰ হৈ পৰে।

বাৰ্ণাণ্ডৰ শ্বৰ “স্পোকল এট্ ইংলিছ” (স্পষ্ট আৰু নষ্ট) নামৰ বেকৰ্ডখন বহুতো ঠাইতেই শুনা যায়। সুদূৰ বিদেশত ইংৰাজী ভাষাৰ শুদ্ধ উচ্চাৰণৰ শিক্ষা দানৰ বাবেই এই বেকৰ্ড সৃষ্টি।

ইংৰাজী যথার্থতেই এটি জটিল ভাষা। কিছুদিনৰ আগতে “ব্ৰিটিশ ব্ৰড্‌কাষ্টিং কৰ্পোৰেশ্যন (বিং বিং চিঃ) ৰ দ্বাৰা বাৰ্ণাণ্ডশ্ব’, কবিশিৰোমনি ৰবাৰ্ট ব্ৰিজজ আদি সাহিত্যিক-সকল সভ্যৰূপে নিৰ্বাচিত হৈ এখনি সমিতি সংগঠন কৰিছিল। সেই সভাৰ উদ্দেশ্য আছিল’ ইংৰাজী শব্দৰ নিশ্চিত উচ্চাৰণ নিৰ্ণয় কৰা। কিন্তু কাৰ্য্যবিৱৰণীৰ পৰা স্পষ্ট ৰূপে জনাগল যে Yes আৰু No ৰ দৰে সাধাৰণ শব্দৰাশীৰ উচ্চাৰণাদিৰ বিষয়েও সমিতিৰ সদস্যসকল একমত হোৱাটো সম্ভবপৰ

নহল। ইংৰাজী ভাষাৰ কঠিনতাৰ বিষয়ে এনেধৰণৰ বহুত উদাহৰণ পোৱা যায়।

ইংৰাজ লিখক ফাভিলাৰৰ বিখ্যাত সাহিত্যিক সকলৰ ভাষা সম্বন্ধীয় ভুল উল্লেখ কৰি যোৱা ‘কিংতাছ ইংলিছ’ কিতাপখন পাঠ কৰি ‘আগষ্টাইন বিবেল’ নামৰ প্ৰসিদ্ধ সাহিত্যিক এজনে এই বুলি অভিমত প্ৰকাশ কৰি গৈছে ‘এই কিতাপখন পাঠ কৰাৰ পাচত ইংৰাজীত এটি বাক্য লিখিবলৈয়ো সঙ্কোচ হয়’।

ভাৰতীয়ৰ পক্ষে বাস্তৱিকতে এই শিক্ষা অপমান জনক, ইংৰাজী যাৰ মাতৃ ভাষা হৈয়ো এনে দূৰৱস্থা তেনে ক্ষেত্ৰত ভাৰতীয়ৰ ইংৰাজী বিষয়ত জ্ঞানৰ মাত্ৰা খুব কম হোৱাতো বা নোহোৱাতো একো আচৰিত নহয়, তথাপি ভাৰতবাসীৰ ইংৰাজী ভাষা সম্বন্ধীয় জ্ঞানৰ পৰিদৰ্শনাৰ্থে এজন লিখকে “ইণ্ডিয়ান ইংলিছ” নামৰ এখন কিতাপ ৰচনা কৰি গৈছে। সেই কিতাপত ভাৰতবাসীৰ ব্যৱহাৰ ইংৰাজীক “বাবু ইংলিছ” নামেৰে অভিহিত কৰি গৈছে, ই ভাৰতবাসীৰ পক্ষে যথার্থতেই অপমানজনক কথা, সুদীৰ্ঘ কাল ভাৰততে অতিবাহিত কৰিও সেই I.C.S. জনে ভাৰতক তেনে দৰে উপহাস কৰিবলৈ সাহ কৰিলে, কিন্তু আনহাতে সেই I.C.S. ৰ দৰে আন বিদেশীসকলে ভাৰতীয় ভাষা আয়ত্ত কৰাৰ অৱস্থা দেখিলেও হাঁহি উঠে কিন্তু তথাপি তেওঁলোকে ভাৰতীয়ক পৰিহাস কৰে। ভাষা বিজ্ঞানবিদ চাৰ জৰ্জ প্ৰিয়েস’ন বিহাৰৰ মধুচনীত “মাব ডিভি-

জনেল অফিচাৰৰ” পদত নিযুক্ত থাকোতে এটা সাক্ষীৰ লগত হিন্দীত কথা কৈছিল, কিন্তু তাৰ উত্তৰত সেই সাক্ষীজনে উত্তৰ দিছিল। হজুৰ! আমি ইংৰাজী নাজানো”। কিন্তু অতি পৰিতাপৰ বিয়য় যে তেনে অৱস্থাতো ভদ্ৰতাৰ মুখা পিন্ধা ইংৰাজ-সকলে “বাবু ইংৰাজী” নামেৰে অভিহিত কৰি ভাৰতীয়ক অপমান কৰিবলৈ আগবাঢ়ে।

ইও অত্যন্ত দুঃখৰ কথা যে ইংৰাজী শিক্ষার্থীৰ ভিতৰত হয়তো শতকৰা ৯৯জনেই ইংৰাজদেশীয়লোকৰ মুখৰ ইংৰাজী শুনা নাই। তত্পৰি ইংৰাজী শিক্ষাদান কৰিবলৈ যোৱা গৰ্বত গৰ্বিত শিক্ষকসকলৰ শতকৰা ৯৯ জনেই শুদ্ধ উচ্চাৰণৰ জ্ঞান ৰহিত, কিন্তু— তথাপিও তেওঁলোকে ইংৰাজী উচ্চাৰণ সম্বন্ধে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ আগত অনেক উপদেশৰ পাতনি মেলে। ই সঁচাকৈয়ে দুঃখৰ বিষয়। এঠাইতে কেনে কৈছে “ভাৰক মহত্ব নিদি শব্দক মহত্ব দিয়াতো মানসিক বোগৰ লগত লক্ষণ,”

আজি তাৰ জ্বলন্ত প্ৰমাণ পোৱা যায়, ইতি-হাস, গণিতৰ আৱশ্যকীয় জ্ঞান থাকিও আজিৰ ভাৰতীয় ছাত্ৰৰ বেচি সংখ্যকেই পৰীক্ষাত অকৃতকাৰ্য্য হয়। যিহেতু ইতিহাস-গণিত আদিৰ জ্ঞানৰাশী প্ৰকাশিত হয় ইংৰাজীৰ সামান্য জ্ঞানৰ সীমাবদ্ধ শব্দৰ মাজে, কেতিয়াবা ইংৰাজী ভাষাত অল্পজ্ঞানৰ বাবেই তীক্ষ্ণ বুদ্ধিৰ ছাত্ৰয়ো তকৃতকাৰ্য্য হব লগাত পৰে, এনেধৰণৰ অশুবিধা আতৰাবলৈ হলেই—ইংৰাজী ভাষাৰ জৰীয়েতে শিক্ষা দিয়া প্ৰণালী তুলি দিব লাগিব। কিন্তু সম্পূৰ্ণৰূপে ইংৰাজী এৰি পোলোৱাও মুৰ্থামিৰ কাম। যিহেতু আন্তৰ্জাতিক ভাৱৰ আদান প্ৰদান হয় ইংৰাজী ভাষাৰ জৰীয়েতেহে।

আজিৰ ভাৰতীয় ছাত্ৰই বিচাৰে ইংৰাজী ভাষাৰ মিছা উপাসনা লুপ্তকৰি মাতৃভাষাৰ জৰীয়েতে শিক্ষা প্ৰদান কৰা। একমাত্ৰ মাতৃভাষাৰ জৰীয়েতেহে শিক্ষালভি ভাৰত-বাসীয়ে উন্নতিৰ জখলাত আগুৱাতো সক্ষম।

ভুলৰ পূজা

—সত্য দাস—

মানুহৰ দৰে জগতত জীয়াই থকাৰ আপোন পাহৰা মাদকতাত জীৱনৰ আশা আকাঙ্ক্ষাবোৰ ধুনীয়া কল্পনাৰে সিও বহনাই তুলিছিল। প্ৰভাতৰ আগমণিত প্ৰত্যেকেই হৈ পৰে উদ্ভাউল। সিও জীৱনৰ ব্যস্ততা-বোৰৰ মাজত প্ৰভাতৰ হেঙুলীয়া কোমল বহনেৰে চকুৰ আগত আঁকি লৈছিল এখনি জীৱন্ত-জাগ্ৰত ছবি।

কিন্তু তাৰ বাস্তৱতাৰৱন্ত ৰূপটোৱেই এদিন ভুল হৈ গল। বিপদগ্ৰাসী এটা আপদিয়া মূৰ্ত্তই তাক বিপথে লৈ গল—তাৰ জীৱনৰ সোণৰ সপোনবোৰক ম্লান কৰি তাক উতিষ্ঠিত কৰিলে ছব্বত এক জয়োল্লাসত। কাৰণ সি পৰাধীন। দাসত শৃঙ্খলাৰে জুকলা কৰি দিয়া জীৱনটোত সি বিচাৰি ললে এক ভয়াবহ অন্ধকাৰ।

সেইদিনা সি অন্ধকাৰৰ মাজত নিৰলে লুকাই থকা কোনোবা এটা মূৰ্ত্তৰ অধৰিতাত দেখিবলৈ পাইছিল—চিৰপৰাধীনতাৰ বুকুত উদয়াচলৰ কিৰণত স্বাধীনতাৰ একনি যেন ক্ষীণ আভা—স্বাধীনতাৰ দীপ্ত ৰবিৰ নবঅভুদয়াৰ নতুন সূচনা। আতঙ্কত বাজি উঠা সঙ্কেত ধ্বনিৰ দৰে প্ৰতি গছলতা, অনুপৰমানুৰ মুখত যেন হঠাতে সেইদিনা সি শুনিবলৈ পাইছিল “ইনকিলাব জিন্দাবাদ”।

সিও চিঞৰি উঠিছিল “ইনকিলাব জিন্দাবাদ”। কিন্তু তাৰ ভুল হল! তাৰ জীৱনৰ পূজাৰ বেদীত উছৰ্গা কৰা নৈবেদ্য-উপহাৰ খিনিয়েই যে কলুষিত হৈ গল। সি হয়তো বুজিবকে নোৱাৰিলে। তাৰ পূজাত সি শঙ্খ-ধ্বনি কৰিলে তবোৱালৰ চোকা চিক্‌মিকনি, বন্বাননিৰে। সি যে আজি তাণ্ডৰ নৃত্যকাৰী—হত্যাকাৰী—নৰ শোণিতৰ ওপৰত নৃত্য কৰা সি এটা বীভৎস্য দানৱ। তাৰ হাতত আজি তীক্ষ্ণ চুৰিকা। মুখত তাৰ প্ৰাণহীন নিষ্ঠুৰ ভয়লগা হাঁহি। নৰশোণিতেৰে সি বিপ্লৱৰ জুই জ্বলাই মানৱতাৰ বুকুত পিশাচৰ দৰে বিচাৰি ফুৰে তাৰ ছব্বত আশা আকাঙ্ক্ষাবোৰক সজাগ কৰিবলৈ। সি ভালপায় শোণিতক—।

নগৰত প্ৰলয়াতঙ্ক সৃষ্টি হৈছে। মানুহে মানুহৰ ওপৰত প্ৰতিশোধ লৈছে। নৰশোণিতৰ সোৱাদত মানুহে আজি কি কৰা নাই। সিও আজি বিভৎস্য হাঁহিৰে শোণিতৰ জয়োল্লাস শুনিবলৈ হত্যাকাণ্ডৰ বুকুত জাপ দি পৰিছে। আন্ধাৰবোৰৰ মাজত সি লুকাই পৰে। তাৰ সম্মুখত আৰু তাৰ দৰেই আৰু কত হত্যাকাৰীয়ে শোণিতৰ সোৱাদ বিচাৰি নাচি ফুৰিছে। সি হঠাতে ভুল কৰি আন্ধাৰৰ মাজত সিহঁতৰ বুকুত জপিয়াই পৰে। সেয়ে যেন তাৰ প্ৰতিশোধ বিচাৰি

হত্যাকৰিব খোজা কোনোবাজন বুলি। ভুল ভাঙি যায়। পৃথিবীৰ বুকু তেজেৰে বাঙলী হয়—।

দায়ীত্বৰ প্ৰতিবোধ নেমানি সি তাৰ আধাপোৰা চিগাৰেট্টো জলাই পুৰি শেষ কৰি দিয়ে। লীন হৈ যায় তাৰ সেই চিগাৰেটৰ ধোৱাবোৰ আন্ধাৰৰ বুকুত। কিন্তু তাৰ বাসনা, নৃত্যৰ পৰিচালনাৰ কামনা তেতিয়াও অন্তৰত বৈ বৈ বাজিব লাগিছে। সি আজি ছৰ্ঘোৰ প্ৰতিশোধ প্ৰিয়।

এটা ছৰ্ঘোগৰ নিশা। আন্ধাৰবোৰক সাক্ষী কৰি তাৰ দৰেই ছবুৰ্ত্তবোৰৰ মাজত কৰা প্ৰতিজ্ঞা “৫০টা মানুহ হত্যা কৰিম” সকলোৱেই সেই দিনা চিঞৰি উঠিছিল “জাতীয়তাৰ পূজাত ৫০জনৰ আহুতি— ইনকিলাৰ জিন্দাবাদ” সিও চিঞৰিছিল এতিয়া তাৰ আকৌ সেই সোঁৱৰনি—কিন্তু তাৰ প্ৰতিজ্ঞা সি পালন কৰা নাই। এটা মাত্ৰ, আৰু এটা হত্যা কৰিব পাৰিলেই সি তাৰ মানৱতাক শোষণ কৰাৰ সমৰ্থতা দেখুৱাব পাৰে। কিবা এটি অজানিপুলকত সি আত্মহাৰা হৈ পৰে। গোটেই শৰীৰতে এটি কপনি উঠে। সেই সুযোগতে সি ভুল কৰিলে। জপিয়াই পৰিল সি তীক্ষ্ণ ধাৰৰ চুৰিকাৰে আন্ধাৰৰ বুকুৰ কোনোবা এজনৰ ওপৰত। তাৰ লক্ষ্যস্থান—আনজনৰ কান্তি প্ৰাণৰ কোমল বুকু। সি জোৰকৈ সুমুৱাই দিয়ে—তাৰ পাচত তাৰ পাষণ চাৰনিৰ মাজেদি ফুটি উঠে এটি মুছ হাঁহি—বিজয়ৰ।

সেই চুৰিকা, তেজেৰে বাঙলী হোৱা চুৰিকা লৈ সুবিধাবাদী—স্বার্থান্ধ বিপ্লবী সি নাচি উঠে। কিন্তু ই কি? চুৰিকাৰ পোহৰত সি কাৰ মুখ দেখিছে? সি কাক হত্যা কৰিলে? সচাই নেকি তাৰ প্ৰাণৰ বন্ধুক? অ’নহয় তৰুণ বিপ্লবী কবি অমূল্যক—নিয়তী যেন হাঁহি উঠিল। “ভুল কৰিলি প্ৰায়শ্চিত্ত ইয়াৰ নাই”।

সি চাই বল দূৰলৈ, বিপ্লৱৰ—অমানৱতাৰ অন্তৰ্ভূতিবোৰ নিস্তেজ হৈ গল। চকুৰ আগত কিবাবোৰ ভাহিব ধৰিলে যত এদিনো সি ভুল কৰা নাই কিন্তু আজি সি ভুলতেই পূজা পাতি দিলো ভুলতেই অৰ্থ্য...! এইবাৰ তাৰ সেই পূজাৰ সাৰ্থকতাৰেই হয়তোবা বিচাৰিব কোনোবাই প্ৰতিদান। সি চলি যায়—অমূল্যৰ শোতা মুখ খন টানি লয় বুকুৰ মাজলৈ—সি ভাবে কি ভুলেই যে সি আজি নকৰিলে হয়তোবা মিহলি হৈ যাব বছৰৰ বুকুত বছৰবোৰো সৰি পৰিব যুগৰ বুকুত—চিনিব নোৱৰাকৈ সকলোবোৰ কিন্তু তাৰ কাহিনীয়ে আনিব যুগৰ বুকুলৈ এটি চিৰ-সোৱৰণীৰ স্মৰ।—দি যাব এটি নিষ্ঠুৰ বাস্তব কল্পনাৰো সিপাৰৰ এটি প্ৰাণহীন স্মৰ। তাৰ সেই শেষ ইচ্ছাৰ অৰূপ কপটি ফুটাই তুলিবলৈকে যেন আহিছিল অমূল্য। তাৰ ভুলৰ পূজাৰ সাৰ্থকতাৰ কাৰণেই যেন তাৰ জীৱন।

ভুল, কিন্তু ই ভুল আজিৰ কাৰণেই সত্য নহয়—ই মানৱ জাতিয়ে কৰি অহা যুগ-যুগান্তৰৰ ভুল। মানুহে মানুহৰ ওপৰত

কবি অহা নৃশংস অত্যাচাৰ—ভয়লগা কাণ্ড
বোৰ সুদূৰ অতীতৰ দৰে সেই একে সূৰতে
নবীন আশাৰ আলোকিত উদ্ভাসিত হৈ উঠিছে
এতিয়াও। আজি পুনৰ সকলোৱে আৰম্ভ
কৰি দিছে এটি অভিযান—ভুলৰ অভিযান।
নিজৰ নিজহ অটুট বাখি জাতি বিদ্বেষ গ্লানি
কৰি জগতত ভ্ৰাতৃৰ তেজৰ সোৱাদ লবৰ
কাৰণে—মানৱ জীৱনৰ প্ৰকৃত স্বাদ লবৰ
বাবে নহয়। সৃষ্টি কৰ্ত্তাই বুদ্ধি বৃদ্ধি মাথো
দি অপূৰ্ণতাৰ সূৰ দি ৰচনা কৰা যেন
মানৱতাৰ শেষ অস্তিত্বৰ কিবা এটি পূৰ্ণ
বিকাশৰ কাৰণে আজিৰ যুগৰ কামনা।
নিয়তিছো উপেক্ষা কৰি যোৱা এই যাত্ৰাৰ
সূৰ। যাত্ৰাৰ এই শেষ কত? জীৱন্ত জাগ্ৰত
মানৱতাৰ অসীমৰ মাজেদি অসীমৰ উদ্দেশ্যে

জাগি উঠা উত্তেজিত বাসনাই যেন বাস্তবৰ
কঠোৰতাৰ মাজেদিয়ে বাচি লৈছে আজি
আপোনাৰ পথ। অমানিশাৰ ডাঠ আন্ধাৰ
বোৰে বাট আগভেটি ধৰিলেও হাতত লোৱা
দীপ-শিখা নিৰ্বাপিত হলেও : কন্ধ ছুৱাৰত
আঘাত কৰি প্ৰত্যুত্তৰ নেপালেও ছুৱাৰৰ
কাষত বহি পৰাজয়ৰ কৰুণ ধ্বনি শুনিলেও
এই যাত্ৰাৰ অপূৰ্ণতা—বিফলতা—অসার্থকতা।
ই যেন সন্দেহৰ।

অতীতৰ কল্পনাৰ অপ্রকাশ
ৰূপটিয়ে—কৰ্ত্তব্যৰ সূৰে আদৰ্শৰ
প্ৰতিষ্ঠাই মিহি কৰি যোৱা আজিৰ
পথটি ভুলৰ লেলেৰে থকা সৰকা
কৰি তুলিছে—স্বাধীনতাৰ পূজাৰ বেদীত
আজিৰ ভুলৰ অৰ্থ।

শঙ্কৰৰ ধৰ্ম

অনাচাৰ, অত্যাচাৰত মানৱ সমাজ যেতিয়া
জুকলা হৈ পৰে যেতিয়া মানৱৰ স্কুমাৰ
মনোবৃত্তিৰ পৰিবৰ্ত্তে পাশবিক প্ৰবৃত্তিয়ে
আধিপত্য বিস্তাৰ কৰে, এনে এক সন্ধি ক্ষণত
জগতৰ প্ৰত্যেক দেশতে মহাপুৰুষ সকলৰ
আবিৰ্ভাব হয়।

অসমত ও সেইসময়ত ধৰ্ম্মৰ নামত
ব্যভীচাৰ, নববক্ত্ৰেৰে পূজাৰ বেদী ৰাঙলী ;
তাত্ত্বিক সকলৰ মিছা স্বার্থসিদ্ধিৰ কাৰণে কৰা
নবমেধ যজ্ঞৰ দ্বাৰা দেশত হাহাকাৰ। জাতি

অধ্যাপক সৰ্বেশ্বৰ গোস্বামী।
ভেদ; অস্পৃশ্যতা প্ৰভৃতি নানা পাপৰ দ্বাৰা
হিন্দু সমাজৰ অৱস্থা জৰাজীৰ্ণ। এনে সময়তে
অসমক এই সামাজিক বিশৃঙ্খলতাৰ পৰা
ৰক্ষা কৰিবলৈ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰৰ আবিৰ্ভাৱ।
মাধৱে গায়—

ত্ৰিভুবন বন্দন দৈবকী নন্দন, যো হৰি মাৰল কংশ।
জগজন তাৰণ দেৱ নাৰায়ণ শঙ্কৰ তাকে ৰি অংশ ॥
গীতায়ো কয় যে যেতিয়া অধৰ্ম্ম, অনাচাৰে
দেশত বিয়পি পৰে, তেতিয়া সাধুসকলক ৰক্ষা
কৰিবলৈ আৰু ছনীতি নিবাৰণ কৰিবলৈ স্বয়ং

ভগবানে জন্ম গ্ৰহণ কৰে। সেয়ে আমিও শঙ্কৰক ভগবানৰ অংশ বুলি ধৰি জগতগুৰু আখ্যা দিওঁ।

শঙ্কৰদেৱে দেখিলে যে সেই সময়ত দেশত যি ধৰ্ম প্ৰচলিত, সিবিলাৰ আচৰণ কৰিবলৈ কঠিন আৰু ব্যয় সঞ্চল; নানা প্ৰকাৰৰ বাধা বিধিনিষেধে ভৰা। সেই দেখি তেখেতে সহজ-সাধ্য, কম ব্যয় সাপেক্ষ আৰু কোনো বাধা নিষেধ নথকা এটা ধৰ্ম প্ৰচলন কৰে। সি ভাগৱতী বৈষ্ণৱ ধৰ্ম নামেৰে আজিও প্ৰখ্যাত ভাগৱতী ধৰ্ম বোলাৰ প্ৰধান কাৰণ এয়ে যে এই ধৰ্মৰ মূল সত্য ভাগৱত শাস্ত্ৰৰ পৰা লোৱা। মহাপুৰুষে প্ৰচাৰ কৰাৰ কাৰণে ইয়াক মহাপুৰুষীয়া ধৰ্মও বোলে।

ভৰ পুখুৰীৰ পাৰ এটা কাটি দিলে যেনে-দৰে পানী বৈ যায়, শঙ্কৰৰ ধৰ্ময়ো সেইদৰে সকলো ঠাইতে সকলো জাতিৰ মাজতে প্ৰচাৰ হৈ পৰিল। দেখা দেখিকৈ তাত্ত্বিক সকলৰ বিকল্পে যুদ্ধ ঘোষণা কৰিলে তেওঁৰ ধৰ্ম প্ৰচাৰত বাধা পৰিব বুলিয়েই বোধ হয় মহাপুৰুষে শিষ্য সকলক শিকালে—

“নিৰিন্দিবা, নবন্দিবা।”

অৰ্থাৎ কোনো ধৰ্মকে ঘিন নকৰিবা বা তাৰ গুণানুকীৰ্তন কৰি তাক সাবতি নলবা। শঙ্কৰদেৱে যে প্ৰতিমা পূজা ঘিন কৰিছিল বুলি কিছুমানে কয়, এই কথা যে মিছা মহাপুৰুষৰ ওপৰৰ কথা ফাকিৰ পৰাই বুজিব পাৰি। বৰং তেখেতে মানুহক বুজাবলৈ চেষ্টা কৰিছিল যে সকলো ধৰ্মৰ মূল সত্য সেই একেটাই। যেহেতু—

“যত নদী নলা সমুদ্ৰক বয়।”

আৰু

“বৃক্ষমূলে জল দিলে পত্ৰৰ সমান।

হৰিদেৱক পূজিলে নাহি তাৰ মান।”

মহাপুৰুষে ইয়াৰ দ্বাৰাই বুজাবৰ চেষ্টা কৰিছিল যে ভাগৱতী ধৰ্ম সকলো ধৰ্মৰ মূল স্বৰূপ। স্বাৰ্থ সিদ্ধিৰ কাৰণে নানা উপলক্ষে মানুহে বেলেগ বেলেগ দেৱ-দেবীৰ পূজা কৰে। শঙ্কৰৰ ধৰ্মত কিন্তু অইন দেৱ দেবীৰ পূজাৰ স্থান নাই। ভাগৱতী ধৰ্মই কয়—

এক দেৱ এক সেৱ, এক বিনে নাহি কেৱ ॥
মাধৱে তাকেই প্ৰচাৰ কৰিছিল নামঘোষাৰ যোগেদি—

“কৃষ্ণ এক দেৱ দুঃখহাৰী,

কালমায়া ছুইবো অধিকাৰী,

কৃষ্ণ বিনে শ্ৰেষ্ঠ দেৱ নাহি নাহি আৰ।”

যাছ মন্ত্ৰৰ দৰে নামৰ মহিমা দিগ্ দিগন্ত বিয়পি পৰিল নৰমেধ যজ্ঞ অৱসান ঘটিল, সমাজত পুনৰ শৃঙ্খলাই দেখা দিলে।

ভাগৱতী ধৰ্মৰ মূল ধাৰা ন-টা

শ্ৰৱণ, কীৰ্তন স্মৰণ, বিষ্ণুৰ অৰ্চন, পদ সেৱন।
দাস্য সখিত্ব, বন্দন বিষ্ণুত কৰিব দেহক অৰ্পন।
তাৰ ভিতৰৰ পৰা মহাপুৰুষে বাচি ললে নিজৰ কাৰণে দাস্যভক্তিকে উত্তম বুলি।
শ্ৰৱণ কীৰ্তন, সখিত্ব প্ৰভৃতি ভক্তিৰ পৰা মানুহৰ মনত কেতিয়াবা কেতিয়াবা অহঙ্কাৰ ভাৱৰ উদয় হব পাৰে, সেয়ে মহাপুৰুষে দৃষ্টান্ত দেখুৱাই দিছিল দাস্যভক্তিৰ সহায়েৰে।
প্ৰতি কথাতে তেওঁ নিজক সদায় ঈশ্বৰৰ দাস, কিঙ্কৰ, বা চাকৰ বুলি ধৰি লৈছিল সেয়েই

মহাপুৰুষে পদৰ ভটিমাত সদায় গায়—

“কৃষ্ণৰ কিঙ্কৰে শঙ্কৰে ভণে।”

বা “...তুৱা দাসবো দাস ॥” ইত্যাদি।

শঙ্কৰৰ সমসাময়িক ধৰ্ম প্ৰচাৰক চৈতন্য দেৱৰ ধৰ্ম আছিল প্ৰেমৰ ওপৰত প্ৰতিস্থিত। চৈতন্যৰ মনত সদায় “সোহহং” ভাবৰ প্ৰতি প্ৰতি আছিল। শঙ্কৰে ভাবিছিল, সোহহং ভাবৰ পৰাই অহঙ্কানৰ উৎপত্তি, প্ৰভু আৰু সেৱকৰ ভিতৰত থকা প্ৰেমক বেচি ভাগেই ভুল বুজিব; সেই কাৰণেই তেওঁ দাস্যভক্তিৰ আশ্ৰয় লৈছিল।

ভাগৱতী ধৰ্মৰ দৰে উদাৰ ধৰ্ম বোধহয় বৰ কমেই আছে। তাৰো মুখ্য কাৰণ এয়ে যে শঙ্কৰে সদায় নিজক সৰু বুলি ভাবিব পাৰিছিল। মহাত্মা গান্ধীয়ে আজি যি দৰে অস্পৃশ্যতা দূৰীকৰণৰ কাৰণে নিজকে মেটৰ সকলৰ লগত মিলাই দিছে, বা হবিজনৰ উন্নতিৰ কাৰণেই দেহ উৎসৰ্গ কৰিছে, শঙ্কৰেও তেনেকৈয়ে হবিজনৰ উন্নতিৰ কাৰণে যথেষ্ট চেষ্টা কৰিছিল। গাড়ো ভোট, কচাৰী, মিৰি, কৈবৰ্ত্ত প্ৰভৃতি জাতিৰ মাজত আনকি মুছলমানৰ মাজতো তেখেতৰ পবিত্ৰ ভাগৱতী ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল। তেওঁৰ প্ৰধান শিষ্য সকলৰ ভিতৰত মিৰি—পৰমানন্দ, ভোট—জয়ৰাম, গাড়ো—গোবিন্দ, কৈবৰ্ত্ত—ৰাধিকা সতী, বনিয়া হৰিদাস, আৰু মুছলমান—চান্দ চাহ আছিল।

মহাপুৰুষে অস্পৃশ্যতা ৰূপ মহা পাপ বৰ্জ্জনৰ কাৰণে সদায় প্ৰচাৰ কৰিছিল। উৰেয়া বৰ্ণন, প্ৰহ্লাদ চৰিত্ৰ, পাষণ্ড মৰ্দন

প্ৰভৃতি মহাপুৰুষৰ লিখাত ইয়াৰ বিৰুদ্ধে বহু পদ আছে তাৰে কেইটামান মাত্ৰ উদ্ধৃত কৰা হ'ল—

অন্য বৰ্ণে হীন বৰ্ণে যিটো অন্ন ছোৱে
তাক ভুঞ্জি সমস্ত পাতক মুক্ত হোৱে।
ছোৱা গঞ্জা বুলি যিটো অন্ন নখায় মোৰ,
বিপদক পাৱে তাক কৰে দণ্ড ঘোৰ।

[উৰেয়া বৰ্ণন]

যিটো মহা শ্লেচ্ছ জাতি, সিও শুদ্ধ হোৱে আতি

মুখে মাত্ৰ হৰি নাম লয়।

সিটো চণ্ডালক গৰিষ্ঠ মানি

যাৰ জিহ্বাগ্ৰে থাকে হৰি বানী।

কুকুৰ খায় হেন শ্লেচ্ছ গণে

সিও শুদ্ধ হোৱে হৰি কীৰ্তনে।

চণ্ডালো হৰি নাম লৱে মাত্ৰ

কৰিবে উচিত যজ্ঞৰ পাত্ৰ।

[পাষণ্ড মৰ্দন]

স্বৰোক মাত্ৰ হৰি দিনে ৰাতি

নবাচে ভকতি জাতি অজাতি।

আকৌ—

যিটো চণ্ডালৰ কায় বাক্য মনে,

সদায়ে শুমবে হৰি।

আছে বাহু ব্ৰত যিটো ব্ৰাহ্মণৰ

সিসে শ্ৰেষ্ঠ আত কৰি ॥

[প্ৰহ্লাদ চৰিত্ৰ]

এই পদ কেইফাকিৰ পৰা বুজা যায় যে শঙ্কৰদেৱে অস্পৃশ্যতা বৰ্জ্জন, মন্দিৰ প্ৰবেশ প্ৰভৃতি সকলো বিধৰ সমাজ সংস্কাৰতেই মন দিছিল। তাৰ ফল স্বৰূপেই বোধহয় উৰিষ্যাৰ জগন্নাথৰ মন্দিৰত আজিলৈ অস্পৃশ্যতা ৰূপ

মহা পাপে ঠাই পোৱা নাই। এটা মন্দিৰত যেতিয়া হৰিজন সোমালে ছুৱা নাযায়, অন্য এটাত যে কিয় তাৰ বিপৰীত তাৰ কাৰণ বুজা নাযায়।

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰে তেওঁৰ শিষ্য সকলকো আদেশ দিছিল—যাতে জাতি বৰ্ণ নিৰ্বিশেষে সকলোকে ভাগৱতী ধৰ্মত দীক্ষিত কৰা হয়। সেই মৰ্মে তেওঁৰ প্ৰধান শিষ্য মাধবদেৱে ডিমাপুৰৰ বজা হিড়িম্বক ভাগৱতী ধৰ্মত দীক্ষিত কৰিছিল। সেয়েই দৈত্যবি ঠাকুৰে শঙ্কৰৰ ধৰ্ম সম্পৰ্কে কয়—

“কৈবৰ্ত্ত কোলতা, কোছ, ব্ৰাহ্মণ সমস্ত।
একেলগে খায় ছুধ চিৰা কল যত।”

শঙ্কৰদেৱৰ ভাগৱতী ধৰ্ম আৰু হজৰৎ মহম্মদৰ ইচ্লাম ধৰ্মৰ ভিতৰত কেবা ঠাইতো মিল দেখা যায়; আৰু সেই কাৰণেই বোধহয় চান্দচাঁহ প্ৰভৃতি মুছলমান সকলেও এই ধৰ্ম সাধৰি লৈছিল। ইচ্লামৰ মত—“লা ইলাহা ইল্লাল্লাহ মহম্মদ ৰছুল আল্লাহ”—এক আল্লাহ বাহিৰে আন কোনো নাই, তেওঁকেই কেৱল পূজা কৰা উচিত মহম্মদ তেওঁৰ দূত মাথো। শঙ্কৰে কয়—“কৃষ্ণ বিনে আন নাহি দেৱ”, আৰু শঙ্কৰ—“দামৰো দাস”। হজৰতে কয়—“কোনো ধৰ্মক বেয়া নুবুলিবা, খোদাৰ মহিমা কীৰ্তন কৰিবা, খোদা কাৰো এক-চেতীয়া সম্পত্তি নহয়; সকলোৰে সৃষ্টি পালন কৰ্তা ৰব্বুল আলমীন। তেওঁ আদি তেওঁৰেই অন্ত।” ভাগৱতী ধৰ্ময়ো সেই একে কথাকে শিকায়—“নিৰিন্দিবা, নবন্দিবা। হৰিৰ চৰণ চিন্তিয়ো চিত্ত হৃদয়ে সৰ্ব্বথা, মুখে বাম বোল

কৰ্ণে শুনা কৃষ্ণ কথা।” “ইত্যাদি।

শঙ্কৰৰ ধৰ্ম মত অতি সহজে সকলোৱে যে হৃদয়ঙ্গম কৰিব পাৰিছিল, তাৰ কাৰণ তেওঁ নাম আৰু ভাওনাৰ জৰীয়েতে সকলো কথা সৰ্বসাধাৰণৰ আগত ডাঙি ধৰিছিল। দৈত্যবি ঠাকুৰৰ বৰ্ণনাৰ পৰা স্পষ্টৰূপে বুজিব পৰা যায় যে মহাপুৰুষে নিজেও আনকি ভাওনা আদিত অংশ গ্ৰহণ কৰিছিল।

“বাম বাম গুৰু বাম দাস ওজা ছুই
মাধৱে কীৰ্তন কৰে ডাইনাপালী ছুই।
গগন মণ্ডল ছোৱে কীৰ্তনৰ ধ্বনি
আনন্দ সাগৰে লোক মজে তাক শুনি।
স্বভাৱে কীৰ্তন ঘোষা পৰম সুন্দৰ
এখনো মিলয় শুনি আনন্দ লোকৰ।
তাতে আৰু আপুনি ঈশ্বৰে তাল ধৰি
গাৱন্ত মহিমা তাৰ কোনে কৈবে পাৰি।
আগতে শঙ্কৰদেৱ থাকন্ত সাক্ষাৎ
মিলে জানা আনন্দ অপৰিমিত তাত ॥”

ভাগৱতী ধৰ্মই মানুহক সন্ন্যাসী হবলৈ নকয়। এই সংসাৰতে থাকি কৰ্তব্য কাম কৰি সংস্কাৰ দ্বাৰা মানুহে মুক্তি পাব। সেয়ে একাদশত তেওঁ কয়—

নাপাৱয় মোক যোগ যাগ যজ্ঞ দানে।
মহামন্ত্ৰ জপি কোটি শত তীৰ্থ স্থানে ॥
নপাৱে আমাক একাদশী উপবাসে।
নকৰয় বশ্য মোক পৰম সন্ন্যাসে ॥

গতিকে

তিৰিয়ে পুৰুষে হৈবা এক মতি
তেবেসে সিজিব হৰিত ভকতি।

কেৱল

নিকামে কৰিয়া সকল কৰ্ম,
বিষ্ণুত অৰ্পিব সি সব ধৰ্ম।

এই হেন মহান ধৰ্মত স্বার্থপৰতা আৰু
ঠেক মনোবৃত্তিয়ে শিপাইছে আমি আশাকৰো
অচিৰে সি লোপ পাব, মহাপুৰুষৰ আদৰ্শত
কলঙ্ক থাকিব নোৱাৰে।

ডিব্ৰুগড় কলেজ ইউনিয়নৰ কাৰ্যনিৰ্বাহক সমিতিৰ সদস্য সকল।

সভাপতি—অধ্যক্ষ শ্ৰীযোগীৰাজ বসু।
সহঃ সভাপতি—অধ্যাপক শ্ৰীলক্ষীপ্ৰসাদ দত্ত।
সাধাৰণ সম্পাদক—শ্ৰীকৃষ্ণ বৰা।
সংগঠন সম্পাদক—শ্ৰীপ্ৰমোদ সৰকাৰ।
আলোচনী সম্পাদিকা—শ্ৰীইৰা দত্ত।
সঙ্গীত সম্পাদক—শ্ৰীশৰৎ কুমাৰ বৰুৱা।
'মেজৰ গেইম' সম্পাদক—শ্ৰীববীন্দ্র নাথ
খাৰঘৰীয়া।
'মাইনৰ গেইম' সম্পাদক—শ্ৰীশুশীল লাতিডী।
'কমন কম' সম্পাদক (ছাত্ৰ)—মোঃ ডাবাজউদ্দীন
আহমদ।
'কমন কম' সম্পাদিকা (ছাত্ৰী) শ্ৰীসেন্দুবীতৰা
ৰাজখোৱা।
ব্যায়াম বিভাগৰ সম্পাদক—শ্ৰীনৰেণ দাস।
১ম বাৰ্ষিক শ্ৰেণী প্ৰতিনিধি (১) শ্ৰীসদানন্দ দে
(২) শ্ৰীপ্ৰভাত দত্ত।
২য় বাৰ্ষিক শ্ৰেণী প্ৰতিনিধি - (১) শ্ৰীবল্লভ মহন্ত
(২) শ্ৰীসত্য প্ৰভা
দাস।

২০ জানুৱাৰী ৪৭ চন তাৰিখে ডিব্ৰুগড়
কলেজ ইউনিয়নৰ তৰফৰ পৰা কৰ্মেল শ্ৰীযুত
ভাটিয়া আৰু তেওঁৰ পৰিবাৰক অভিনন্দন

জনোৱা হয়। এই সভাত তেখেতে ডিব্ৰুগড়
কলেজৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকললৈ শুভইচ্ছা জনাই
আৰু চালুকীয়া অনুষ্ঠানৰ প্ৰতি সহানুভূতি
দেখুৱায় এটি বক্তৃতা দিয়ে।

২২ ফেব্ৰুৱাৰী ৪৭ চন তাৰিখে শ্ৰীযুত
মেহটাক ডিব্ৰুগড় কলেজ ইউনিয়নৰ তৰফৰ
পৰা এখনি সভা পাতি অভিনন্দন জ্ঞাপন কৰা
হয়। তেখেতে চালুকীয়া অনুষ্ঠান গঢ়ি তোলা
শ্ৰদ্ধেয় অধ্যক্ষ যোগীৰাজ বসু আৰু উৎসাহী
অধ্যক্ষ সকল আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলক ধন্যবাদ
জনাই আৰু নানা সাহাৰ্য্যৰে এই অনুষ্ঠানটি
গঢ়ি তুলিবলৈ বুলি প্ৰতিশ্ৰুতি দিয়ে।

আমাৰ কবলগীয়া

ডিব্ৰুগড় কলেজ খনি স্থাপন কৰি আজি
অতদিনে অনুভৱ কৰি অহা অভাৱটো পূৰণ
কৰাত যি সকলে আগভাগলৈ খাটিছে
আৰু যি সকল সদাশয় দাতাৰ বদান্যতাত
আজি ডিব্ৰুগড় কলেজে বৰ্তমান ৰূপ লাভ
কৰিছে তেখেত সকললৈ আমাৰ হিয়াভৰা
কৃতজ্ঞতা জনালো। আশাকৰো তেখেত
সকলৰ সমূহীয়া প্ৰচেষ্টাৰ দ্বাৰাই অচিৰে এই
চালুকীয়া অনুষ্ঠানখনিত বিজ্ঞান আৰু বানিজ্য

শাখা খুলি এখন যথোপযুক্ত শিক্ষালুস্থানত পৰিণত কৰে।

* * * *

কাগজৰ ওপৰত থকা নিয়ন্ত্ৰণ আৰু কেন্দ্ৰীয় সবকাৰৰ আমাৰ আবেদনৰ প্ৰতি কৰা অমনযোগীতাই, আমাৰ আলোচনী প্ৰকাশত পলম হোৱাৰ ঘাই কাৰণ। লগতে এইখিনিত কোৱা অপ্রাসঙ্গিক নহব যে যথাসময়ত উপযুক্ত প্ৰবন্ধ পাতিও পোৱা নাছিলো। নানান আলুকালৰ মাজেদি কাগজ যোগাৰ কৰি এই বিশেষ সংখ্যাটি পাঠক পাঠিকা সকললৈ আগ বঢ়াবলৈ পাই বং পাইছোঁ।

* * * *

ছাত্ৰাবাস নথাকিলে কোনো কলেজ পূৰ্ণাঙ্গ হৈ গঢ়ি উঠিব নোৱাৰে। আশাকৰো কৰ্তৃপক্ষই অচিৰেই এই অভাৱ পূৰণ কৰি দুবনি বটিয়া ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলৰ শিক্ষা লাভত সহায়তা কৰিব।

* * * *

ঠাইৰ অভাৱত ছাত্ৰকমনকমত বাতৰি কাকত, আলোচনী আদি পঢ়াৰ সুবিধা হোৱা নাই। আশাকৰোঁ কৰ্তৃপক্ষই এই অত্যাবশ্যকীয় বিষয়টিলৈ সোনকালে চকু দিয়ে যেন।

* * * *

কলেজত সঙ্গীত বিভাগ এটা খোলাৰ

বিশেষ আৱশ্যক। কলেজৰ সভা সমিতিত বাহিৰৰ পৰা "আৰ্টিষ্ট" অনা কথাটো আমি সমৰ্থন কৰিব নোৱাৰোঁ। আশাকৰোঁ সঙ্গীত বিভাগৰ সম্পাদক এই বিষয়ত সজাগ হব।

* * * *

যোৱা বছৰত কলেজত তৰ্ক প্ৰতিযোগীতা এখনো পতা হোৱা নাই। মাজতে এবাৰ এই বিষয়ে চেষ্টা হোৱা কথা আমাৰ মনত পৰে, কিন্তু কি কাৰণত সি কাৰ্য্যত পৰিণত নহল, তাক জানিবলৈ আগ্ৰহান্বিত। এই বিষয়ে ইউনিয়ন চেক্ৰেটাৰীৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিলো।

* * * *

বুৰঞ্জী আৰু দৰ্শন বিভাগত বাজে কলেজ লাইব্ৰেৰীত এতিয়াও কোনো ভাল কিতাপ-পত্ৰ অনাৰ ব্যৱস্থা কৰা হোৱা নাই। লাই-ব্ৰেৰী ফাণ্ডত টকা যথেষ্ট থকা কথা আমি জানোঁ। আশাকৰোঁ নতুন বছৰৰ লগে লগে কলেজ লাইব্ৰেৰীত যথেষ্ট কিতাপ ৰখাৰ ব্যৱস্থা কৰা হব।

* * * *

শেষত এই সংখ্যাত বৈ যোৱা ভুল ত্ৰুটিৰ বাবে পাঠক পাঠিকা সকলৰ ওচৰত ক্ষমা মাগিলো।

৩সৰস্বতী পূজা উপলক্ষে হোৱা ১৯৪৭ চনৰ শুকুমাৰ কলা

প্ৰতিযোগিতাৰ ফলাফল

ছটিগল্প ১ম—কুমাৰী সত্য দাস।

কবিতা—

১ম পুৰস্কাৰ—শ্ৰীবুদ্ধেশ্বৰ বৰুৱা।

(বৰগীত)

হাতৰ কাম—(চিলাই)

১ম পুৰস্কাৰ—শ্ৰীকৃষ্ণা কুমাৰী দত্ত

১ম পুৰস্কাৰ—শ্ৰীচন্দ্ৰা বৰদলৈ।

এসৰাজ

২য় „ —শ্ৰীইন্দুপ্ৰভা দাস।

[চিনিয়ৰ]—১ম পুৰস্কাৰ—শ্ৰীইৰা দত্ত।

সঙ্গীত—(উচ্চাঙ্গ সঙ্গীত)

২য় „ —শ্ৰীনিলীমা বাগচী।

[জুনিয়ৰ]—১ম পুৰস্কাৰ—শ্ৰীহাসী ভট্টাচাৰ্য্য।

[জুনিয়ৰ]—১ম „ —হাসী ভট্টাচাৰ্য্য।

২য় „ —শ্ৰীসত্যবতী দেবী।

২য় „ —শ্ৰীখুমী ভট্টাচাৰ্য্য।

[চিনিয়ৰ]—১ম „ —শ্ৰীমীৰা চক্ৰবৰ্তী।

চেতাৰ

(আধুনিক সঙ্গীত)

[চিনিয়ৰ]—১ম পুৰস্কাৰ—শ্ৰীমীৰা চক্ৰবৰ্তী।

[জুনিয়ৰ]—১ম পুৰস্কাৰ—শ্ৰীসত্যবতী দেবী।

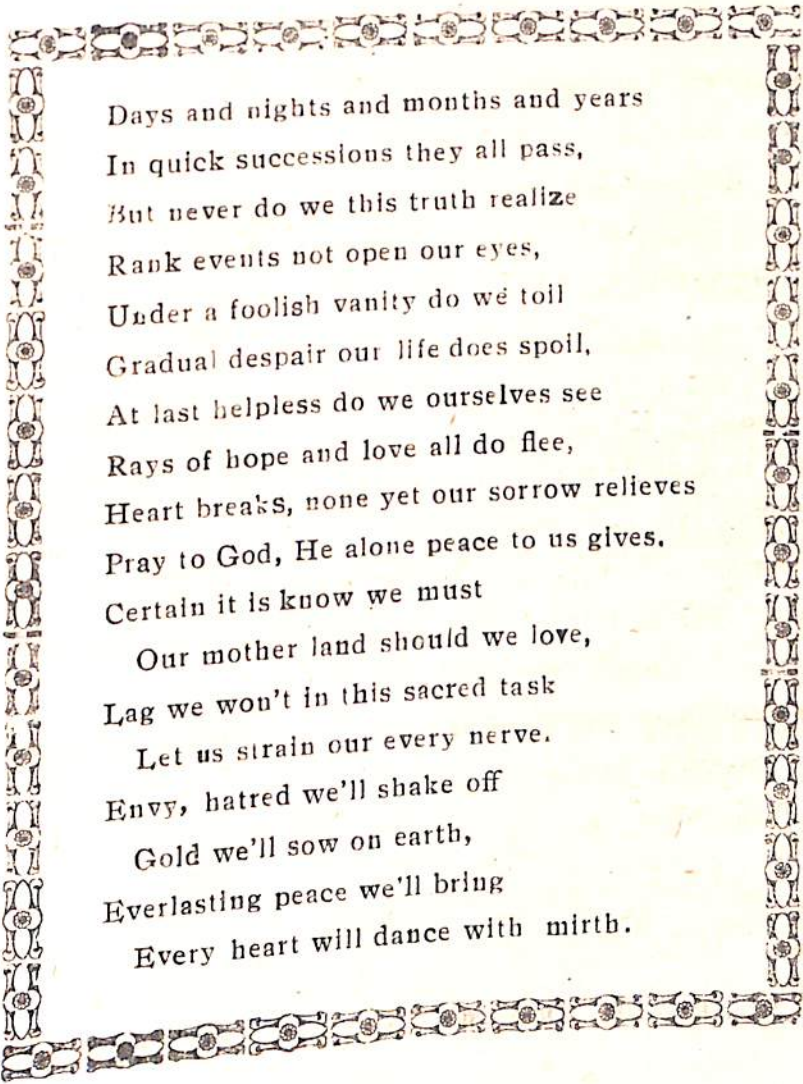
(বহুলা)

২য় „ —শ্ৰীখুমী ভট্টাচাৰ্য্য।

[চিনিয়ৰ]—১ম পুৰস্কাৰ—শ্ৰীবিমলচন্দ্ৰ দত্ত।

The Dibrugarh College Magazine.

Special Issue June 1947 First Year English Section.

Days and nights and months and years
In quick successions they all pass,
But never do we this truth realize
Rank events not open our eyes,
Under a foolish vanity do we toil
Gradual despair our life does spoil,
At last helpless do we ourselves see
Rays of hope and love all do flee,
Heart breaks, none yet our sorrow relieves
Pray to God, He alone peace to us gives.
Certain it is know we must

Our mother land should we love,
Lag we won't in this sacred task
Let us strain our every nerve.
Envy, hatred we'll shake off
Gold we'll sow on earth,
Everlasting peace we'll bring
Every heart will dance with mirth.

Student life in Ancient India.

Jogi Raj Basu M. A. (Tripple)

Principal, Dibrugarh College.

In ancient India every member of the three higher castes had to pass through the four orders of life viz. Garhasthya (life of a householder), Brahmacharyya (student life), Vanaprasthya (forest life) and Sannyas (life of a recluse). Education was compulsory for the three higher castes called Brahmin, Kshatriya and Vaisya. They had to undergo the solemn ceremony of উপনয়ন (investiture with the holy thread) at the age of eight, eleven and twelve respectively. Hence they were called द्विज or twice-born. Initiation or investiture is a sort of spiritual birth; so this is termed second birth as distinct from the first birth which is biological being common to all creatures.

After the initiation ceremony every one had to go to the house of a preceptor leaving behind his parental home and relatives. He had to live there for a period of no less than twelve years if not more. This is known as গुरुগৃহবাস or Brahmacharyya, the period of student life. The boy was given primary education by the parents till initiation; after initiation the boy was handed over to a

proper saintly teacher who was regarded as an ideal character and an authority on scriptures and education. That preceptor was called Acharyya (আচার্য্য) who imported free education and gave free lodging to the pupils. Parents had not to spend a farthing even for the education or boarding of their wards. Any and every teacher could not lay a claim to the title of Acharyya. He was called an Acharyya who was an authority on all the branches of learning and who imported free education. Any teacher falling short of this definition was called an Upadhyaya (উপাধ্যায়). The most estimable and honourable title was that of Kulapati (কুলপতি). He who imported free education and free lodging to no less than ten thousand students was called a Kulapati. We cannot even dream of such an ideal educational institution now-a-days. It is wholly impossible and impracticable in a country enslaved by foreigners. It was possible in ancient India because education was patronised by Kings and the aristocracy. Preceptors were supported by the state and

wealthy countrymen. The definition of Kulapati at once brings to our mind an ideal picture of a big university. Thus in Padma-purana we find sage Kanva, the foster-father of Sakuntala, called Kulapati standing at the head of a great university.

The student has got to perform some purificatory rites on the day of his admission. The hymns that are chanted bespeak the sweet relation between the teacher and the taught, and teach the boy right conduct and good manners. Taking water within folded palms the boy stands before the preceptor; the preceptor also holding water in his hands thus addresses the pupil,—“ব্রহ্মচারী অসি। আচার্য্যাদীনো ভব। সত্যং বদ। প্রিয়ং চৰ। দিবা না স্বাপসীঃ,” i. e. “From today you are a Brahmachary; be obedient to the preceptor; Speak the truth; Do what is good and righteous; Take to your lessons; Don't sleep by day-time” etc. After this bit of instruction both the teacher and the taught mix up their waters and throw the same at a common place indicating exchange of love and reverence.

The preceptor is the most venerable person under the sun. He is the spiritual father commanding highest esteem. Manu says,—“The birth proceeding from worldly parents is natural animal birth whereas the birth that proceeds from

the preceptor as the father and Vidya (learning) as the mother is spiritual birth;” the former gives us life temporal whereas the latter gives us life everlasting flowing from the living fount of knowledge. ‘The preceptor is the image of Supreme Godhead, learning (Vidya) is the image of Mother pregnant with priceless gems, and the class-mates or fellow-beings are the images of one's own self.’”

Strict obedience, discipline and reverence are enjoined on the student. After the preceptor's injunctions on the day of admission the student facing the Sun-god says, “O, Sun-god, you are my witness. Before your all-suffusing mighty blaze I take the solemn vow of Brahmacharyya. Help me to keep my sacred vow in tact like the pristine glory of your radiant orb.” Saying this the student throws a twig in the sacrificial fire. As the twig is burnt up by the holy fire so the sin and ignorance of the boy would be burnt up by the light of knowledge and Brahmacharyya kindled by the preceptor.

High or low, rich or poor, king or subject every student has to put on the same sort of plain garment and eat the same sort of plain food. The watchword of plain living and high thinking is followed to the very letter and spirit. It is narrated in the

Uponisad that Indra once approached Prajapati to receive instructions regarding the nature of ultimate Reality. Though he was King of the Gods yet he gave up his royal attire and courtly paraphernalia, and went to Prajapati in a spirit of complete submission wearing plain bark-garment and holding holy twigs in his hand. Prajapati asked him to practise Brahmacharyya for years together to purge his mind of worldly allurements and make it a fit receptacle for knowledge par excellence.

Preceptors are not to impart learning to wicked, obstinate and morally corrupt students. Manu observes, "Learning and culture do not strike root in vicious souls just as seeds never germinate on barren lands." Reverence (श्रद्धा) should be the fore-runner of education. 'श्रद्धावान् लभते ज्ञानम्' enjoins the Lord in Gita and Tennyson's oft-quoted lines are reminiscent of the same :

"Let knowledge grow from more to more,

But more of reverence in us dwell"

The Preceptor is the custodian of knowledge and spiritual wealth. Temporal wealth can be taken away from the worldly father by force, stealth or litigation but not so in the case of learning. Rightly does Hitopadesa observe—

'सर्वद्रव्येषु विद्वेद्यैव द्रव्यमात्रं बलुत्तमम् ।

अहर्षाद्वाङ् अनर्षाद्वाङ् अक्षयद्वाच्च सर्वदा ॥'

"Of all treasures learning is the most

precious for it can neither be stolen nor purchased nor consumed." In the memorable words of Lord Buddha, "Learning is the immortal treasure of mortals ; Reverence is the only key to unlock that priceless treasure-house. Famous disciples such as Aruni, Upamanyu, Satyakam, Yojnavalkya and the like staked their lives even to execute the order of their preceptors holding up lofty examples of obedience and devout veneration.

The student has to abide by some distinct rules and regulations. In the first place strict fulfilment of the vow of celibacy (ब्रह्मचर्य) is enjoined. He should control his senses and in order to control the senses he is to control his mind. 'Desire', as the Mahabharata puts it, 'is never extinguished by the enjoyment of sensual pleasures ; it only flares up all the more like fire constantly fed with fuels.' He whose senses run wild after worldly allurements can never attain to knowledge, par excellence. If the receptacle is contaminated the content, i.e. knowledge also gets vitiated. The student should always sleep alone with a pure mind in a single-seated room. He should observe absolute continence. He is to lead a life of extreme simplicity and temperance. He should shun luxury and sexual topics like poison. Let him abstain from fish,

meat, perfumes, garlands, shoes, all articles of luxury, from sensuality, anger, greed, dancing, gambling, idle disputes, envy, malice, backbiting, falsehood and undesirable connections with women.

Daily he should say his matin, noon and evening prayers regularly at the appointed hours in a pure mind. He should never neglect his lessons. His penance is learning and reverence. 'श्रद्धा
उपः, अध्ययनं तपः छात्रानाम्।' 1'

The Student must always remain neat and clean. He should sweep his room, do gardening work in the ponance grove, tend the cows of the preceptor and keep up the dignity of manual labour. Every morning after taking bath he should fetch fuels for the sacred fire of his teacher.

Physical exercise and gymnastics should find place in his dally routine. In the summer he should take to physical exercise for half an hour or more accroding to his system, and in the winter til perspiration stands is beads. श्रौणायाम or breath control which is a part of his three dally prayers also lends him sufficient energy and vigour. Western critics hold that the morning and noontime prayers which are done facing the sun have all the advantages of present day sun bath. Hence the boy gains both mentally and physically by his prayers.

The student should dally go to beg cooked food from the neighbouring villages. He must not beg from his own relatives or kinsmen of his preceptor. He should shun houses of ill reputation. The alms-giver is to be regarded as life giver; he must be held in high esteem. The student should not beg dally from one house or press for more. He is to place his alms before the preceptor and then partake of it with contentment and joy blessing the alms-giver.

Reverential obedience to teachers and elders is strictly enjoined. He should respect anyone of any caste who is superior to him by age, by learning, wisdom or honour. He should salute his preceptor dally before taking lessons. He must not occupy the same sort of seat or bed as his pceptor; nor should he pronounce the name of his teacher without an honorific title. He must not mimic the teacher's gait, speech and deportment. His reverence must not be lip-deep but cordial and genuine. Financial debts can be paid off but nobody can pay off the debt of knowledge. Manu goes so far as to say that there is nothing in this world to pay off the debt of knowledge for a single syllable imparted by the teacher to the taught. It reminds me of the wise; saying of Fuller;—'Learning is the greatest of all alms.'

The student must be all reverential and modest in his behaviour towards ladies of all castes. If the preceptor be a householder the pupil should look upon his wife as his mother and behave accordingly.

A Sudra who is superior by age must be respected. While walking on the road the student should always make way for preceptors, superiors, old men, diseased and decrepit persons, for women, children and people carrying burdens. He must never be haughty or proud but be modest and humble. Pride mars the essence of learning. He should be of scholarly spirit. His mind should always be kept open to receive instruction from anything and everything,--from his learned preceptor down to dumb animals. He must pick up good maxims from the mouth of a boy even, and lessons on righteousness from any wise man even if he happens to belong to the lowest rank of Sudra community. ('बानादपि सूत्रावितम् अज्ञ्यादपि पुरं धर्मम्') | Herein we find the liberal attitude of the wise law makers. They say,—'If a learned Brahmin teacher is not available, Brahmin boys should sit at the feet of non-Brahmin teachers, receive lesson from him and show proper reverence to him.' In the Upanisads we find Brahmin students and sages crowding at the court of learned and wise

Kshatriya Kings to attain knowledge of the law, rules of purity and good conduct, sound advice and instruction in various arts and crafts can be acquired from anybody. The student has to observe all these rules, of conduct with his vow of self-control and discipline towering above all, buoying him up through all trials and temptations that beset life's peilons voyage.

The pupils look upon one another as brothers being sons of one spiritual father, class fellows are called सतीर्थ i. e. common pilgrims under one guide. The very term सतीर्थ bespeaks the spirit of holy brotherhood that exist between them. With them 'Studentism prevaild over all other 'isms.' They are common worshippers in the temple of learning.

Now a few words about the syllabus: Every student has to go through the three vedas with their accessories. Veda, Upanisad, Brahmana, grammar, phonetics, rhetorics and prosody, in a word veda and the vedangas form the compulsory syllabus for students of all three castes. Accent plays a very important part in the vedic texts; hence the student is bound to be very attentive in catching the right accent. Vanabhattacharya the famous courtpoet of King Harsavardhana gives us a vivid picture of his paternal home where many students flocked to receive Vedic lessons. He

says that many talking birds (parrots) were trained by his forefathers in chanting Vedic hymns correctly and in the absence of the teacher the boys used to correct their faltering accents from the chanting of the parrots.

Be it mentioned here that the students receive instructions not only in religious matters but also in worldly affairs. Preceptors are persons of vast and varied experience. Though they live far away from the madding crowd yet they keep close touch with royal courts and often go there with the students to watch the proceedings so that the students may acquire practical experience. Kanva the famous Kulapati makes bold to say, 'Though we live in forests still we possess ample knowledge of worldly affairs and human psychology.'

A thorough study of ritualistic literature is compulsory in the case of a Brahmin boy because he must gather a first-hand information about sacrifice and priesthood for his future calling.

Likewise a Kshatriya boy has to study with keen interest books on economics and politics. Though physical culture compulsory for all students, Kshatriya boys have to undergo special training in armoury and military tactics under expert teachers who are often selected from famous Kings passing the third order of their lives in the forests.

Likewise eminent Vaisyas living in the forest as বানপ্রস্থী are often invited to deliver lectures on economics and commerce which are compulsory subjects for Vaisya students. Along with those subjects Vaisya boys have got to study books on astrology (নক্ষত্রবিদ্যা) ocean অর্নববিদ্যা and boats (নৌবিদ্যা) which are indispensable for their profession.

The educational institution covers a vast area containing vast tanks, spacious racing grounds, grazing meadows, gardens, waiks, forests and cottages.

Instructions in riding, racing, archery, wrestling, swimming, controlling elephants and the like are given by expert hunters and archers such as ব্যাধ, পুলিন্দ etc. men of lower castes selected for that purpose by the preceptor, and those instructors are to be respected as teachers by the Students of all three castes. Competitions in Swimming, racing, mock-fight and wrestling are often held.

This we find that instructions are imported in multifarious subjects in the preceptor's residential institution. In the ছান্দোগ্যোপনিষৎ, in reply to Saṅgukumara's query Narada the hermit boy gives a list of the subjects he had studied during his student life. Among others the list mentions ঋগ্বেদ, সামবেদ, যজুর্বেদ, অথর্ষবেদ, ইতিহাস (history), পুরাণ (mythology), শিক্ষা (Phonetics), কল্প (rites for householders and monks), ব্যাকরণ

(grammar), নিকঙ্ক (Philology and allied topics), ছন্দ (metrics), জ্যোতিষ (astronomy), দেববিদ্যা (knowledge of gods), ভূতবিদ্যা (Physics), ক্ষত্রবিদ্যা (Politics, economics, military Science etc.), নক্ষত্রবিদ্যা (astrology), সর্পবিদ্যা (Snake charming and anti-venom treatment) ect.

Literary debates (বিদ্যাবিচার) are often held under the presidentship of authoritative teachers. Students can ask any question and the teacher is morally bound to answer them. Metaphysical discessions between the teacher and the taught are recorded verbatim in many of the Upanisads. They have contributed much to the enormous bulk of Vedic literature. The discussions between Sage Varuna and his son Bhrigu, between Aruni and Svetaketu, Seers and Satyakam, Tama and the boy Nachiketa are famous instances in point.

There are two kinds of Student viz. নৈষ্ঠিক ব্রহ্মচারী and উপকুর্বাণ ব্রহ্মচারী, whereas the latter class of students return to their paternal home after completion of study, the former class do not do so ; urged on by the sprit of renuciation and self denial the Naisthika students accept their preceptor as the true father and pass their whole lives in complete celibacy and learning in the hermitage. They render servilce to the preceptor and help him in academical affairs.

The Upakurvana students on the

day of সমাবর্তন i. e. the ceremony of returning to their homes, bow down at the preceptor's feet after taking a bath in sacred waters. So long they have not to pay anything fo the preceptor in kinds or coins in return for education ; but on the day of Samavartan they should offer something however humble it may be, to the preceptor as a mark of respect and gratitude. Poor students are enjoined to procure fresh vegetables from the forest and offer the same with veneration.

On the day of Samavartan ceremony the convocation takes place. The preceptor delivers an ideal address to the students congregated on a green meadow in a grove. A sample of such a convocation address is quoted verbatim in the Taittiriya Upanisad (তৈত্তিরীয়-উপনিষৎ) as follows :—

“সত্যং বদ । ধর্ম্মং চর ; স্বাধ্যায়াৎ মা
প্রমদ । সত্যাৎ ন প্রমদিতব্যম্ । ধর্ম্মাৎ ন
প্রমদিতব্যম্ । কুশলাৎ ন প্রমদিতব্যম্ ।
দেবপিতৃকার্য্যভ্যাং ন প্রমদিতব্যম্ । আচার্য্য-
দেবো ভব । মাতৃদেবো ভব । পিতৃদেবো
ভব । অতিথিদেবো ভব । যানি অনবদ্যানি
কর্মাণি তানি সেবিতব্যানি নো ইতবাণি ।
যানি স্মৃচবিতানি তানি হ্রয়োপাস্যানি নো
ইতবাণি । প্রজাতন্তং মা ব্যবচ্ছেৎসীঃ ।
শ্রদ্ধয়া দেয়ম্ । অশ্রদ্ধয়া অদেয়ম্ । শ্রিয়া
দেয়ম্ । সংবিদা দেয়ম্ । সর্ব্বথা ধর্ম্ম

বক্ষিতব্যম্ । এষ আদেশঃ । এষ উপদেশঃ ।
এষা বেদোপনিষৎ । এতদনু শাসনম্” ।

“Speak the truth. Be Virtuous. Don't give up the study of scriptures;—keep to the spirit of learning. Never deviate from the path of truth. Keep to the path of duty and service. Don't forget offer oblations to the Gods and manes. You must be full of reverence for your preceptors, superiors, parents and guests. Do such deeds which are sanctioned by the Scriptures and approved by the learned. Your manners must be polished and praiseworthy. Lead a chaste married life and keep up the lineage. Whenever you give anything give it with reverence and according to your might. Don't be a miser or self-seeking man. By all means must you keep to the path of duty and religion. This is the commandment of the Lord; this is the teaching of the holyscriptures. This is my injunction and this should be the guiding motto of your life.”

Such is the text of the ideal address given by the teacher to the taught. The convocation addresses of modern universities are a far cry from that ideal 'alma mater' of ancient India. The ideals of the past and the present are poles asunder but still there is a meeting point between the two and if well-meaning, we can still infuse the noble spirit of learning, discipline, morality,

renunciation and service in the present system of education. The practical side i.e. the cultural side is totally lost sight of now-a-days. The life-blood of modern Indian universities turning out machines for money-making profession is running dry due to the absence of such high ideals. Such ideal teachers and students are rarely seen today. Now the relation between the teacher and the taught is becoming more and more a relation of the payee and the paid.

Thus, in ancient India, the student passed his life in an ideal atmosphere of learning, renunciation, discipline and strict continence under the paternal care of an ideal preceptor far away from the din and bustle of the work-a-day world. He received all sorts of training—moral, physical, intellectual and spiritual. His parents had not to spend a farthing for his education or maintenance; nor were they worried a bit about the boy. The preceptor commanded their perfect confidence showering on the student sweet affection and profound knowledge. After returning from the university the student got married and entered the second order of life i.e. the life of a householder. Thenceforward he became a member of society. It goes without saying that a man who passed his student life in such strict discipline, self reliance and pursuit

of learning could never be trapped by sheer worldliness or gross sensuality. The base propensities of ordinary worldlings could not touch him. Thus they became ideal householders holding aloft the noble examples of discipline, self-denial, honesty morality and service. They were regarded as the very gems of society and pillars of nation.

Her Majesty Civilisation Gives A Bit of her Mind

By Prabhat Chandra Datta
First Year Class.

One day when a musical party was in the midst of its session, I was very cautiously keeping an watch over the activities of the members lest they should go beyond my avowed principles. As I was invisible, a frog from a corner of the thatched house suddenly jumped to the seat of the "Ostad", and quite ungentlemanlike answered a call of nature, much to the disgust of the members of the party. Insulted, I too blurted out: "Disgusting Post, why are you so audacious? Dost thou not realise the gravity of this august occasion when my disciples are engaged in quite rational amusement?" Though I have had the bitter experience of being insulted in the course of my lifetime, I have somehow managed to keep my head cool. But the present situation of the world has conspired to make my mind

so much perplexed that I can with my utmost efforts hardly keep my temper from rising to the white-hot-point. Difficult problems I have been confronted with regarding every mood of their lives. For example, I am to deal with various problems arising out of, Science, together with the branches allied, Philosophy, metaphysics, civics, economics, Physics, ethics and too many others all an enumeration now. That is why I am naturally irritated by the slightest provocation.

"You Devil of a Frog, don't you know that I am the Queen of Rational beings like men and you dare so fool hardily defy my sovereignty?"

"Shut up", croaked the Frog. "Don't call me a devil I am the most benevolent creature in God's creation. Why do you come to interfere with my activities

within my own kingdom which is this room by common agreement? Let me alone, you proud Goddess, what principle is yours according to which you carry on your much-trumpeted benevolent mission?"

"Principle of Civilisation," I amused for a while. "You are right in abusing me, dear one. I have my own principles, and right ones too. But my chariot drawn by thousands of human beings is polluted. I am not aware of the extremities to which they may rise, and some day or other they will be fully annihilated in the eternal abyss of the judgment day." "I shall jump through the air by a parachute" but what will their destiny be? "Perhaps they are fated to perish. Now you see, I am dishonoured, demoralised and polluted everywhere. Good Frog, I let you alone. But will you keep my one request? I want to tell you something more about my agonies if you don't feel any trouble."

Thereupon the frog having expressed his desire to hear my tale, I began thus.

"When Adam and Eve were sent down to the world the Almighty Father requested me to keep a watch over their activities unseen by them. Though He, out of Divine wrath banished them down to the earth below, He could not but pity their helpless condition. For that

avowed enemy of God, Lucifer, was ever after the destruction of all creation of all creation of God. He bade me render all possible succour to them in whatever ways lay in me. So I kept my powder ever dry and placed my humble services at their disposal with such instruments as Wisdom, Ideal, Experiments, Practicality and other things.

"The original pair of men were very simple and I began to mould their human minds very carefully. I began to influence them with the very introduction of the first two of the instruments namely, Knowledge and wisdom many centuries passed away in formulating the idea of the subjects within their minds. Mother Nature began to teach them a good lesson which they could not forget again. She loved them very much as they were mere children, so to say, and had no other protection save her loving embrace. In this way through the love of Nature and my unqualified watchfulness through centuries, the descendents of Adam and Eve grew up and begot grandchildren and their grandchildren till they reached the beginning of the present evolutionary stage. I thought that it was the time to let Dame Nature's children (why not God's too?) come completely under my care. The good lady agreed but warned me as follows:

"Good Mistress, mind you carefully, haughty in the possession of their young bolsterous blood, the young children are apt to become unruly and even to the length of revolting against their parents should they be given too much indulgence. Spare the rod and spoil the child. Be careful. Try to recall them to my excessive love every now and then. Don't let them forget the legacy, the divine legacy—to which they have been brought up."

I continued: "After a brief introduction to the universe, its relations with all living things, I tried hard to teach them how their Nursing Mother had been taking immense pain to educate her children. I gave them a timely note on the glimpses of Eternity even as the Lord Krishna is believed to have given the disciple Arjuna in the midst of the battle field of the Kurukshetra. Anyhow, I created a lovely material surrounding for them. After finishing my primary scheme of teaching. I wanted to test their knowledge and so a periodic liberty was allowed. During this period of which a few centuries passed and only one or two at hand, they have been feeling as independent as Dame Nature or God. They are coming to forget their originality and indulging in war after war among themselves. Innumerable groups have been formed of some homogeneous bodies of individuals who are proud of their achievements. They

have come to think themselves to be the most favourite campfollowers of their Mistress that is I. But, oh, their Mother Nature is so full of indignation at this state of affairs that she feels like paralling the whole creation at a single twist. But my endeavour has much to do with changing this plan of Dame Nature. Alas, how shall I account for the Great war in 1914-18, the Second Great War of 1939-45, the Civil wars in China, Spain, Palestine, etc. and the Hindu-Muslim massacre of Calcutta, Noakhali, Bihar, etc, and the all-powerful tin-god-s adorning innumerable Government offices who do not scruple tell lies and beg for bribes out of the slender purses of their poor countrymen. Whatever these may be, there is black-marketing in the very examinations. Education must be controlled and there must be equal distribution of knowledge of each subject. Otherwise the poor will no longer exist.

"Dear Frog, I could go on with my agonising thoughts for many a hour. But for the present I believe, I have sufficiently been able to give you a bit of my mind on the current human affairs on this terrestrial ball going by the common name of the earth."

Having heard my harangue, the frog.....cosy in the comfortable poise it occupied.....gave a lengthy croak de approval and a probation and prepartfo to leap towards its wonted corner.

Greek conception of State and Government.

Prof. L. P. Dutta M. A. B. L.

The ancient civilised Greeks in their brilliant periods of history adopted the City States as their ideal. The Greeks in fact conceived of a high degree of political organization unattainable by a community which did not centre in a single town. This sentiment of nationality found its emphatic expression in Platoan aristocracy which takes a single state to form the ideal commonwealth.

The causes that led to the conception of the city states may be enumerated under the following heads.

ECONOMIC. As contrasted with villages the town afforded greater facilities *for trade and commerce*. The Greek aristocrats and the *Capitalists* remained in towns and attracted the general populations to the town.

CULTURAL. Towns provided wider opportunities for promotion of arts, culture, religion, social life and exchange of intellectual ideas.

GEOGRAPHICAL. Geography of Greece played an important part in forming the character and life of the Greeks. Greece is a mountainous country. Its interior is cut up into a large number of small

plains separated from one another by mountain walls making communications by land extremely difficult. On these plains grew up a crop of city states. Thus it appears that both men and nature strove to develop independent city states.

The transition from village to town was often semi-compulsory: since the primitive kings to gratify their ambitions made the people of the village concentrate in towns. The people in their turn preferred to be near the King's fortresses, for the walled towns gave sufficient protection to the people against attacks by enemies. The change from village to city life thus became general. In this respect *there is close resemblance* between the history of Rome and the history of Greece.

The most characteristic feature of the city states was the absence of large political union. Every state was a self sufficient unit with its own laws and forms of Government; and independence was the salt of life to every state. Each city formed a state by itself and there was no central authority to bring

together the several states under common control. Exceptions to this rule were found among backward communities (viz, Aetolians and the Achaeans who developed Federal Commonwealth from earliest times) and amongst cities reluctantly submitting to superior force. In each city there grew up narrow provincial feelings which made political union impossible.

In very small states the problems of Government were few and simple and so the Greeks could take intelligent interests in the affairs of the state and make experiments with different forms of constitutions. It will not be an exaggeration to say that Greece was a laboratory for political experiments.

The examination of the constitutions of a few states will reveal that the Greeks were familiar with at least six types of constitutions which, according to Polybius, are as follows: monarchy, tyranny, aristocracy, oligarchy, democracy and ochlocracy. Polybius had formulated a theory known as the Cycle of Constitutions. According to it, monarchy degenerates into tyranny. The tyranny is replaced by aristocracy which degenerates into oligarchy which is replaced by democracy. Democracy degenerates into Ochlocracy (MOB RULE) which is superseded by

monarchy and so the Cycle begins again.

According to Prof. Sidgwick Polybius' generalisations apply into the history of Rome but not to the history of Greece as regards earlier stages of constitutional developments. The political evolution of Greece began with monarchy and ended with Democracy the intermediary stages being Oligarchy and tyranny. Athens is the best example that passed through all these stages.

As small states are conducive to individual liberty Greece could become the cradle of democracy which was best developed at Athens by Athenian statesman like Solon, Cleisthenes, Themistocles, Aristides, Pericles and Ephialtes. The salient features of Athenian democracy were (1) Election to Public Offices by lot-which placed both rich and poor, humble or low on a footing of Equality politically, (2) Payment Public Services enabled the poor dutiful citizens to shoulder state responsibilities without being tools in the hands of the Rich and (3) Institution of Ostracism (Public impeachment) removed undesirable or dangerous persons from state and protected democracy against tyrannical rising. Initiative, Referendum and Recall—the three safeguards of modern democracy

were also known to the Greeks Athonian Government may rightly be in undefined forms. Thus democracy described as "Government of the in the truest sense of the people, by the people, and for the term prevailed at Athens and the people".

To my student friends

Prof—N. C. Basu, M. A. B. L.

2. 6. 47 (A. M.)

Friends,

Of late I have been preoccupied; Yet at the Kind request of the Editor I hurry to write the following lines to you hardly in time to be rushed to print, fully realising, however, that so much has already been said and written on almost all conceivable subjects that I can scarcely add further. What I wish to drive home to you is that time for action has long arrived; the less we talk and write, the more we exert and work, the better for the community and the country.

The new India of our dream is taking shape and we should be up and doing to make sure that the India that times emerges conforms to the ideals we have so long cherished for—India strong and united, a power to reckon with in the councils of nations, a leader by own right.

It is for you friends, who are

expected to be torch bearers of tomorrow and moulders of national destinies, to put forth your utmost energies in equipping and training yourselves as the bravest soldiers that the world has yet seen—an army not for causing bloodshed but preventing the same by dying to a man if need be for peaceful regeneration of a stagnating nation.

The greatest emphasis at your command should from now on be placed on disciplining your lives in every sphere of activity. Discipline will not curtail your freedom but will enhance it hundred fold self restraint is the mark of a free man and not self-indulgence. Without discipline and self-restraint you can never expect to be leaders of men and benefactors of the country; you can never acquire those qualities and virtues of citizenship like toleration, consideration for others and healthy public spirit in the absence of which your newly acquired

freedom and democracy will be liable to be lost no sooner than won. Acquire patives, therefore, and learn politics before you aspire to preach and practise it. The foundation must be strongly laid or else the structure hastily put up will tumble down. Educate, discipline and prepare yourselves and then proceed to work with sure and study steps, without fear of consequences in pursuit of your convictions and ideals—uncompromising on principles but ready to adjust for superior common good and amenable to reason.

Possessed of such disciplined character and armed with full necessary knowledge you are to set to work to make India story. "United we stand divided we fall" may have been long repeated to become hackneyed today but I dare say without for contradiction that this contains a whole truth of the greatest value to war-to run would and strife ridden India of our times. The world is gradually becoming too small in consequence of scientific revolutions to allow any part of it to remain in isolation. The inescapable tendency is towards groupings, federations and union in promotion of general welfare. We are fast passing from the nation state to the world state. Attempted vivisection of a country appears to all reasonable minds

to be going counter to the natural law of political evolution. Practical Autonomy, however, far cultural, linguistic or religious groups is in no way denied and is compatible with integration and union for national strength and prosperity. The student community, in the circumstances, is urgently called upon to take up the heavy responsibility of striving for and attaining national unity in India a desideratum that has so far eluded the gras of our present leaders. Whatever may happen on or after June 2, 1947, the ideal of union in India (not necessarily unity) should never be lost sight of; if at more, it would be taking one of the greatest retrograde steps in history. Organise yourselves, therefore, on the bases of common economic interests, educate the masses out of narrow religious fanaticism and attempt to dispel mutual suspicions among different communities and between sections of same communities. The tragic spectacle of religion and not common worldly interests inhering India a politics should be banned and banished for ever from the land through your unremitting efforts which are bound to be crowned with success.

I have attempted to draw your attention to the most overwhelming problem as I visit, that faces India of today and

tomorrow and cries for speedy solution lest India may bleed white in the coming months—not merely academically but with high hopes that you will take the

warning in its true spirit and come forward with a plan for practical action for furthering peace and harmony between communities.

God Speed.

Radar, the Magic Eye

By

A Science Student (Ex.)

"It is the Radio that destroys the enemy in the darkness, that seeks him out through the clouds; it is the Radio, that sends the avenging fighter to the place where he will meet the lurking enemy and bring him to destruction.—"

The above broadcast was made by the British Minister of State, when he appealed to the young men to become Radio Volunteers. Every people began to ponder, how a Radio can detect the invisible enemy planes beyond the dark clouds. No body, except a few scientists, could know that a wonderful instrument known as Radar had developed under the supervision of the War Department. It was a closely guarded secret of War.

The magic performed by this instrument, can be guessed from the spelling

of the name itself, and the whole theory of its development also lies behind the spelling. The word "Radio" spells the same either forward or backward; and we will try to show that the theory of the instrument also lies in the forward and backward movements of the Radio waves.

It was some time in the year 1922, when an American scientist detected that communication from a Radio Station was interrupted if a solid substance moved in the path of its transmission. Surprised at this observation, he was persuaded to make a further study of the phenomenon. A transmitter and a receiver were installed on the opposite banks of a river. It was found that the reception was interrupted when a ship passed between the transmitter and the receiver.

In 1925 it was observed that the solid object moving between the two sets not only interrupted, but the surface of the object acted as a mirror; that is, it reflected back the signal sent by the transmitter, as a mirror does a ray of light. Then, the transmitter and the receiver were both placed on the same bank and they were successful to receive the reflected signal by the receiver. Thus it was found that an aeroplane also reflects back the radio signal to a receiver. By 1934 the scientists found out the ways of measuring the distance of the object over and above its direction.

Britain was not yet able to complete this magical apparatus. Sir Robert Watson Watt, a descendant of the Watt who discovered the Steam Engine, was carrying out research works in radio detection. In 1935, he, along with his assistants, was observing a plane from an open truck, on the roadside, with his radio instrument. Crude, though the instrument was, it detected the approaching plane, and pointed like a moving figure, wherever it flew. In 1940, Sir Watson Watt became the Scientific Adviser of Tele-communications. Radar was one of the War's best-kept secrets until July 17, 1941.

Radar Consists of radio waves with short wave lengths, which travel with the velocity of light. Nothing between the surface of water and heaven can

escape its detection. These waves are unaffected by fog, smoke, rain, or snow, but they can not pass through water. Therefore, it is not possible to detect a submarine with the help of Radar.

When these Radar waves strike a ship or a plane, they are reflected back, and are picked up by the receiver. These findings are plotted on a plotting board. With the help of a few consecutive readings of these data, the object is detected, located and tracked with altitude, speed and course. Thus one is able to intercept the enemy long before he arrives at the target.

Radar has saved both men and money. Now, there is no need for air patrols. It is said, that, the Pearl Harbour tragedy was also pre-told by this magic instrument. From the reports of the Commission of Inquiry, appointed by the late President Roosevelt to find out the facts, we know that, this magic instrument detected the Jap planes some fifty three minutes before they struck. But, the officer-in-charge, suspected nothing as a large number of American Planes were due. As a result, the American Navy suffered the worst disaster ever known in its history. Had the officer been a bit careful, he could have saved much by taking action for defence and interception, only if the warning given by the farseeing radio eye had been taken note of.

A short history of the Dibrugarh College.

Prof,—L. P. Dutta, M. A. B. L.

Dibrugarh is considered by the people of other places as the Wish-Yielding tree-Kalpataru. Several lacs of rupees for foreign causes on various pretexts have been collected and sent out of the town, but the local people have not been able to unite and take up a programme of all round improvement of the town.

The municipal administration and erosion of the town by the Brahmaputra for the last fifteen years reveal the callousness and the indifference of our city fathers. It is a slur on the face of the people that this premier town of Assam had not a college till 1945 and is still without a town hall and public library.

It is not that there was no move for starting a college at Dibrugarh in the past. Some enthusiastic young men did make efforts to establish a second grade college at Dibrugarh about ten years back but their efforts ended in smoke due to narrow sceptical outlook of the reactionary die-hards of society who till lately influenced public opinion by their command over wealth and the Government. But the last Great war made a profound impress in the minds of the people and they evinced a desire for intellectual advancement. But there was no body to take the initiative.

One fine morning in the month of May in the year 1945 we heard that a public meeting had been convened by Mr. Aswini Charan Chowdhury to discuss and find out ways and means to establish a college at Dibrugarh. People received this news with a mixed feeling. One responsible citizen even went so far as to remark "A college is going to be established at Dibrugarh? for some starving professors, I believe! Any way the college will die no sooner it is born." This was the sentiment representative of the blue blood of society. In the teeth of opposition Aswini Charan Chowdhury backed by S. J. Sarat Kumar Dutta, Principal Earle Law College, managed to get a resolution in favour of starting a college at Dibrugarh from the session 1945-46 passed in the Public meeting which appointed Mr. Chowdhury as the Secretary of the proposed college and authorised him to take necessary steps in furtherance of the plan. Accordingly Mr. Chowdhury requested the George School authorities to accommodate the college in the George School buildings in the morning hours, and the school authorities gladly gave the permission.

There was a batch of qualified public spirited gentlemen who inspired

by the dream of founding a full fledged college and thereby to remove the obstacles in the way of receiving higher education came forward with a determination to work gratis till their desideratum was established on a firm footing. Amongst them was our much beloved Principal Sreejot Jogiraj Basu, M. A. (Triple), a scholar of name and fame who agreed to assist Mr. Aswini Charan Chowdhury and give the lead.

The college was formally opened by Maulavi Faizur All, B. L., Ex Speaker, Legislative Assembly, Assam., on the 15th June, 1945. In accordance with the custom 'Ladies first' a lady student gave the lead in admission and 79 students followed suit, including 5 girls, 50 ministerial officers whose keenness to receive higher education in spite of heavy official duties during war time deserves special commendation.

There was a difficulty about affiliation of the College with the Calcutta University with effect from session 1945-46 as according to University regulation an application for affiliation must be made before 15th November in order to be affiliated from the next session and in our cause we were already late by eight months as the proposal for starting the college matured only in the month of May. The students pressed the Secretary and the Principal of the College to go to Calcutta to contact the University

Officers personally to secure the affiliation, but their efforts failed. The University authorities headed by Dr. Shyamaprasad Mukherjee fully appreciated the case of the Dibrugarh College but at the same time they could not go against the standing regulations. However, they gave assurance to grant affiliation from the next session i. e., 1946-47 and advised to collect at least Rs. 75000/-. The news about affiliation did not disturb the attendance of the students, who went on with their studies as regularly as before.

The college began without a pie in the coffer. The admission fees of the first student of Rs. 25/- constituted the first income of the College Fund. Soon after Ratabahadurs Sadananda Dowerah and Phanindranath Ghosh gave a drive for collection and in no time collected Rs: 80,000/- including a sum of Rs. 10,000 (ten thousand) generously donated by Raisabeb Hanuman Bux Kanol for the college library. The then Minister for Education Saverur Rahman, who hails from this place, could not believe when he heard that a college had been established at Dibrugarh. He at once came to Dibrugarh in August 1945 when the town was completely under water. Not cowed down by the unfriendly welcome of nature the H. M. came to see the college in a boat accompanied by Mr, I, Majid, the D, C, and was so

much satisfied with the earnestness of the teachers and the students that he placed a sum of Rs, 50- out of his discretionary allotment fund for the maintenance of the college library, though we were later informed by the authorities concerned that the H. M. had exhausted his fund and there was no balance, and as such the amount promised could not be honoured,

The Commissioner of Divisions Mr. S. P. Desai also paid a visit to the College on 24.9.46 and was pleased to remark as follows:—

“I dropped in ... to see the latest arrival among the educational institutions of Dibrugarh.....The beginning seems encouraging ... I do hope that it will grow into a really a useful institution.”

The application for affiliation from the next session was made during November, 1945 and the University Inspector came to Dibrugarh during January' 46 for enquiry and report. In the mean time the Dibrugarh Municipality donated 16 Bighas of land to the college. The Girls' School buildings were going to be vacated very soon as the school authorities decided to occupy their buildings in the permanent land and the Deputy Commissioner promised to hand over the buildings to the college authorities as soon as the school shifted to the new site. The University

Inspector was satisfied with fund, buildings, site, the teaching staff and the number of students who were continuing their studies in the college though affiliation could not be secured from the session 1945-46 and accordingly gave a very favourable report to the Syndicate. The affiliation was formally granted in May, 1946.

The Premier Bordoloi paid a visit to the college on the 26th April 1946 an address of welcome was presented to him by the students of the college. The Premier came to Dibrugarh in connection with converting the B. W. Medical School into a college. Public suggested to start Medical college immediately at Barbari Medical Hospital and to hand over the Medical School buildings to the Dibrugarh college authorities for starting Science section. The Premier gave a verbal assurance that he was out to help the Dibrugarh college if it decided to open a Science section.

The college opened on 2nd July, 1946 and in no time 125 students sought admission of which 10 were girls. They consisted of Hindus, Muslims, Jains, Christians, and Buddhists. The girl students and the male students of the last year who could appear as private Non-Collegiate students formed into a separate class and they were given special coaching so as to enable them to appear in the I. A.

Examination in 1947. It is gratifying to note that eight such students appeared in the I. A. Examination this year of which three were male and the rest girl students, and it is expected that all will come out successful.

Col. S. L. Bhatia, I. G. C. H. & P. came to Dibrugarh during January this year in connection with devising ways and means and to establish the Medical college at the earliest. It was necessary that students seeking admission into the Medical College should have knowledge of Biology and Dibrugarh college authorities were asked by the I. G. C. H. to start Biology class for the benefit of the Medical college students. Dibrugarh College agreed to help this public cause, and it is expected that Biology class will be started by the Dibrugarh College this year.

The college applied for extension of affiliation in Commercial Geography, Book Keeping, & Accountancy, subjects, and it is reliably learnt that affiliation will be granted with effect from this session. It is also under the contemplation of the College authorities to open third year coaching classes from this year for private students.

Mr. S. L. Mehta, Secretary for Education, Government of Assam, also paid visit to the college towards the latter part of February 1947 and remarks of Col. Bhatia and Mr. Mehta are noted below:—

This institution is doing excellent work and deserves all help, I am in full sympathy with their desire to teach

Science particularly Biology, The college has a great future before it and I wish it all success, The Principal and the staff are to be congratulated for their pioneer efforts in the cause of higher education,"—S. L. Bhatia,

"I congratulate the Principal, the professors and organisers who at considerable sacrifice have given a start to this institution and I hope that it will continue to grow and fulfil a vital need of the boys and girls of this district, ".....S. L. Mehta,

The history of the college will never be complete unless we gratefully remember the help given by the George school authorities by accommodating the college in their buildings, gift of the land by the Municipal Board, contribution of the public in cash and kind, honorary services of the Founder Secretary S. J. Aswini Charan Chowdhury and of Rai Bahadurs Sadananda Dowera and Phanindra Nath Ghosh in the collection of college funds, and the voluntary selfless services of the following teachers whose names will be written in the letters of gold in the history of the college:—Sreejuts Jogiraj Basu. M. A. (Triple), Laxmi Prasad Dutt, M. A. B. L., Umapasanna De, M. A., Benudhar Rajkhowa, B. A., Sushil Chandra Datta, M. A., Devakumar Dutta, M. A., Nirmal Kumar Basu, M. A. B. L., Rajendra Nath M. sc, Suktipada Patra M. sc., B. L., Birendra Bhattacharza M. A. Surendra Nath Sarmah M. A., Parsuram Sonowal M. A. B. L., Saroj Kumar Majumdar M. A. and Maulavi Mujibur Rahman M. A.